علم الهيئة الطبيعي

علم الهی طبیعی

اثر

معلم هریك

مصارفی آمریقان مسیونر شرکتی طرفندن تسویه اولنه‌رق

معارف عمومیه نظارت جلیله‌سنك فی ۲۲ نیسان سنه ۱۳۰۱ و فی ۱۹ رجب سنه ۱۳۰۲ تاریخلی و ۱۹۲ نومرولی رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر.

قسطنطنیه

قاره‌کین بغدادلیان مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

(آرادیان)

۱۸۸۵

اللهك وارلغنى اثبات ايدن برهانلرى تفتيش وتفحص برله عيانا نشر و اعلان ايتمك خدمتى هر عصرده مناسب و مفيد ايكن بزم عصرمزده بو وجيبه بر درجه دها زياده مناسبت آلور و اميدمزه كوره بالخاصه مثمر و مفيد بولنه جقدر . زيرا كافۀ اصحاب معلوماتك بالاتفاق اقرار ايتدكلرى اوزره بزم عصرمزده برچوق ادملر وخصوصا صاحب درايت اولان و چوق كتاب اوقومق سوداسنده بولنه رق دها تجربه سزجه اولان چوق نوهوسلر ملحدلك مرضنه و انك مهلك ضلالتنه دوچار اولمشلردر .

آدملرك كلمات الهيۀ ملهمه يى رد ايتملرى كفايت ايتميوب اللهك وجودينى بيله قطعيا انكار ايدرلر .

بز كلمات الهيۀ ملهمه يى قبول و انلرى مفسدلرك

اعتراضاتندن محافظه و مدافعه ایدنلردن ایسه کده ینه اللهك وار ایدوکنی ثابت ایدن برهانلر یالکز دلائل نقلیه یه منحصر دکلدر ٠ کلمات ملهمه انعام بیورلمزدن اوّل وانلره مراجعت ایتمکسزین واجب الوجودك وارلغنه اعتقاد ایتمك ممکندر و بوندن زیاده دیه بیلورزکه علمك اقتضاسنجه ممکندر وحتی علمك اقتضاسنجه مستقلا لازمدر ٠

بودخی فراموش ایدلملیدرکه اللهك وار ایدوکنه اعتقاد ایدن آدم اللهك صفات علیه سنه مثلا موجودیت ذاتیه سی و حی القیوم و واجب الوجود و بلا تغیر باقی و ازلی ایدوکنه و وحید و قدیر و عالم و حاکم مطلق و زماندن مکاندن منزه ایسه ده هر یرده حاضر ناظر ایدوکنه وحق و عادل و کریم ایدوکنه اعتقاد ایتمکه عقلا مجبوردر ٠

شمدی ایفا ایتمك ارزوسنده بولندیغمز خدمت کتب ملهمه یه ودلائل نقلیه یه مراجعت ایتمکسزین موجودیت ودخی صفات الهیه نك برهانلرینی تفتیش واعلان ایتمکدن عبارتدر بو امید ایله که کتب مقدسه نك هیچ برینی قبول ایتمیانلر بیله عقل و علم و حکمت طریقیله

اللهك وارلغنی قبول ایتمکه ارشاد اولنه‌لر • و بونك ایله برابر اللهك هر صفت کامله یه مالك اولمسیله صاحب عقل اولان مخلوقاتك کافه سنك عبودیتنه یالکز ذات جلیل الشانی شایان اولدیغی اقرار و قبول اولنه •

علم الهیٔ طبیعی ذات وحید اولان و کافهٔ صفات کامله ایله موصوف بولنان اللهك وارلغنی تصدیق ایدن برهانلری یعنی انسانده و انسانی احاطه ایدن عالمده وخصوصا ذی روح عالمنده بولنان دلائل عقلیه یی ارایوب علم طریقیله ارائه ایدر •

علم الهی حق جل وعلی باره سنده اولان معلوماتمزك کافه سندن علم طریقیله یعنی دلائل عقلیه و نقلیه دن بحث ایدر • و علم الهیٔ طبیعی کلمات الهامیه دن غیری یول ایله تحصیل اولنان معرفت اللهدن بحث ایدر •

موادك اصول و تقسيمی

﴿ بحث ایدیله‌جك موادك اصول و تقسیمی ﴾

باب اول ذات واجب الوجودك وار ایدوكی بنی‌ادمك عمومی و اساسی اعتقاداتندندر.

فصل اوّل عوام ناس اللهك وارلغنی عموما قبول ایتمش و ایتمكده در.

فصل ثانی حكمای مشهوره بالاتفاق اللهك وار ایدوكنی تصدیق ایدرلر.

باب ثانی اللهك وجودی و صفاتی عادتا كائناتدن اثبات اولنور.

فصل اوّل كائناتك موجودیتندن بر موجب ودخی موجب عاقل و وحید اثبات اولنور.

فصل ثانی كائناتده هر طرفده و خصوصا حیات حیوانیه‌ده مشاهده اولنان مرام و مقصد علامتلری كافهٔ صفات كامله ایله موصوف ذات وحید اولان اللهك وارلغنی تصدیق ایدرلر.

فصل ثالث حیات نباتیه‌ده مشاهده اولنان مرام و مقصد علامتلری.

موادك اصول و تقسيمی

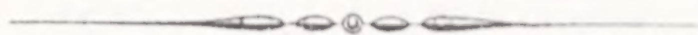
فصل رابع — موجب و اثر قانونی (علت فاعليه) كافی اولميوب مرام ومقصد قانونی (علت غائيه) تأكيد ايتمك لازم اولديغی.

فصل خامس — انسانك طبيعت اخلاقيه‌سی حق و عدل و قدس وكرم صفاتيله موصوف اللهك وار ايدوكنی تصديق ايدر.

باب ثالث — ازمنهٔ متأخره‌ده بولنان ملحدلك.

فصل اوّل — ملحدلكك متنوع صورتلری.

فصل ثانی — ملحدلكك سفاهتی.

باب اوّل

ذات واجب الوجودك وار ايدوكى بنى ادمك عمومى واساسى اعتقاداتندندر ·

فصل اوّل

عوام ناس اللهك وارلغنى قبول ايتمش و ايتمكده‌در

عوام ناسك الله ذاتنه اولان معلوماتى و ذهنلرى صحيح و ياخود مكمل در ديه‌ميز زيرا او معلومات هر وقت غير مكمل و چوق دفعه دخى غير صحيح در · عوام ناس الله وحيد حقيقتنى قبول و تصديق ايتمش و ايتمكده‌در ديو ادعا ايتميز زيرا بونك عكسى كرچك اولديغى ارباب معارفك معلوميدر · لكن ادعامز بودركه " كافهٔ مخلوقاتك اساسى و اصلى مادى اولوب قوانين طبيعيه تحتنده بولنور وموجود

باب اول   بنی ادمك عمومی اعتقادی

اولان هر نه ایسه خالقك معرفتیله دكل انجق ماده نك قوهٔ درونیه و تبدلات ذاتیه سی یولیله وجوده كلمشدر » دیوادعا ایدن اصحاب علومك مبدألری بنی ادمك عمومی و اساسی اعتقادینه كلیا و قطعیا مخالفدر . بحثمزك بو ایلك آدیمی ایچون بیلنمسی لازم اولان خصوص یالكز بودر كه ادملر مختلف طائفه و ملتلرده و زمانلرده بالعموم اللهك وار ایدوكنی قبول ایتمش اولدقلرینی تماما تسلیم ایده لم . هر یرده و هر زمانده بزم طانیدیغمز صفات كامله ایله موصوف اللهك وار ایدوكی عوام ناس طرفندن تصدیق اولنمش اولسون اولمسون سؤالمز بودر كه بنی ادم بالعموم هرموجود اولانك اصلنی و هر قوتك منبعنی عقل و درایت صاحبی اولان ذاتده می یوقسه درایت و حس و ارادتدن منزه اولان طبیعت ایچنده می ارامشلر .

هندوستانك اسكی دینلرینی تفتیشه آله لم . موجود اولان شیلرك منبعی واصلی برذاتده بولندیغنه هند طائفه لری ارا سنده اعتقاد قوی و تعلیم واضح بولنور و هر نه قدر الله وحید اعتقادینه مخالف بر چوق ذعملر كورنورسه ده قدیم الایامده هر عابدك عبادت ایتدیكی معبود كندوسی

ايچون ذات قوت و منبع بركت تصور ايديلور ايدى .

خلقت و حتى وحدانيت فكرى دخى فرسلرك پك قديم دينلنده دها واضح صورتده بولنور . خالق الكائنات هرمز و خالق شر دخى اهريمن اسمنده تصور اولنمشدر . فقط بونلرك ايكيسنك اوّلنده بر ذات مستقلك موجود اولمسى تصور ايديلور ايدى . تثنين فكرى التنده دها خالص ودها قديمى اوله‌رق وحدانيت فكرى بولنور ايدى ديمك اوليور . قديمى يونانى شاعرلرك تصور ايتدكارى و صكره ظهور ايدوب كسب شهرت ايدن يونانى شاعرلرك دها حكمت طريقيله ارائه قيلنمش افادات و تخيلاتنك اساسى مقامنده قدر ياخود بخت اسمنده بر اله فرض اولنوب جمله‌نك خالقى و پدرى ديو تصور ايدرلر ايدى . زفس و دئو و ضئو اسملريله موسوم اله جمله الهلرك پادشاهيدر و انك حكومتى حكومت مستقله در . وذعملرنجه كرك زفس كرك سائر اله تصور ايتدكارى هرنه ايسه اصلا بر قوهٔ ماديه دكل بالعكس اوصاف ذاتيه ايله موصوف برر ذات ايديلر .

قديمى رومالولر دخى بويله تصور ايدوب عبادت ايتدكارى جمله الهلرك بيوكى و حاكم مطلقى يوو يعنى زفس

ایدی که اکا (Optimus - maximus) یعنی اکرم و اکبر تعبیر ایدرلر ایدی • سائر الهلرك جمله‌سی صانکه انك صفتلرینك بر نوع اظهاری اعتبار اولنه بیلور •

چینلو قونفیسیوس و تاوونك تحریراتنده دخی بر اله مستقلك وارلغی اقرار و اعلان اولنور و بوکونکی کونده دنیانك کافهٔ ملل و طوائفنك احوال و اعتقاداتی معلوم ایکن ارباب علومك تفحص و تحریسی نه‌قدر توسیع ایدیلورسه هرشیئك سببی و اصلی بر ذات مستقلدر دیو تصور عمومی بولنور • بعض دفعه یازیلو برلسانی اولمیان بدوی طائفه‌لرك بویله بر تصور و فکری یوقدر دیو ظن اولندی و حاللرندن بوقرار استنتاج قیلندی ایسه‌ده هرنه‌زمان بو طائفه‌لرك تصورات حقیقیه‌سی کرکی کبی تحری اولنه بیلدی ایسه سالف الذکر تصور و فکر انلرده دخی بولندی • مشهور فرانسز مؤلف دقاتروفاژ ”نوع بشر“ نام کتابنده (انکلیزجه‌سی صحیفه ٤٨٢) بویله بیورر ”تعلیم صره‌سنده کافهٔ طوائف انسانیه‌نك احوال و اعتقاداتنی تفتیش و تحری ایتمکه مجبور اولدم • اعلاسنده ده ادناسنده‌ده ملحدلك افکاری ارادم ایسه‌ده

فصل اوّل   السنهٔ انسانیه‌دن اولان دلائل

هیچ بر طائفه‌ده بولمدم . اول افکاری انجق بو کچن
عصرده و بوکونکی کونده اوروپاده بولنان یا فرد فرد
بعض آدملرك اعتقادلرنده یاخود کوچك فلسفه مذهبلرنده
بولدم؛

فقط بوندن دها زیاده قوتلو برهان و دلیللر واردرکه
بنی آدم هر یرده و هر زمان اللهك وارلغنی مقرّ اولمشلردر .
طوائف انسانك لسانلری بو اعتقاده مطابق اوله‌رق
تشکل ایتمشدر . کرك زمان قدیمده کرك ازمنهٔ متأخره‌ده
کوك کورله‌دیکنده، کورلیان بر الهدر، و حرکت ارض
وقوع بولدیغنده، بر اله غضبه کلمشدر، طاعون و وبا اولورسه
بر معبودك ضربه‌سیدر دیمشلر . عموما بنی آدمك
قوللاندقلری تعبیرلرده وقوعه کلان شیلرك کافه‌سی بر
قوهٔ ذاتیه‌دن ظهوره کلمشدر دیو بر اعتقاد قوی بولنور .

باربارلرك ذهنلرینه مراجعت ایدلدکده موجب فکری
و موجب ذاتی فکری بر اولدیغی درکاردر . بویله ادملرك
تصورنجه موجود بولنان شیلرك بالتدریج بشقه مادی
شیلردن ایلرو کلمش اولدیغی ذهنی معناسزدر مثلا اومروس
کبی بر شاعرك اثاری اوقوندقده بو سالف الذکر افاده‌لر

کوزلجه تصدیق اولنور . مشهور مؤلفلر اراسنده بلکه اومروس کبی هیچ بر ادم حتی شکسپیر بیله مستثنی طوتلمیه‌رق عادی ادملرك افکار و تصوراتی اقتضاسنجه و عادی ادملرك قلبنه سویلیان بر محرر بولنمدی . انك اثارنده هر شی شخصدر . طرویا نقلیاتنده مشهور بهادرلرك اقوال و اعمال ذاتیه‌لری نه قدر واضحا تصویر اولندی ایسه الهلرك اقوال و اعمالی دخی همان اولقدر واضح اوله‌رق تصویر اولنمشدر .

متقدمینك جمله‌سی عندنده ارض و زمان بیله برر ذات حساب اولنمش ایدی . بنی ادمك ادراك عمومیسنه کوره موجبلر و موجبلرك موجبلری بیله قواء معنویه عد اولنیوب دائما ذات صایلمشدر . بی محابا ادعا ایده بیلورزکه بنی ادمك عن اصل و بالعموم قبول و تصدیق ایتدکاری اوزره تمام حیاتك و حتی موجود و کورینان شیلرك کافه‌سنك موجب اصلیسی قانون دکل، قواء خفیه دکل، قدر دکل، طبیعت دکل انجق بر ذات، بر ارادت و بر عقل صاحبی والحاصل بر الهدر .

فصل ثانی

حکمای مشهوره بالاتفاق اللهك وار ایدوکنی تصدیق ایدرلر.

مین القدیم حکمانك اکثریتی و حتی حکمانك کافه‌سی موجود بولنان شیلرك موجب اصلیسنی ارامقده ایکن بو موجبی عقل و ارادت صاحبی اولان ذاتده بولوب انده ارائه ایتمشلردر. فرس و هند حکماسنك محرراتنی امعان ایدوب برر برر مشهورلرینك مبدألرینی و استنتاجلرینی بیان ایتمك علم الهی طبیعینك تواریخنی یازمق دیمك اوله‌جق ایدی. بو دخی دردست بولنان ایشك حددن زیاده توسیع ایدیله‌جکنی موجب اولور ایدی. یونان حکماسنك عالمده منتشر اولان نفوذ و تأثیراتی سائرلرك جمله‌سندن درجه‌سز زیاده اولدیغندن الك مشهور یونانی حکمانك بحث و قرارلرینی ذکر و بیان ایتمکله اکتفا ایده‌جکز.

جمله‌نك معلومیدر كه باشلیجه اوچ عدد حكمت مذهبی واردر یعنی (١) وحدت وجـود مذهبی (Pantheism) كه هندوستانده احداث اولنمش و اوراده فوق العاده كسب قوت ایتمشدر. بوكا بر طاقم اوروپالولر دخی بو عصرده واقف و ذاهب اولمشلردر (٢) تثنیه طریقی (Dualism) كه اقلیم فرسده احداث اولندی و (٣) ذات الیهٔ مستقله یعنی (Theism) بو دخی زمان قدیمده یونانستانده كسب قوت ایلدی ایسه‌ده اولوقتدن شمدیه قدر حكمای مشهوره‌نك اكثریسی طرفندن تصدیق اولندی.

یونانستانده وقتیله ظهور ایدوب زمان حدوثنده كرك یونانستانده كرك روما ممالكنده شهرت بولان ایكی طریق حكمت یاخود فلسـفه یعنی ایپقوروسـك احداث ایتدیكی صفا طریقی (تاریخ میلاددن تقریبا اوچ عصر اوّل) و استوئق طریقی (كه همان اول وقتلرده ظهور ایتدی) ارباب تواریخ حكمتك دقتنه شایان و بو رساله‌نك اوچنجی بابنده‌ینه ذكراولنه‌جق ایسه‌لرده علم الهی وطبیعی بحثنده یعنی ایراد اولنـان اعتراضاتك جرحنه كلمینجه بر تفصیل شایستهٔ تفحص اعتبار اولنه‌مز.

فصل ثانی سوقراط , افلاطون و ارسطوطل

ذات الهیهٔ مستقله طریقنده ذوات مشهوره سوقراط
و افلاطون و ارسطوطل ایدی . افلاطون سوقراطك
شاکردی و ارسطوطلك استادی ایدی و بونلرك وفاتی
تاریخ میلاددن اوّل اوله‌رق سوقراطك ٣٩٩ و افلاطونك
٣٤٨ و ارسطوطلك ٣٢٢ سالنه اصابت ایدر. ارسطوطل
و افلاطونك شاکردلری وقت مروریله خواجه‌لرینك
تحریراتلرندن ایکی طریق احداث ایتدیلرو بوآنه‌دك اوروپاده
بولنان هپ حکمت و فلسفه طریقلری بونلرك بری اوزرینه
مؤسسدر . بالذات سوقراطك تحریراتی حالا بولنمیوب
انك حکمت مبدألری شاکردی اولان افلاطونك تحریراتنده
بولنور .

ارسطوطلك مؤلفاتی علم الهیٔ طبیعی دائره‌سنده
بولنمدیغندن بوراده افلاطونك طریقنی دها دقتلیجه ذکر
و بیان ایتمك مناسب و لازمدر .

افلاطونك خاندانی آتنه معتبرانندن اوله‌رق انك
تولدی تاریخ میلاددن ٤٢٩ سنه مقدم اولدی . یکرمنجی
یاشندن اعتباراً سکز سنه مدت قدر سوقراطك شاکردی
ایدی . انك وفاتنده (تاریخ میلاددن ٣٩٩ سنه اوّل)

افلاطون یونانستانك بشقه قطعه‌لرنده و سائر یاقین بولنان دیارلرده تمکن مشهور ارباب حکمتی زیارت ایدوب حکمت و فلسفه طریقلرنده کمال درجه معلومات کسب ایلدی • قرقنجی یاشنده وطننه عودت ایدرك قرق سنه قدر انده اقادمیا اسمنده تشکیل ایتمش اولدیغی مدرسه‌ده یاننه کلان شاکردلره تعلیم علم ایدر ایدی •

انك بحث و تعلیم ایتدیکی ماده‌لر هم چوق هم مهم ایدی • حکمت طبیعیه و عقلیه و اخلاقیه' علم منطق و علم الهی و باخصوص کافهٔ معلوماتمزك مبدألری ایله منوال تحصیلندن (Metaphysic) بحث ایدر ایدی • لکن کندی شاکردی ارسطوطل قوانین حکمت طبیعیه ایله علم منطق چوق تزیید و توسیع ایتمشدر • شمدی افلاطونك علم الهی و اکا متعلق اوله‌رق تحریر ایتدیکی معلوماتی تفتیش و بیان ایده‌لم •

(١) افلاطونك جرح ایتدیکی ملحدلکه دائر •

„ قوانین „ عنوانده تألیف ایتدیکی کتابنك اونجی بابنده افلاطون بویله بیورر • „ من القدیم ملحدلك مرضیله معلول اولان آز و چوق ادملر بولنمش

و بولنمقده در » و بونلری اوچه تقسیم ایدر بر جنسی الالهك موجودیتنی بالکلیه انکار ایدر . ایکنجی جنسی بونی نه اقرار نه انکار ایدر فقط مقدر الهی یی اصلا قبول ایتمز و اوچنجی جنسی وجود و مقدر الهیٔ جسمانی یی اقرار ایدر ایسه ده معاملات اخلاقیه یه نظر ایدوب مکافات و مجازات ایده جك بر الهك موجود اولمسنی قبول ایتمزلر ایدی . بونلرك مبدألرنده حکمت عقلیه یه کوره فرق وار ایسه ده حکمت اخلاقیه و علم الهی یه نظرا مهم بر فرق یوقدر . بو ملحدلرك جمله سی اتی الذکر مبدألر اوزرینه اتفاق ایدرلر ایدی .

ملحدلرك مبدألری

(ا) « کائنات جسمانیه نك عناصری ازلیدر .

(ب) بو عناصرك اوّل امرده بر درلو هیئت و ترتیبه کلمسی بختله یاخود قانونسز و مرامسز تصادفله اولدی .

(ح) بعده قوانین طبیعیه یاخود طبیعت دیدیکمز شی ترتیب و هیئت مذکوره دن حاصل اولدی .

(د) درجهٔ ثالثه‌ده مرام و معرفت عقلیه وجوده کلدی .

(ر) وجود اصلی و باقی‌یه مالك هیچ بر شی یا بر ذات بولنمیوب کائناتك کافه‌سی من الازل الی الابد تبدل و تغیر ایتمکده‌در بنا علیه

(س) ماده روحه تقدم ایدر و مادی شیلرده مشاهده اولنان مرام و مقصد مرام ایدیجی‌یی تفهیم ایتمز انجق صکره‌دن وجوده کلان عقل صاحبی موجود بولدیغی شیلری عاقلانه استعمال ایدر . »

هر نه قدر بو طریقلرده وحدت وجود و تثنین و عناصر اربعه طریقلرینك اثرلری مختلط بولندی و بو طریقلرك اربابی بشقه بشقه یوللرله کندی ذعملرینی بیان ایتدیلر ایسه‌ده ینه دها تفصیلات اوزره انلری اشبو رساله‌نك بو برنجی بابنده تفحص ایتمك اقتضا ایتمیوب سالف الذکر خصوصات اساسیهٔ متفقه‌لرینی بیان ایتمك الده اولان ایشمزه کفایت ایدر .

(۲) افلاطونك علم الهیدن بحث ایتدیکی صره‌ده استعمال ایتدیکی اصوله دائر .

(١) انك اعتقادات دینیهٔ عامه‌یه رعایت ایتمسی حقنده۰

هر نه قدر افلاطون کندی ملتنده مرعی الاجرا بولنان دین آیین و عادتلرینك کافه‌سنی با خصوص چوق الهه‌لرك موجود بولنمسی اعتقادینی قبول ایتمدی ایسه‌ده ینه عادات و اعتقادات مزبوره‌یی استهزا ایتمز و ظاهری کوزدوب تقید ایلر ایدی۰ کندیسندن اوّل کلمش اولان شاعرلر و سائر مؤلفلرك محرراتنده الهه‌لر حقنده روایت اولنان حادثلردن مفید و پاك و تأثیرلو اعتبار ایتدیکی نقلیاتی ذکر و تحسین ایدر ایدی۰ هر نه قدر کندوسی بر مستقل الهه‌ك موجود اولدیغنه اعتقاد ایتدی ایسه‌ده ینه مستعمل بر تعبیر دیو الهه‌لر کلمه‌سنی استعمال ایدر ایدی۰ بو تعبیری دخی بعض دفعه الهه‌دن غیری « ذوات الهیه » حقنده استعمال ایتدیکی انکار اولنمز۰

بر شی دها چوق دقته شایاندر یعنی افلاطون الك مهم مسئله‌لرك تفحصنه کیرشمك اوزره ایکن معاونت الهیه‌یی استدعا ایدر ایدی۰ قوانین نام کتابنده « حکومتلرك نظاماتنی تشکیل ایتمك ایچون الهه‌ك امدادینی دیلیه‌لم۰ او

بزی دیکله‌سون و عنایت و مرحمتیله امداده کلسون که انك هدایتیله حکومتمزی و انك قانونلرینی تشکیل ایده‌لم ،، دیو بیورمشدر . بشقه بر یرده دخی ،، معلومات روحانیه‌لری ناقص بولنانلر بیله بر ایشه باشلادقلرنده دائما الهه ندا ایدرلر . نه قدر زیاده کائناتدن بحث ایتمك اوزره ایکن یعنی ازلی می یوقسه مخلوقمی دیو تفحص ایدر ایکن اوّل امرده بزم بحث ایده‌جکمز الهه مقبول و کندومزه مناسب اولمسی ایچون الهه دعا ایتمز کرکدر ،، بیوردی . بشقه برده دخی جمال درونی ایچون دعا ایدر و مالملکی منفعت روحانیه‌سنه متعلق اولسون دیو رجا ایدر .

(ب) افلاطونك استعمال ایتدیکی اثبات و دلائل اصولی حقنده .

افلاطون کائناتده مشاهده اولنان مرام و مقصددن نشأت ایدن اثباتلردن قطع نظرله سالف الذکر ملحدلرك مبدألرینی جرح ایتمك ایچون دها اینجه و درین اصول اوزره روحك طبیعتنی جسمك طبیعتندن تفریق ایدرك عقول انسانیه‌نك وسائل و اصول تفحص کائناتی چوق دقتلیجه تحری ایدر ایدی شویله که ملحدلکك مبدألری عقول

انسانیه‌نك قوانین استعمالنی و قدرتنی تجاوز ایدرلر
یو بیان ایتمکله وبالعکس اللهك وجودی و صفاتی تعلیماتی
قبول انسانیه‌نك مطلوباتندندر دیه‌رك اثبات ایدر ایدی •
صکره دن مخلوقاتك اعضاسنك تشکیلی و حاللرندن
ومطابقاتندن بحث ایدرك مرام و مقصد بولدیغمزدن اشبو
مرام و مقصدك صاحبی بومخلوقاتدن اوّل موجود اولمش
اولمق دیو قیاس واستنتاج ایده‌جکز • فقط شمدی افلاطونك
دلالیله کندی وقوفیت ذاتیهٔ درونیه‌مزدن یاخود
وجدانمزدن و عقللرمزك اصول حرکتندن سالف الذکر
ملحدك مبدألرینی جرح ایده‌جکز •

(٣) افلاطونك سالف الذکر ملحدلك علیهنه واجب
الوجودی اثبات ایتدیکی حقنده

(ا) وجودی باقی برشی یوق انجق هر موجود
اولان شی دوام اوزره تبدل و تغیر ایدر زعمی علیهنه
افلاطون بیان ایتدی که اول مبدأ موجبنجه حکومت
و قانونلر شریعت و حقوق و وظیفهٔ ذمت وغیرهم اصلا
ممکن دکلدر • هیچ برشیئك اساسی یوق، علمك اصلی
یوق، معلومات دخی معلومات دکلدر و بناء علیه مذکور

مبدئك اصلی یوق، معلوم مجهول كبی در و عالم ایله جاهلك فرقی تبدل ایتمكده بولندیغندن برینه عالم و دیكرینه جاهل دیدیكمزده دیدیكمزك اصلی یوقدر. بوندن اشكاردر كه اول مبدأ محالدر. عالم و معلوم حقیقة واردر. حسن و كمال و صلاح صحیحا موجوددر. بو نسبتله یونانی لساننده بولنان ایكی فعلك معنا و استعمالنی ذكر ایتمك لازمدر. بری فعل وجود εἶναι ایم. سین. در و دیكری γίγνομαι بینه اولمق معناسندهدر.

افلاطون دائما الله ایچون و صلاح ایچون خیر وشرك فرقی ایچون و بومثللو مبادئ اخلاقیه ایچون فعل وجودی استعمال ایدر ایدی. نصل كه بین الناس استعمال اولنور ایدی. فقط ملحدلر بو فعلی لساندن اخراج ایدرلر ایدی.

(ب) اللهك وجودی حركتدن اثبات اولنور.

افلاطون جسمك كندولكندن بر درلو حركته مقتدر اولمسنی محال بر تصوردر دیه‌رك انكار ایدر ایدی. مادی شیلرك بر درلو تبرنیشی بر تبردانی ایمادر یوقسه ماده و جسم كندی طبیعتنی تخلف ایدوب جسدن بشقه

اولمش اولور. زیرا کندولکندن حرکت ایتمك کندویه وقوف اولمغه منوطدر وکندویه وقوف اولمق وقوف ذاتی و وجدان صاحبی اولمق دیمکدر. فقط جسمك وقوفیت ذاتیهٔ درونیه‌سی یاخود وجدانی وار ایسه جسم دها تحول ایتمش اولور. بناء علیه روح و عقل و وقوفیت ذاتیهٔ درونیه یعنی وجدان صاحبندن غیری بدأ حرکت یعنی کندولکندن حرکت ایتمکه مقتدر اولان یوقدر دیو ادعا ایتمك برضرورت منطقیه‌دن در و برهانك اقتضاسنجه اصل بدأ حرکت ایدن ذات الله دیدیکمز روح مستقلدر.

(ح) افلاطون روحك موجود اولمق یاخود وجوده کلمك خصوصنده جسمه تقدم ایتدیکنی ادعا و تأکید ایدر ایدی.

الله صکره و کوچك اوله‌رق روحی وجوده کتورمدی زیرا بیوکی کوچکك حکومتنه تسلیم ایتمز ایدی. یعنی معلوم و مسلم اولدیغی مثللو روح جسم اوزرینه حکومت ایدر. بناء علیه کندی فضیلتی و اوّل موجود اولمسی جهتیله الله جسمه تقدم و تسلط ایتمك ایچون روحی خلق ایلدی « بو استخراجك مآل و مفهومنجه هر نه قدر

روح لفظی روح مخلوقی ایچون استعمال اولنور ایسه‌ده
ینه بشقه یرده روح لفظی محضا روح مخلوقی حقنده دکل
انجق جمله روحلرك اصلی اولان الله حقنده استعمال
اولندیغندن بو تقدم و تفوق برهانناك قوتی دها زیاده بر
روح مستقلك موجود بولنمسی بابنده جاری اولدیغی درکار
در. و اکر روح جسمه موجودیت جهتیله تقدم ایدرایسه
روحك اوصافی جسمك اوصافنه تقدم ایدر.

" تفکر و مقدر و عقل و معرفت و شریعت' پك
و یومشاغه امر و خفیفه تقدم ایتمش اولملیدر یعنی امور
واوصاف روحانیه امور وحرکات جسمانیه‌یه تقدم ایدر "
بناء علیه موجود اولان جسم وروح طبیعتلری اقتضاسنجه
بر روح مستقلك موجودیتنی تفهیم و تصدیق ایدرلر.
و بو اثبات مرام و مقصددن اولان اثباتله برابر مقایسه
اولندقده الهك وارلغی هر طرفدن ایما و تفهیم اولندیغی
واضحاتدندر.

(٤) افلاطونك صفات الهیه ایله اخرت حقنده
بیان و تعلیم ایتدیکنه دائر.

افلاطونك بوخصوصلرده اولان تحریراتی ملحدلر

فصل ثانی افلاطونك اخرت حقنده تعلیماتی

علیهنه یازدیغی بحثلردن دکل انجق بشقه کتابلرده بو بیوك مسئله‌لردن بحث ایتدیکی صره‌ده بیان ایلدیکی تعلیماتدر ٠

افلاطون ذات الوهیتی بلاشبهه چوق دقتلیجه و تأکیدله تفهیم و تعلیم ایدر ایدی ٠ اللهك ازلدن و واجب الوجود ایدوکنی دخی قبول و تعلیم ایدر ایدی ٠ جمله‌یی عالم و کریم وقدیر هم ارادهٔ کلیه‌یه مالك اولمسنی تصدیق ایدر ایدی و جمله عقل و اخلاق صاحبلری انك اراده‌سیله اولمزلکه مالك اولور دیو «تیموس» کتابنك مخصوص بر بندیله تعلیم ایلدی ٠

آخرت حقنده و اللهك عدالت صفتی موجبنجه انسانلره مکافات و مجازات ویره‌جکنی «غورجیاس» نام کتابنك صوك بندیله بیان ایدر ٠ بند مزبورك ترجمه‌سی بودر ٠

«الهلر اراسنده باقی بر قانون وار درکه صالح بر ادم عمرینی استقامت و دیانتله امرار ایتدکدن صکره وفات ایتدیکنده مبارکلرك اطه‌لرینه کیده‌جك واوراده کمال صفا ایله وشردن خلاص بوله‌رق اقامت ایده‌جکدر ٠ واقعا اللهدن قورقماز و ادملره ظلم ایدرك یشامش اولان ادم عذاب چکمك ایچون طارطاروس اسمنده بر محبسه کیده‌جکدر ٠

برزمان مستقل اولان (زفس) الهه مبارك اطه لرك و طارطاروسك بكجیلری طرفندن شكایت اولنمشدر كه ادملر اولمك اوزره ایكن حكم اولندقلرندن عذابه مستحق اولمیانلر عذاب محلنه كوندریلوب مباركلرك اطه لرینه لایق اولمیانلر دخی اورایه نائل اولمقده در. بونك اوزرینه زفس كندی اوز اوغلی انسانلره حكم ایتمك ایچون تعیین ایلدی و هر ادم ایچون وفات ایتدكدنصكره محاكمه وقوع بولسون دیوامر ایتدی.

اوزمان هركس جانی تنله متلبس اوله رق دكل انجق چیبلاق بر روح اوله رق چیبلاق روح بولنان حاكم حضورینه چیقاریلور. اولوم روحك تندن آیرلمسندن عبارتدر و روح تندن آیرلدقدن صكره اوصاف طبیعیه سی ومالك اولدیغی اخلاق ذاتیه سی باقی قالور. بناء علیه بر روح انسانی حاكمك حضورینه كلدیكنده حاكم دخی كیمك روحی پادشاهكمی یوقسه بر فقیركمی بیلمیه رك برروحی ظلم وحقسزلق ارتكاب ایتمش اولدیغندن لكه لر و علتلر ویاره لرله بوزلدیغنی كوردیكنده آنیده انی طارطاروس محبسنه كوندرر و اوراده مستحق اولدیغی

عذابی چكر • معالجه و درمان قبول ایدن خطالر ایشلمش اولنلر عذابلرندن منفعت استحصال ایله چكه جكری الم و اشكنجه واسطه سیله كوتیلكدن پاكانور اما افراط درجه ده كوتی بولنمش اولان ادم چكه جكی عذابدن اصلا منفعت بولمیه جغندن مؤبدا عذاب چكه جكدر •

بوكا نظرا انسانلرك اكثریسنك قیمتلو صایدقلری شیلردن صرف نظر ایدرك و حقیقتی براقیه رق المدن كلدیكی قدر صالحانه یشامغه چالشه جغم و وفات ایتدیكمده صالحلر كبی وفات ایتمكه ارزو ایدرم و بشقه ادملری المدن كلدیكی قدر دعوت ایدرم كه بو الك مهم مجاهده ده اوغراشه لر • چوق مباحثه دن صكره هیچ دكل ایسه بو ثابت قالمشدر كه ظلم چكمكدن زیاده ظلم ایتمكدن احتراز ایتمه مز كركدر و الك مهم اوله رق بر ادم صالح كورنمك ایچون دكل انجق صالح اولمق ایچون سعی و غیرت ایتسون" •

افلاطونك اثارندن و حكمای قدیمهٔ سائره نك باقی قالان محرراتندن خصوصا رومالو چچارو و سنقا كبی حكمانك ذات و صفات الهیه حقنده بیوردقلری تصوراتی و افكاری ترجمه و درج ایتمك سهولتلو ایسه ده كافه سنك

خلاصه‌سی افلاطونك سالف الذکر اصولنه وموضوعاتنه مشابه بولندیغندن دردست بولنسان ایشك اقتضاسنجه بو بحثی اختصار وجهله بیان ایدرك طوغریدن ذات وصفات الهیه‌یی تثبیت و تصدیق ایدن براهین و دلائلك بحثنه کچمك لازمدر ·

باب ثانى

اللهك وجودى و صفاتى كائناتله اثبات اولنور

﴿ فصل اوّل ﴾

كائناتك موجود بولنديغندن برموجب او دخى موجب عقلى و وحيد اثبات اولنور .
(بو بحث مشهور اسقوچيالو فيليپنت اسمنده مؤلفك بحثنك خلاصه سيدر) .

﴿ ماده نك ياخود عناصرينك ازلى اولمديغى ﴾

كائناتك موجود اولمسى اللهك وار ايدوكنى اثبات ايچون بى نهايه واسعو قوى بر برهاندر زيرا عملك استنتاجى شويله دركه كائناتده اولان موجوداتك كافه سى بر اثردر .

حواس انسانیه‌یه احضار اولنان هر شیئك بر بدایتی وار .
بوندن آز وقت مقدم قیالرك ازلی اولمدیغی اثبات اولنه‌مز
ایدی لكن علم طبقات الارض قیالرك نصل ونه زمان
ونه صره ایله تشكیل اولندیغنی بیان ایلدی . آلپ طاغلری
ازلی كبی جسامتلرنده قائم طورورلر ایسه‌ده علم طبقات
الارضك مبدألری اوزره قدیم دكل؛ اسكی بیله اعتبار
اولنه‌مازلر . بزم بیلدیكمز كرهٔ ارضك دها وجوده كلمسندن
اوّل اولان وقتلردن بحث ایتمك ایچون علمك اقتداری
واردر . ماده ایچنده بر شیئك ازلی اولدیغی براهین و
دلائل علمیه موجبنجه اثبات اولنماز . ماده ایچنده تغیر ایتمز بر
عنصر وار ایدوكی بعضلر طرفندن ادعا اولنمشدر . فقط
بو ادعا محضا بر زعم اولوب علمك شمدی‌یه قدر اثبات
ایده‌بیلدیكنك كافه‌سنه مغایردر . ماده ایچنده تغیر ایتمز
ازلی بر عنصر یاخود بر قوتك بولندیغنه دائر برهان واثبات
دینیله‌جك هیچ برشی میدانه كلمشدر .

علم كیمیا علومك كافه‌سندن زیاده تحلیلیدر فقط
موجود اولان شیلرك عناصرینی التمش درت عدد
عنصردن حالا اكسلده‌مشدر .

فصل اوّل　　مادەنك ازلی اولمدیغی

برکره مادەنك جوهرلری یعنی ذرەلری (Atoms) تغیر قبول ایتمز ازلی در فرض ایدەلم. فقط اساسنی تفتیش ایتمك ایچون بویله فرض ایدیورز یوقسه حقیقةً بویله اولدیغنه اثبات یوقدر. پك اعلا. بو ازلی ذرەلر حسابه کلمز درجەدە کثرت اوزره بولنیور لکن کائناتك منتظم اولمسی و انك قسملرینك بری بری ایله بللو مناسبتلرله متحد قیلنمش اولدیغی واضحاتدندر. کائناتده وحدت وار و بی نهایه متنوعیت وار در. اکر کائنات حسابه کلمز چوق و تغیردن منزّه و ازلی جوهرلردن ایلرو کلدی ایسه انك منتظم اولمسی و ایچنده مشاهده اولنان مناسبتلر نەدن ایلرو کلدی. یوقسه بو ذرەلر برلکده مشاوره و تدبیر ایدرك انی فعله کتوردیلر می؟. البته بو فکر محالدر. لکن تصادفی وجهله یعنی راست کله بو ذرەلر بزم کوردیکمز کائناتی وجوده کتورمك ایچون تشکیل اولندیغنی تصور ایتمك سالف الذکر محال دیدیکمز فکردن برقات دها زیاده محالدر. استدیکك قدر ازلی ذرەلر آل انلری قوهٔ مادیه ایله متصف قیل. موجود اولان کائناتك اتحاد و انتظامی بونلردن حاصل اولور می؟

هم ماده همده عقل ازلی در دیو فرض و اعتقاد ایتمك اصلا مقتضی دكلدر . یالكز ماده انتظام و اتحادك مبدائی اوله مز . لكن اكر كوردیكمز كائناتك انتظامنی وجوده كتورمكه مقتدر اولان بر عقلك تصوری عقول انسانیه یه مغایر دكل ایسه بو كائناتك انتظامنی وجوده كتوره بیلان عقل كائناتده بولنان موجوداتك عناصرینی دخی خلق ایتمكه مقتدردر دیو تصور ایتمك عقول انسانیه یه مغایرمی در ؟ نه وجهله موجود اولان شیلر یكیدن وجوده كله بیلدیكنی اكلامغه مقتدر اولمزسه‌ق دخی بو تصورده محال برشی یوقدر و هیچ دكل ایسه بو قدر بیلورزكه كوردیكمز انتظامك بی نهایه چوق و ازلی ذره‌لردن و بو ذره‌لرده كائن بر قوهٔ مادیه‌دن ایلرو كلمش اولدیغنی تصور ایتمك محالدر . بو دخی چوق دقته شایاندر كه ذره‌لرك واجب الوجود اولدیغنه اینانمقدن ایسه الاهك واجب الوجود اولدیغنه اینانمق هم سهولتلو هم عاقلانه‌در . بی نهایه چوق و تصوردن خارج درجه‌ده كوچك شیلری بی نهایه عظیم صفتلرله توصیف ایتمك ایچون غایت قوتلو سببلر لازمدر حالبوكه بیوك سببلر شویله طورسون هیچ بر سبب بولنمدیغی دركاردر .

﴿ ماده نه اولدیغنی بیلمك مشكل در ﴾

ماده نه در. ادملر ماده نه اولدیغنی اكلامق پك قولای ظن ایدرلر فقط بو ظن بر ظن باطلدر. كوزلرك كوردیكی شی ماده دكل انجـق رنك در. اللك لمس ایتدیكی شی ماده دكل انجق ماده‌نك خاصه‌لرندن بری یعنی سرتلكدر. قولاغك ایشتدیكی شی ماده دكل انجق صوت در. مشهور انكلیز ارباب علومدن قیلارك ماكسویل نام ذات بو مسئله‌یی بویله‌جه تحلیل ایدر „ كائناتده وقوع بولان تبدلات و حركات ذره‌لرك خاصه‌لرینی اصلا تبدیل ایده‌مشدر. ذره‌لرك موجـودیتنی یاخود انلرك خاصه‌لرینـك بقاسنی اسباب طبیعیه‌ده بوله‌میز. علم بولنده تا علمك طورمغه مجبور اوله‌جغی موقعه قدر ایلرو كیدرز. علم حل ایده‌مدیكی بر ذره‌یی یاخـود تركیب ایده‌مدیكی بر جسمی تفتیش و مطالعه ایده‌بیلور. اوت علم بر ذره‌نك وجوده كلسی اول ذره‌نك خارجنده بولنـان بر قوتله اولدیغنی و اول ذره‌نك طبیعی دیدیكمز

هیچ برقوتله وجوده كلدیكنی بولوب تصدیق ایتدكدنصكره علم طورمغه مجبور در » [*]

وجود الهی یی قبول ایدن ادم تفحص و تجربیات علمیه دن قورقاز و چكنمز . ماده حقنده معلوماتمز آز و محدود در لكن اولان معلوماتمز ماده نك كندولكندن موجود اولمدیغنه و كندولكندن وجوده كلمدیكنه دلالت ایدر . علم كیمیانك ذره یاخود عنصر بسیط اعتبار ایتدیكی شیلرك چوق مركب اولدیغی بو یاقینلرده وقوع بولان تجربیاتدن تفهیم و هیچ دكل ایسه ایما اولنمش اولدیغی اهل علمك معلومیدر . بونك معناسی بو دكلمی در كه ماده نك هر بر ذره سی اللهك قوت و حكمتنك برهانلریله طولو در .

﴿ موجب و اثر قانونی ﴾

موجبلرك بی نهایه برسلسله سنی قبول ایتمك محالدر وحقیقة هیچ بر كیمسه نك بویله قبول ایدوب اعتقاد ایتدیكی

---

[*] بریتانیا اتحاد علمی رئیسنك تاریخ میلادك ١٨٧٠ سنه سنده ایراد ایتدیكی نطق رسمیدندر .

بوقدر ۰ واجب الوجود اولان اللهك ویاخود واجب الوجود کائناتك وارلغنی قبول و اعتقاد ایده‌بیلورز و بونلرك بریسنی قبول ایدوب اعتقاد ایتمکه مجبورز ۰ بر شیئك اثری اعتبار ایدیله‌میه‌جك بروجوده تصادف ایتدیکمزده موجبلر قانونی وحتی کندی عقلمزك تشکیلی قانونی موجبنجه اول موجبی واجب‌الوجود وازلی اعتبار ایتمکه مجبورز ۰ اشته اول موجب اللهدر ۰ و تعبیر صحیحله اثر اعتبار اولنه‌میه‌جق بر موجب ویالکز اول موجب موجب اصلی اعتبار اولنه‌بیلور ۰

موجوداتك تحریسنده اثردن موجبه و بولدیغمز موجبی اثر اعتبار ایدرك اول اثردن دخی انك موجبنه تا برشیئك اثری اولمیان موجبه یاخود موجبی اولمیان موجبه وارنجه‌یه قدر بالتدریج تفتیش و تفحص ایدرز ۰ بوموجب دخی بالاده کوستردیکمز کبی نه مجرد ماده نه ماده‌نك ذره‌لری اوله‌بیلور ۰

بناء علیه کائناتك موجب اصلیسی عقلدر اوده عقل کلدر ۰ الله دیدیکمز اودر ۰

عقل كلك ازلی اولمسی

كرك منطق كرك مشاهده طریقیله ماده‌دن بسبتون فرقلو اولان موجب حقیقی و اصلی یعنی عقل كلك وحید ایدوكنه اعتقاد اتمكه مجبور اولورز . زیرا بوموجبك صفتلریله ایكی ذاتك موصوف اولمسی محالدر . مثلا كرهٔ ارضی طارت . التی بیك سنه ظرفنده یشامش اولان اهالیسنی تعداد ایله . بونلرك كافه‌سنك قوتنك بر بازو ایله بردن ابراز اولندیغنی تصور ایله وباق كرهٔ ارضی نه‌قدر قلداده بیلور . بیك سنه ظرفنده انی یاریم ارشون مسافه‌یه حركت ایتدره‌مز فقط اللهك قوتی هر دقیقه‌ده انی بیك میل قدر حركت ایتدرر . و بتون كائناتده كرهٔ ارض بر ذره اعتبار اولنسه جائزدر . تصور ایدیله‌میان مسافهٔ بی نهایه‌نك حسابسز و تخیله صیغمماز فاصله‌لرده صایلماز كونشلر و آیلر و سیاره‌لر واردر . بونلرك كافه‌سی حركت ایتدرن ، وقتلرینی و بری بری ایله اولان مناسبتلرینی شاشرتمیه‌رق تعیین ایدن عقل بر و اجرا ایتدران بازو

بردر . بو عقل و بو بازو نه قدرتلودر . بوکا قادر اولان الله وحید ویالکز اللهدر .

قدرت الٰهیه نك بی نهایه اولمسی

بعض ادملر کائناتده موجود اولان قوت و قدرتك بی نهایه اولدیغنی انکار ایتمشلر در . فقط بو انکار نه یه دلیلدر؟ اللهك قدرت و علمنك محدود اولمسنه می یوقسه انکار ایدنك کرك قوتنك کرك عقلنك محدود اولمسنه می دلیلدر ؟ موجب اصلی کائناتده و حتی کائناتك هر طرفنده بولنمسی ایجاب ایدر فقط بو موجب مادّیاتدن اوّل و اوستون اولمسی لازمکلور یوقسه ماده کرك منتظم اولان ماده کرك انك ذره لری اصلا موجود اوله مز ایدی .

کائناتده بولنان قانون عمومی و قانون خصوصی

اللهك وجودی یالکز کائناتك موجود بولنمسیله اثبات اولنماز انجق علمك کائناتده بولدیغی قانون و اصول شمدی یه قدر بولدیغمز دلیله تقویت ویرر . و بو قانون و اصول یا عمومی یا خصوصیدر . و بشقه بر تعبیرله بو

قانون یا مستقلدر یا اجراآتی مطابقات نظامنه تابعدر. ذی روح اولمیان موجودات بر قانون عمومی یاخود نظام مستقل ارائه ایدر. واقعا ذی روح اولان موجودات هم قانون خصوصی هم مطابقات قانوننك معاملاتنی ارائه ایدر. مثلا علم طبقات الارضی یاخود علم معدنیاتی اوقودیغمزده بر قانون مستقل یاخود بر نظام عمومینك بلكه بیكارجه و اون بیكارجه سنه‌لر ظرفنده بالتدریج كندی معاملاتنی كماله ایرشدرمك ایچون حركت ایتمكده اولدیغنی مشاهده ایدرز. واقعا یالكز بر حیوانك یاخود بر نك اوتك تشكیلنی و وجوده كلسنی و تعیشنی و تعیشنه مقتضی اولان شیلر ایله مناسبت نفسیه‌سنی تفتیش ایتدیكمز حالده سالف الذكر اصول مطابقات و قانون خصوصینك نصل حركت ایتدیكنی اشكاره كوره‌بیلورز.

علوم طبیعیه ایله علوم ریاضیه‌نك میدانه
كتوردكاری دلیللر

علم هیئت موجودات جسمیه‌یی و نهایتسز مسافه‌یی و نامتناهی اعدادی و بونلرك بری برینه اولان مناسبات

جلیله‌سنی ارائه ایدر. علم حیات و علم کیمیا کائنات
منتظمه‌نك نه قدر مدقیقانه بری برینه تطبیق قیلنمش اولوب
حرکت ایتدیکنی کوسترر. بر یاندن دوربین و دیکر یاندن
خورده‌بین انسانك کوزینه و تفحصنه معاونت ایدر.
علوم ریاضیه‌نك قوانین و مناسباتی کائناتده کوزجه
تمثیل اولنور. اجسام سماویه‌نك مدارلری یا دائره و
قطع ناقص یا قطع زائد و یاخود قطع مکافی شکلنده‌در.
ترکیبات کیمیویه‌نك کافه‌سی اعداد معلومه ایله تماما بیان
اولنه بیلور. هر تبلور هندسه اوزره تشکل ایدر. بو کونکی
کونده علوم ریاضیه‌نك استعمال مفیدی علوم طبیعیه‌نك
تحریاتنده ادوات و الات اتخاذ اولنملرندن ایلرو کلور. شمدی
بو مسئله‌یه تصادف ایدرز. عجبا عقله مالك اولمیان هر نه
ایسه موازنه و مقایسه و تعداده مقتدر می در؟ اکر کائناتك
اصلی موجب عقلی دکل ایسه بزم عقلمزك درك ایده بیلدیکی
قانون و نظامك اصلی نه‌در؟ عقل کل بولنمیجه کائناتده
نظام و قانون و مطابقاتك بولنه‌جغندن نظامسزلغك
بولنه‌جغی بیك قات زیاده محتملدر. بزم عقلمزك کائنات
مادیه‌ده بولوب تفتیش ایده بیلدیکی قانون و نظام یالکز اللهك

موجود اولمسی اوزرینه مبنی اوله بیلور.

علم هیئتك میدانه كتوردیكی دلیل

علم هیئتك میدانه كتورمش اولدیغی معلوماته بر كره نظر اولنسون. منظومهٔ شمسیه واسع و انك ایچنده جسملر متنوع و انك كافهٔ حركات و مناسباتی نظام اوزره بولندیغی اثبات اولنمشدر. سیاره لری و سیاره لرك آیلری جسامت و مسافه و ثقلت و درجهٔ حركت خصوصنده بر جسدك متنوع اعضاسی كبی مناسبات كامله ایله بری برینه تطبیق و ترتیب و تنظیم قیلنمشدر. مثلا كرهٔ ارضك كرك شمس كرك قمر ایله اولان مناسبتی بویله تنظیم ایدلمشدركه اكین و بیچیم جذ و مد و سائر خصوصاتده انسانك ترقب انتظارینی الداتماز. لكن منظومهٔ شمسیه كائناتده بولنان اون بیكارجه منظومه لردن بری در و بونلرك كافه سی بری بری ایله و مركب اولدقلری جسملرك هر بریسی ایله بویله تنظیم قیلنمشدركه بتون كائناتده بولنان نظام و مطابقات بر كال اولوب عصر بعصر انلرده كوریلان مقصد و مرام

بی مثال حسن و جمال ایله اجرا ایتمکده در . فرض ایده‌لم که اجسام سماویه‌دن بری بردن بره حرکتدن فراغت ایدوب بولندیغی یرده طورسه ' کائناتك هر بر طرفنده و اجسام سماویه‌نك کافه‌سی هرج و مرج اوله‌رق تا دنیالر وجوده گلمزدن اوّل اولان نظامسزلق یاخود بعد مجرد (Chaos) دیدیکمز حال وقوع بولمش اولور .

بویله‌جه مختصرا ذکر ایتدیکمز نظامات و مطابقاتی بولوب اثبات ایدن علمی تحسین ایدرز . حالبوکه علم هیئتك ارائه ایتمش اولدیغی معلومات مزبوره‌یه عصرلرجه تحریات و ماهر ارباب علومك مطالعه و تدقیقاتندن صکره مالك اولدق . بویله ایسه کائناتك نظامات و مطابقاتنی خلق ایدوب ایشلدان موجب اصلینك علم و عقلی حقنده نه دیه‌جکز ؟

کیمیا علمنه برکره نظر ایدلسه علم هیئتك کشف ایتمش اولدیغی اجسام سماویه‌نك هر بری ایچنده هر بریسنك حاوی اولدیغی موجوداتدن هر بریسنك شکل و ترتیبنی و وجوده کلیشنی و اصول تعیشنی و حتی هر بر کوچك معدن و نبات و حیوانك تشکلی و تعیشی و تعلقاتی

خصوصنده ینه همان اول نظامات و مطابقاتك بركمال ایشلمكده اولدیغنی كوستر . اجزانك تركیبی معلوم بر قانون اوزره وقوع بولور و بوقانون جاری اولمدیغی حالده تركیب غیرممكندر . موجود اولان ذره‌لرك بشقه ذره‌لر ایله خصوصی ومعلوم علاقه‌لری اولمسه ایدی موجوداتده مشاهده ایتدیكمز متنوع و كوزل شكللر بولنمیوب دنیانك یوزی برچوله بكزه‌مش اولور ایدی . موجود اولان شیلرك تركیباتی قانون اوزره اولمسه ایدی نظامسزلق وخرابیت دنیا یوزنده تحكم ایلر ایدی . فقط مشاهده اولنان حسن نظام نصل وقوع بولدی؟ ذكر ایتدیكمز خاصه‌لرله متصف ذره‌لری كیم خلق ایتدی؟ كندی كندیلرینی می خلق ایتدیلر؟ مجرد بر قوت می انلری خلق ایتدی؟ منطق موجبنجه بوكا انجق بر جواب ویریله‌بیلور. بی نهایه بر علم مستقل صاحبی انلری خلق ایتدی ومقصدله جمله‌سنی محللرینه تعیین ایلدی . بویله‌جه علم طبقات الارض بیكلرجه سنه‌لردن برو موجود اولان شیلرك اصلنده حال حاضرده كائناتده كوریلان نظام و قانونك بولنوب عمل ایلدیكنی بیان ایدر .

فصل اوّل   کائناتك موجبی

شمدی یه قدر کائناتك موجودیتنی دلیل اتخاذ ایدرك
انك موجبی اولوب اوده عقل کل برموجب ایدوکنی
اثبات ایتدك. بو بابك ایکنجی فصلنده منطق اصولنجه
ایلرولیوب موجود اولان شیلرك خاصه لرینی دها تفصیلات
اوزره تفتیش ایدوب هر طرفده مشاهده قیلنان مقصد و
مرامدن کافهٔ موجوداتك موجب عقلیسی تا اوّلدن و
حتی ازلدن بالتدریج مرور زماننه خلق ایلدیکی موجوداتك
قنغی نتیجه یه طوغری موجود اوله جغنی تنظیم و ترتیب
و تقدیر ایتمش در دیو استنتاج ایدرك خالق مطلقك صفات
علیه سی خصوصنده دخی کائناتدن معلومات صحیحه نك
استحصالی ممکن اولدیغنی اثبات ایده جکز.

فصل ثانی

کائناتده هر طرفده و خصوصا حیات حیوانیـه‌ده مشاهده اولنان مرام و مقصد علامتلری کافهٔ صفات کامله ایله موصوف ذات وحید اولان اللهك وارلغنی تصدیق ایدرلر ٠

بو فصلده پیلی اسمنده مشـهور بر انکلیز مؤلفك ذهابنده حیات حیوانیه‌دن دلائل مسلمه‌یی درمیان ایده‌جکز ٠

الله جل شانه دائر معلومات ایدنمك ضمننده انسانك و سائر مخلوقاتك قوت و مطابقاتنه نظر و تفحص بیانده‌در ٠

انسانك جسدینه دائر

استعمال ایده‌جکمز بحثك اصولنی و کیدیشنی تمثیل ایتمك ایچون فرض ایده‌لم که بر بیـان یردن کچر ایکن یول

کنارنده بر ساعته راست کاورز. بو ساعت اول یرده کندولکندن بولندی‌می؟. انك موجود اولمسنك سببی وارمی؟. بر طاش کبی ابتدادن برو اوراده بولنمش اولمسی احتمال می؟. ساعته دقتله باقدیغمزده بر استوانه شکلنده بر صندق ایچنده بر زنبورك کورورز او دخی اچلدقله صندغی چویرر بر نازك زنجیر او زنبورکك طولانجغنه صندیغك حرکتنی ربط ایدوب بر طاقم دیشلو تکرلکلر دخی نظام اوزره عقرب ایله یلقوغانی آیری و معلوم درجهٔ سرعتله چویررلر. عقرب ایله یلقوغان دقتلیجه ترتیب و تقسیم اولنمش بر مدور یوز اوزرنده حرکت ایدر بو یوز دخی بللورله قپالو اولور. بو و بونلر کبی شیلره باقه‌رق

(ا) بوساعتك بر یاپیجیسی و مخصوص بر مقصدی دخی واردر دیو الزام اولمق طبیعی اولوب بویله الزام اولمامق ممکن دکلدر.

(ب) کندومز ساعتجی صنعتندن اولمیوب بر ساعتك یاپلدیغنی یاخود بر ساعتجی کورمش و نه وجهله یاپلدیغنی بیلمش اولورسه‌ق دخی بو خصوصلر مذکور ساعتك یاپیجیسی بولنوب بولنمدیغی مسئله‌سنه تعلق ایتمز

ویاپیجی انسان جنسندن اولسون اولمسون نه مسئله تبدل ایتمز ٠

(ح) مذكور ساعت وقتك مروری نقصانسز وجهله كوسترمزسه دخی یاپیجیسی اولوب اولمدیغی مسئله‌سنه طوقنمز انك معلوم مقصدی وار بناءعلیه یاپیجیسی وار اولدیغی استنتاج ایتمك طبیعی و مقتضیدر ٠

(د) فرض ایده‌لم كه ساعت ایچنده بولنان بعض شیلر ساعتك مقصدینه طوغری ایشلیوب ایشلمدیكنی كوردمیز بوخصوص یاپیجیسنك وار ایدوكنه خلل كتورمز چونكه انك معرفتی كامل و یاخود نقصان اولمسی مسئله‌سنه شمدی باقیورز انجق یاپیجیسی وار و ساعتك مقصدی واردر دیو قیاسمزه نتیجه ویرمكه مجبورز ٠

(ر) موجود اولان جسمانی و مادی شیلرك كافه‌سنك بر درلوشكلی اوللی وبالطبع مراسمز و راست كله اوله‌رق اشته بعض شیلر ساعت دیدیكمز قالبه دوشمش دیلورسه یالكز دیوانه ادملرك بویله سویلیه بیلدكاری و یاخود بونی قبول ایده بیلدكاری بدیهی در ٠

(س) مذكور ساعت نظام روحی یاخود ترتیبات

اصولی یاخود معدنیاتك قانونی واسطه‌سیله وجوده كلدی دینلورسه بونلر ساعتك یاپیجیسی یرینه قونیله‌مز . اصول وقانون و نظام اسمای فاعل اولمیوب دائما بر یاپیجی یا مراد صاحبی ایما ایدر . اصول و مرام و قانون عامل اولان ذاتك ترتیب اوزره و بر نیتله عمل ایتدیكنی كوسترسه‌ده عامل اولان ذاتدن كلیاً تفریق اولنور .

(ص) ساعته باقمده اولان ادمه كندی معلوماتنك نقصان اولدیغنی كوسترمكله دخی ساعتك یاپیجیسی واردر دیو استنتاج ایتدیكنده ، اولان معلوماتنك صحیح اولمسنه خلل كتورمز . هرشیئی بیلمدیكمزدن هیچ برشی بیلمیز دیمك محالدر . بر چوجق علم جر اثقالده ماهر اولمزسه‌ده شاشرمقسزین ایكی‌یی ایكی‌یه ضم ایدوب دردی بوله‌بیلور .

(ط) اكر مذكور ساعت كندی حركتیله كندوسنه مشابه برساعت دها حاصل اتمك خاصیتنه مالك اوله‌رق یاپلمش اولسه ایدی (اكر حقیقة بوممكن دكل ایسه ده تخیل و فرض اولنه‌میه‌جق برشی دكلدر) المزده بولنان ساعتك یاپیجیسی یوق انجق ساعت ساعتی وجوده كتورر دیه‌مز

ایدك فقط بویله صنعتلو ساعته تعجب ایتمكله برابر دها زیاده كندوسی كبی ساعتلر حاصل ایتمكه مقتدر اولان بر ساعتی یاپان ادمی مدح ایدر ایدك . چونكه المزده بولنان اثرك مقصدی نهایتده صاحب عقل بر موجبی یاخود بر فاعلی طلب ایدر . ساعت هر نه قدر هنر كوستررسه كوسترسون عقل صاحبی دكلدر . حاصل اولان ساعتك پارچه‌لرینی وجوده كتوران ساعت انك یاپیجیسی اعتبار اولنورسه ساعتك مقصدینی ایجاد و تخصیص ایدن فاعل ساعتدردیمك . اشته بو تصور محالدر . و اكر ساعت ایچنده بولنان بر معرفتله وجوده كلان ساعتلرك صره‌سی و عددی نهایتسز اولسه بیله ینه اول كیفیت دها زیاده ابتداده انك یاپیجیسی بر عقل صاحبی فاعل اولدیغنی اثبات ایدر . مرام وار ایسه مرام صاحبی وار . عقل ایما ایدن اثر وار ایسه عقل وار .

منتظم اولمیان ماده حقنده بو اثبات میدان بولماز اما ترتیب اوزره مرامه طوغری ایشلیان ماده نره‌ده ایسه انك سبب اصلیسی عقل صاحبیدر دیو قبول ایتمك ذهنلرمزك مطلوباتندندر . معمول وارمی اویله ایسه فاعل و عامل واردر فقط تعریف ایتدیكمز ساعتده هیچ هنر و معرفت و

عقلاك اثرلری یوق انجق ساعتی ساعت حصوله کتورر دیمك خالق مستقل و مراد الهی یی هر طرفدن ایما ایدن مخلوقاته نظر ایدوبده بر اللهك موجودیتنده اینانمیانلرك اعتراضاتنه مشابهدر ۰

انسانك کوزی حقنده

دوربین چوق معرفتلو بر آلت اولدیغی و انی ایجاد ایدن ادم خصوصا مدحه شایان اولدیغی مسلم ایسه ده کوز هر خصوصده دها زیاده معرفتلو بر شی اولوب انی تشکیل ایدن ذاتك علم و حکمتنی بیان ایدر ۰ کوز دوربین کبی ضیا پرتولرینك مرور و انعطاف ایتملری قانونی اوزره تشکیل اولنمش ایسه ده درجه‌سز دها اعلا و قصورسز و مرکب بر آلتدر ۰ مثلا ضیا پرتولرینك انعطاف قانوننه کوره ضیا صودن کوزه کاورسه هوادن کوزه کچدیکنده طلب ایتدیکی جامدن زیاده محدب بر جام استر ۰ و بالغلك کوزینه باقیلورسه طبقهٔ زجاجیه‌سی یاخود خلط بلوری (Crystalline Humor) قره حیوانلرینککندن زیاده

مدوردر . بالغی بولندیغی حاله مطابق قیلان كیم ایدی؟ ینه انسان كوزینك تعریفنه دونه‌لم . برشی كورمك ایچون كوزك دیبنده كورنان شیئك اوفاجق اما صحیح بر صورت و مشابهتنك تشكیل اولنمسی لازم كلور . نیچون لازم و قوهٔ بصرك بو صورت ایله اولان علاقه‌سی نه‌دن عبارت اولدیغنی تعریف ایتمكه مقتدر دكل ایسه‌كده بو كیفیت دردست بولنان مسئله‌یه طوقنمز . هر ادم دوربینك جاملرینك شكللری و ترتیبلرنده معرفت و مرام واردر دیو تسلیم ایدر . بعینه اولوجهله و دها زیاده هنرلو و قصورسز طرزله تشكیل اولنان كوزك زجاجی طبقه‌لرنده مرام و معرفت الهیه مشاهده اولنور . دوربینجیلر انجق كوزك كمالنه باقه‌رق براق بر طرزله برشی كوسترمك ایچون بشقه بشقه جاملر یاپمغه مقتدر اولدیلر .

برده كوز دوربیندن ایكی خصوصده زیاده‌سیله افضل بر آلتدر . اولا كوز بعضا ضیانك بوللغنده و بعضا آزلغنده كورمك استر . بونك ایچون كوز بیكی كندولكندن بیوییوب كوچولمكه مقتدر اوله‌رق تشكیل اولمشدر وهرنه قدر بو كیفیت كوز صاحبی آكاه اولمقسزین وقوع

بولورسه‌ده ینه بر طاقم غایتله نازك و كامل عضلاتله حاصل
اولور. ثانیا كوز یاقین و اوزاقدن مساوات اوزره اشكاره
كورمك ایچون كندولكندن صاحبنك ارادتی اولمقسزین
دكشور شویله كه برقاچ پرماق مسافه و برقاچ میل مسافه‌ده
اشكاره كوره بیلور. بوخاصه قوشلرده دها قوتلو اولوب
دقته شایاندر. بالقلرك اوزاغه باقمه احتیاجلری اولمدیغندن
كوز بكارینك بیوبوب كوچولمك خاصه‌سی یوقدر. یلان
بالغی چامورلو یرلرده حركت ایتمكه مجبور اولدیغندن كوزی
اوزرینه چكه‌بیله‌جكی بر مخصوص دریسی واردر
و بوبله‌جه كوزی ضرر چكمكدن حفظ اولنور.

ما كینالرده كندولكندن نظام حفظ ایدوبده
كندی قصورینه چاره بولان نوعی غایتله مدح اولنور
و ایجاد ایدنلرك فوق العاده معرفتی بونده بیان اولنورسه
كوز و انك خالق حقنده نه دینله بیلور؟ بوخصوص دخی
دقته شایاندر كه بردن كوره بیلدیكمز چوق شیلر طاغلر تپه‌لر
اغاجلر اولر اووه‌لر طاوار وسوریلرك صورتی كوزك دیبنده
كوچك پرماغك طرناغی قدر بیوكلكنده ایسه‌ده پك براق
بر صورت اولمسی هرشیئی اصل هیئتنده تشخیص ایده

بیلدیكمزدن استنتاج اولنور . قنغی رسام بویله برشی یاپه بیلور؟ اما كوزك یاپیجیسنك معرفتی اول نازك عضوك هرخصوصنده دخی عیان ومستباندر . چوق محافظه‌لو برده محفوظ اولوب انك اطرافنده یدی عدد كمیك علی الدوام بكجیلك ایدر . قاش دخی انی تردن حفظ ایدر .

كوزك محافظه‌سی ایچون دقت بولندیغی مثلاو راحتی ایچون دخی یاغ ایله قاپلانمشدر و كوز قپاغی كوزی اینجنمكدن حفظ ایدوب انی سیلر و اویقو اثناسنده انی قپار و اورتر .

بو امثالسز معرفت تصادفی یاخود راست كله برشیمی اولدی؟ كوزی یقامق ایچون كوز اوستنده برنازك قیو واردر . انك صویی كندی خدمتنی ایفا ایتدكدن صكره بردلیكدن بورونه دوكیلور و بعض حیوانلرده باخصوص قوشلرده بر اوچنجی قپاق واردر و لازم اولدیغی تقدیرده بوكوز اوزرینه كاور . بونك واسطه‌سیله قارتال كونشه باقه بیلور .

بویله شیلری ترتیب ایدنك معرفت و مرامی اشكار دكلمی؟ .

بوراده بر سؤال و اعتراض ايراد اولنور . يعنی
" خالق مطلق هر شيئه قادر اولديغندن كوزده كورديكمز
مركب و نازك اعضا واسطه سيله قوهٔ بصر ويرمه دن
ايسه واسطه سز ويرمكه قادر دكلمی ايدی؟ مرامنی فعله
كتورمك ايچون واسطه لر قوللانمق مخلوقه عائد اولوب
ضعف علامتيدر " اشكاردركه بو اعتراض يالكز كوز
حقنده دكل بلكه هر مخلوق شی حقنده دخی ايراد اولنه
بيلور . بوكا جواب اوله رق بونی بيان ايتمك كفايت
ايدركه اللهك صفتلری يالكز قدرتدن عبارت دكل انجق
حكمتنی دخی بيان ايتمك ايچون انسانلر اراسنده بولنان معرفت
وهنر مشابهتنده افعال اجرا ايدر . بوقسه حكمت الهيه بزم
حكمت ومعرفت ديديكمز شيلردن كليا فرقلو برشی اولسه
ايدی اللهك حكمتنی فهم ايتمكه مقتدر اوله ماز ايدك . وبرده
الله تعالی بالذات قوانين طبيعيه نك كافه سنی تخصيص ايتدی
ايسه ده خلق ايتديكی مخلوقاتك اعضاومطابقاتنی تخصيص
ايتديكنده قوانين مزبوره يه مطابق اوله رق انلری خلق
ايتمسی مأمول اوله جق برشيدر . الله كندی تخصيص
ايتديكی قانونلری بر طرف ايدوبده صكره مجرد قدرتيله اول

قانونلره مغایر معامله ایدرسه حقیقتده معاملات الهیه حقنده برشی اوكرنه‌میز زیرا معلوم اصول اوزره اجرا اولنمامش اولور .

انسانك قولاغی حقنده

قولاق كوز مثللو مخصوص بر ایش ایچون معرفت كامله ایله تشكیل اولنمشدر . كوز ضیانك قانونلری اوزرینه تشكیل اولندیغی مثللو قولاق هوانك دتره‌مسی قانونلری اوزرینه تشكیل اولنمشدر . قولاغك خارجی قسمی هوانك دتره‌ملرینی طوتمق ایچون ككشجه یاپلمشدر . باخصوص بعض حیوانلرك قولاقلری مثلا آوكوپكلرینككی بویله تشكیل اولندیغی معلومدر .

قولاغك خارجی قسمندن باش ایچنه طوغری صوتی نقل ایدن بر بورو واردر و اول بورونك اوجنده طاول كبی چكلمش بر دری واردر . اندن ایچرو صوت درت عدد كوچك و نازك كمیكلر واسطه‌سیله بینه واصل اولور . طاول كبی اولان دری ایسه ایكی طرفده هوا استر بونك ایچون اغزك ارقه‌سنده بر كوچك بورو دها بولنور .

بر خصوصده قولاق کوزدن زیاده معرفت الهیه یی بیان ایدر شویله که هر نه قدر کورمك ایچون انسان معرفتیله کوزه مشابه آلتلر یعنی دوربینلر و خرده بینلر یاپلمش ایسه ده ایشتمك ایچون انسانك صنعتی و هنریله قولاغه بکزر اصلا برشی تشکیل اولنمامشدر ٠ قولاق کوز مثللو انك یاپیجیسنك مرامنی و فوق العاده هنر و حکمتنی کوستردیکی درکاردر ٠

انسان بدننك بشقه اعضاسنك تعریفنه کچمزدن اول دها بعض عمومی شیلری بیان ایتمك مناسبدر ٠

حیوانات و نباتاتك تولداتنه دائر

بر بغدای دانه سی تخم اولوب کندی مثلنی حصوله کتورمکه قابلیتی واردر اما حاصل ایدن همده حاصل اولان شی البته ارادت صاحبی دکلدر فقط برقانونه تابعدر و اول قانونی وضع ایدن و اول شیلری ایشلدنك مرام و مقصد مخصوصی اولدیغی انکار اولنه میوب علم حیات و نباتاتده دقتمزی جلب ایدن مطابقات نشانه لرینی منصفانه تحری ایدنلرك اقرار عمومیلرندن در ٠

تخمدن یورطه‌لره چقه‌لم . مثلا برطاوق یورتلادیغی یورطه‌یه شكل ویرمز نه‌ده قالدی‌كه انك خاصهٔ حیاتیه‌سی انك مرادینه تابع اوله . طاوق یورطه‌نك ایچنی ونه‌وجهله اندن پیلیج حاصل اوله‌جغنی بیلورمی؟ كندوسی بر كور و اوّلو آلت كبی یاوریسنی میدانه كتورر . مرام ومقصد طاوق و پیلیجی یرادانه مخصوصدر .

واكر حیوانلرك جنسلرندن كچوب انسانه كلورسه‌ك بر پدر و یاخود والده كندی چوجغنك جسدینك تشكیلی اوزرینه بالاراده نه تأثیر ایده‌بیلور . الك عاقل و اوقومش ادم صوك درجه جاهل اولاندن زیاده مكمل بر جسم تولید ایتمكه مقتدرمی اولور؟ انك عقلی بو بابده عاجز در . بر چوجغك مكمل و خالقنك حكمتنی بیان ایدن جسدینك اعضاسنی تشكیل ایتمك الله دیدیكمز موجب اصلی و اراده صاحبنه مخصوصدر .

مخلوقات متنوعه‌دن آلنان برهانلرك هربری كندولكنده مكمل برهاندر

اكر ساعت تمثیلی خاطره كتوریلورسه دركار

اوله جقدر که اوراده ذکر ایتدیکمز سکز خصوصده
اعتراض ایراد اولنورسه اوراده جواب ویردیکمز کبی
کوز وقولاق وسائر شیلر حقنده دخی جواب ویریله جکدر ·
برده دقته شایاندرکه اللهك یعنی مرام و مقصد صاحبی
برخالق مستقلك وجودی کائناتدن اثبات اولندیغنده اثبات
و برهانلرمز بر زنجیر کبی دکلدرکه ذکر ایتدیکمز دلیللردن
بری ضعیف و نقصان چیقدیغنده بتون امکمز بوشه
چیقمش اولسون · انجق هربر دلیل و برهان و تمثیل
آیریجه وبشقه سنه استناد ایتمکسزین اللهك وجودینی
اثبات ایدر · الله طانیدیغمز مقصد صاحبی ومرام ایدیجی
بر خالق موجود اولمیجه کوز اصلا وجوده کلهمز ایدی ·
کذلك قولاق حقنده دیه بیلورز وغیرهم · بویله جه کائناتی
نه قدر کنکشجه اراشدیروب تفتیش ایده جك اولور
ایسه ك اللهك موجودیت و حکمتی ایچون اولقدر آیری
و مکمل برهانلر بولمش اوله جغز ·

تحت تفتیشه کلیان اعضا و احوال

برشی دها چوق دقته شایاندرکه انسانك جسدی

و انك اعضاسی حقنده علمك یتشدیكی درجه یه قدر تفتیش و بولدیغمزی بیان ایتدكدن صكره ینه بیان ایده‌میه‌جكمز و بلا شبهه برقات دها علم الهی‌یی اظهار ایدن دها چوق شیلر بولنور • مثلا معده‌ده طعاملرك هضمی ایچون بولنان صونه‌دن عبارت اولوب وهردرلو شیئی نصل اریدوب تبدیل ایده‌بیلدیكنی كیمسه تعریف ایده‌مز • علم كیمیا دخی بونی بیان ایده‌ممشدر • بر خفیف صویه بكزر اما غایتله قوتلودر و معده‌دن كیدكدن صكره طعاملر نه‌وجهله قانه تبدل ایدر؟ و قاندن دخی نه وجهله ات و كمیكلر تشكل ایدر؟ بونی علم كیمیا ارائه ایده‌مز و ارباب علوم بوسره دها واقف اولمدیلر • برده انسانك جسدنده یكرمی نوع بز یعنی بیضلر بولنوب نه قدر آیری ایشلر اجرا ایدرلر • بونلری تفصیلات اوزره تفحص ایتمك ممكن اولسه ایدی كوزده كوردیكمز قدر حكمت كورنه‌جكی بی اشتباهدر • تفتیش ایده‌بیلدیكمز اعضاك زیاده درونی و بلكه حكمت الهیه‌یی زیاده اشكاره كوستران اعضا دكلمردر •

انسانك بدنی حقنده

انسانك جسدنده هر بر كمیك و سكیر و عضله و عصبه و مفصل و بیض و طامار آیروجه تفحص اولندیغنده جسدك خالقنك حكمتنی بیان ایدر. یالكز بعضلرینی و بونلری‌ده مختصرجه ذكر ایتدكدن صكره تفصیلات ایچون علم حیات بدنیه‌یه مراجعت ایتمك لازمدر.

(١) كمیكلر. بدنك ارقه كمیكی یعنی بل كمیكی خالقك حكمتنی واضحا بیان ایدر. بو كمیكك هم محكم و قوی هم اكیلور صورتده اولمسی لازمدر. همده‌خی ایلیكك محافظه‌سی ایچون بورو نوعندن اولمسی اقتضا ایدر. با خصوص بویون كمیكلری نه قدر معرفتلو اولملی كه باش ایكی درلو و بری برندن فرقلو اولان حركته مساعد اوله و بتون بل كمیكی بری برینه چوق محكمجه باغلنمش آیری مهره‌لردن عبارتدر. بر ییلانك بل كمیكی خصوصی طرزله تشكیل اولنور. آیری كمیكلر یعنی مهره‌لر بری بری ایچنده طوب وچقور شكلنده برنوع اویناقله اوینار. چونكه ییلان

ایچون محکملك مقتضی اولمیوب انجق سهولتله ایکلمك قابلیتی لازمدر ۰

نفس آلمق ایچون کوکسك ککشلمسی قابورغه‌لرك اشاغی کلمری اوزرینه مبنیدر یعنی یوقاری چکن عضلات بوکمیکاری ایلرو چکرلر وبویله‌جه نفسك ایشلمسی ایچون یر پیدا اولور ۰ قولده بولنان کمیکارك ترتیبی و استعمالنه اولان مطابقاتی دقته شایاندر ۰ دیرسك ایله الی بری برینه ربط ایدن ایکی کمیك بولنوب بوکمیکلردن برینك اوینامق یری دیرسکده و دیکرینکی بیلکده بولندیغندن قولك درلودرلو حرکتلرینه مساعده‌سی واردر ۰ و انسان ایچون النی چوق معرفتله استعمال اتمك لازم اولدیغی و قولنك بو استعماله مطابق تشکیل ایدلدیکی هر ادمك دقتنی جلب ایدر ۰ دیز کمیکی دخی انسانك جسدینی خلق ایدنك حکمتنده نه‌درجه نازك و اینجه معرفتلر بولندیغنی کوسترر ۰ کوچك چوجقده دها کمیك اولمیوب انجق قیقرداق اوله‌رق دیز مفصلنی محافظه ایله بجاقده بولنان عضله‌لرك حرکت اتمرینه وزده‌لنمسنه یاردم ایدوب مرور زمانله بوندن برمحدّب کمیك پیدا اولور ۰

(٢) کمیکلرك باشلرنده بولنان مفصللر بلکه کمیکلردن زیاده دقته شایاندر. زیرا معرفت و مقصد بونلرده دها زیاده اعلا و دقتی جذب ایدر صورتده کورنور. بو مفصللر جنس جنس و هر بری یرینه و استعمالنه مطابق اولهرق تشکیل اولندی و بونلرك بر تکی اول برینه غایت قوتلو باغلرله ربط اولنمشدر. مثلا بجاغك باشنده بولنان طوپ و چقور صورتلو مفصلده بر باغ طوپك باشندن چقورك دیبنه کچر و انك قوتی اولقدر چوقدرکه انجق افراط درجه‌سنه واران برقوهٔ مجبره بجاغی یرندن قلدادە بیلور.
ایاقده بولنان مفصل مرکب و چوق مصنع صورتده اوستنده‌کی کمیکلرك باشلری واسطه‌سیله حفظ اولنور. و سالف الذکر مفصل و اوموزده بولنان مفصل بر جنسدن یعنی طوپ و چقور دیدیکمز جنسدن ایسه‌ده اکر بجاغك باشنده بولنان مفصل اوموزده اولوب اوموزده‌کی مفصل بجاق باشنده اولسه ایدی بر ادم ایاقلری اوزرینه غایت کوجلکله طوروب یورویه بیلور ایدی. قوللر ایسه نه قویجه یرلرنده طورورلر نه ده قوللرك اصل استعمالنه مطابق بولنور ایدی.

بو مفصللرده بر معرفت دها واردر. معلومدركه طامارلر و سكیرلر جسدك هر طرفنه منتشر اولور ایكن مفصللردن كچملری لازم كاور و طامار و سكیر كبی نازك شیلرك زده لنمسی ایچون كمال دقت اقتضاسی بدیهیدر. بو طامار و سكیرلرك زده لنمكسزین و لازم اولدیغی درجه محافظه اولنه رق كمیكلرك باشلرندن و مفصللردن كچملری ایچون كمیكلرك باشلرنده اوفاجق اولوقلر بولنور و بویله جه انسانك جاننك حیاتی اولان قان اول تهلكه لو یرلردن سلامتله كچر. مفصللرده بر معرفت دها وار یعنی هر بریسی یاننده بر یاغ بیضی بولنور و بونك واسطه سیله دوام اوزره و بلكه سكسان سنه قدر استعمال اولنان كمیكلر كوزلجه حفظ اولنور.

برده كرك كمیكلر كرك انسان جسدینك دیگر قسملری مرور زمانله فنا بولوب تازه لنمكده اولدقلری ارباب علومك معلومیدر. و جسدك كندیسنی بو قدر سنه لر تعمیر و احیا ایتمك قوتنه مالك اولمسی جسدك خالقنك صاحب حكمت و عنایت اولمسنه واضح بر دلیل دكلمیدر

(۳) عضلات حقنده. عضله لر مفصللره مطابق

اولەرق تشکیل اولنمشدر . بر حرکته مساعد اولان مفصللره اول حرکتی پیدا ایدن عضله بولنور . اوموزده بولنان مفصل کبی مفصللر ایچون دها چوق و مرکب عضلەلر خلق اولنمشدر . یکی طوغمش چوجق کندی باشنی بیله قالدرەماز چونکه بویونك عضلاتی اول قدر یوك قالدرمغه کفایت ایدەجك قوت دها کسب ایتمشدر . حرکت ایدن شیلر عضلاتدر . کمیك و مفصللر اولمسه ایدی عضلاتك حرکتی ایچون تمل اولماز ایدی . عضلات اولمسه وحتی مفصللرك جنسنه مطابق بولنمسه ایدی مفصللرك فائدەسی اولماز ایدی .

عضلەلر یالکز بردرلو حرکته مساعددر بناء علیه هرعضلەنك مقابلی واردر . مثلا ال قالدردیغمزده بر عضله حرکت ایدر و انی براقدیغمزده اول عضله چوزیلور و انك قارشوسنده اولان عضله چکر . بر بیوك بیچغینك ایکی ادمك اللریله ایشلنلمسی عضلاتك بو حرکتلرینی تمثیل ایدەبیلور .

عضلەلر بعض دفعه ایشلتدکلری مفصللردن اوزاق بولنور مثلا الی ایشلدان عضلەلر قولدەدر . و بو حالده عضلەلر

تللر كبی سرت ومحكم سكیرلر واسطه‌سیله حركت ایدرلر ال دخی هم كوزللكنی محافظه ایدر همده ایشنی كورور. عضله‌لر بری بری اوزرندن و بعضا بری بری ایچندن دخی كچرلر. بری بریله صاریلور وینه جسدده بولنان عضلات درت یوز قرق التی عدد ایسه‌ده بری برینه ثقلت ویرمز. عضلاتك بعضلری چوق سرعتله حركت ایدرلر. مثلا موسیقه‌جینك پرماقلری. بعضلری دخی ارادهٔ انسانیه‌نك تحت اداره‌سنده اولمیه‌رق كندولرینه تعیین اولنان ایشی یورلمقسزین و شاشرمقسزین اجرا ایدرلر مثلا یورك (كه مركب برعضله‌در) و تنفس ایچون بر دوام حركت ایتمكده بولنان عضله‌لر.

(٤) جسدك اعضاسنك ترتیبی حقنده.

بوراده اوچ شی خصوصا دقته شایاندر و بو شیلرك بری برینه مطابق اوله‌رق ترتیب اولنملری جسدك خالقنك حكمتنی بیان ایدر. جسدك اعضاسنك ترتیبی استعمال و جمال و سلامته نسبتله تشكیل اولنمشدر.

سالف الذكر عضله‌لرك مفصللره مطابق بولنملری استعماله نسبتله وقوع بولمشدر و عضوك یری دكشدیكنده

محضا ضرر اولمش اوله‌جغی بللودر • حواس خامسهٔ ظاهره‌نك دردی باشده یعنی بینه متصل و الك فوقانی پرده بولنور مثلا قوهٔ ذائقه اغزدن نقل ایدوب بشقه یره قونلسه نه قدر غیر مطابق اولور • بر ادم یه‌جکی برشیئك طادینی بولمق ایچون انی اوموزینه و یاخود ایاغی التنه قومغه مجبور اولسه ایدی نه قدر مناسبتسز و ازیتلو برشی اولورایدی • کوز قولده یاخود دیزده اولسه انك استعمالنه نه قدر مضرتلو اولور ایدی •

اعضانك سلامتی دخی وجودك ترتیبنده نه قدر کوزلجه محفوظ اولور • بدن ایچنده بولنان اعضا بری برینه یاصمسون و یرلرندن قلدانمسون دیو چوق باغلرله باغلنوب اینجه فقط قوتلو دیوارلر واسطه‌سیله بری برندن آیرلمشدر • الك نازك و الزم اعضا کمیکلر واسطه‌سیله حفظ اولنور • مثلا قارنده بولنان باغرصقلر بتون جسدك بویینك بش قاتی اولدیغی حالده خصوصی بر معرفتله باغلنوب حفظ اولنمسه ایدتی کندی کندینه بوغیلور ایدی •

جسدك ترتیبنده خالقك جماله دخی نه درجه رعایت ایتدیکی اشکاردر • اعضانك بری برینه نسبتلو اوله‌رق

یاپیلسی قانك جولاننك و معده‌نك حركتنك و بیضلرك سوزمه ایشلرینك و حركات سائرهٔ درونیه‌نك اورتلمش اوللری جسدك جمالی ایچون بر وسیله در . انسانك یوزنده بولنان اعضایه نظر اولنورسه انك خالقنك جماله رعایت ایتمسی اشكاردر . اعضا یا تك اوله‌رق یوزك اورته‌سنده اولور، بورون و اغز كبی، یا چفت و متناظره‌لو اوله‌رق ایكی طرفده بولنور . وهروقت برطرفده بولنان عضوك شكلی اولبر طرفده‌كینك شكلنك عینی در . مثلا برقوشك برتوینك برطرفی اولبری كبی دكل ایسه‌ده بر قنادی اولبرینك مشابهت كامله‌سیدر . قرق اياق ديدكلری بوجكك بر طرفنده اولان اياقلری بری برندن فرقلی ایسه‌ده بر طرفده بولنان اياق انك قارشوسنده اولان اياغك عینی در . اكر هر وقت مشاهده ایلدیكمزه مخالف اوله‌رق برادمك بر كوزی بیوك و دیكری كوچك یاخود بری سیاه و دیكری ماوی یا بری صاغ یكاغنده و دیكری آلننك اورته‌سنده اولسه ایدی چهره‌سی نه قدر چركین اوله‌جق ایدی . اكر بو حسن حال دیدیكمز شی یالكز آلشمغه مخصوصدر دنیلورسه ینه اشكاردركه انسان و سائر مخلوقاتك تشكیلی حسن و جمال قانونی اوزره

اولمسه ایدی حسن و جمال دیدیکمز شی نه دیمك اولدیغنی تصور بیله ایده‌مز ایدك . عموما دیه بیلورزکه انسان جسدینك اعضاسنك تشکلی و ترتیبی امثالسز درجه‌ده جمال کاملی کوسترر . بو کیفیته واقف اولان قدیمی یونانیلرك معرفتیله مرمردن یونلمش انسان صورتلری تا بو کونه قدر قائم اولوب الآن اصحاب مدنیتك ممدوحیدر .

انساندن غیری مخلوقاتده خالق مستقلك موجودیت
و حکمتنی اثبات ایتمك بابنده کائناتده مشاهده ایتدیکمز
مرام و مقصدلرك خلاصه وجهله بیاننده در

(۱) حیوانلرك لباسی حقنده .

قوشلرك تویلری وار . بالقلرك پوللری وار در . بشقه حیوانلرك قیللری و یپاغیلری و تویلری بولنور . و بونلرك هر بریسی کندی بولندیغی حاله مطابقدر . تویلو حیوانلرك لباسی قیش موسمنده دها زیاده اولور . یپاغیلو حیوانلرکبی صیجاق اقالیمده قیله تبدل ایدر واك صغوق یرلرده کابلرك قیللری تویه تبدل ایدر . صو ایچنه کیتمیان تویلو

حیوانلرك تویلری صرتده صیق اولوب قارنده سیرك اولور . و صو ایچنه كیدنلرك تویلری قارنی اوستنده زیاده صیقدر قوندوز كبی . قوشلرك لباسی انلرك بولندقلری حاله یعنی هوایه مطابق اوله‌رق خفیف و غایتله كوزلدر . قیش موسمی شدتلو اولان یرلرده كوردیكمز كوچك قوشلرك تویلری ایچروده صیق همده سیاهدر (معلوم در كه سیاه صیجاق طوتان رنكدر)

(۲) درت ایاقلو حیوانلرك قوشلر و بالقلر ایله تطبیق اولنملری حقنده .

قوشلرك خفیف بولنملری ایچون كمیكلرینك ایچلری بوشدر برده هوا آق جكرلرندن بدنلرینك سائر یرلرینه سرایت ایدوب انلری هواده دها سهولتله اوچدرور . قوشلرك یاوریلری یمورطه‌دن حاصل اولمسی و یمورطه‌لری برر برر براقلری قوشه آغرلق ویرمز . بر قوشك قنادلری دخی درت ایاقلو حیوانلرك اوك ایاقلرینه و انسانك قوللرینه بكزر . كمیكلرینك عددی و مفصللرینك شكلی بردر . لكن قنادلر بر نوع حركت و ایاقلر بشقه نوع حركته مطابق اوله‌رق تشكیل اولنمشدر . بر بالغك بدنی اغر

اولوب انك حركتی ایچون اولان اعضاسی قره‌ده و هواده
اصلا کافی اولماز ایدی اما صو ایچنده حرکت ایتمکه تماما
مطابق اوله‌رق تشکیل اولندی• بالغك بدنی ایچنده دخی
بر هوا طوبره‌سی اولوب شویله که انك بولندیغی هوانك
ازلغنه و دها چوقلغنه کوره حرکت ایتمکه مقتدر اوله و
قره حیوانلرینه نظر اولندیغنده بعض مطابقات مخصوصه‌یی
کوروروز مثلا کدیلرك بورون وقولاقلری ویرتیجی حیوانلرك
قولاقلرینك ایلرو ایکمەلری وقچاق حیوانلرك (مثلا طوشانك)
قولاقلرینك کیرو ایکمەلری آیریجه کندو طبیعتلرینه مطابق
اولور• کدینك و بایقوشڭ کوزلری کیجه‌ده ایوجه
کورمك ایچون تشکیل اولندی و بو مثللو تمثیللری بی نهایه
ذکر ایتمك سهولتلودر•

(٣) حیوانلرده بولنان و خصوصا دقته شایان
بعض اعضا و مقصد علامتلری بیاننده در•

یاوریلری دیری اوله‌رق طوغران حیوانلرده اول
یاوریلرده تدارکات مخصوصه بولنور• دها طوغمامش
یاورینڭ کندی بولندیغی حاله دکل انجق بولنه‌جغی
حاله مطابق اولان اعضالری واردر• مثلا کوز و آق

جكر كه رحمده ایكیسنك ده لزومی و استعمالی یوقدر و یكی طوغمش یاورینك دها دیشی بولنمیوب صكره لازم اولدیغنده دیشلر حاصل اولور مثلا بر چوجغك اغزنده وقتیله و ارقه‌سی صره میدانه كله‌جك ایكی طاقم دیش واردر. بوینوزلو حیوانلر طوغدیغنده بوینوزلری یوق اولسه ایدی امزرور ایكن اناسنه موجب اذیت اولور ایدی.

قوشلر اغاجلرك داللری كبی كوچك شیلر اوزرینه قونه‌رق اویورلر و اكر انلرك ایاقلرینه دقتلیجه باقلورسه كوریلور كه بالطبع بدنلری ایاقلری اوزرینه باصدقجه ایاقلر قپانورلر و قوش روزكار شدتله اسدیكی حالده بیله سلامتله طورور چونكه قوندیغی داله میخلنمش كبی قائمدر. بعض قوشلر بالقیرلر و بونلرك اغزلرینه باقلدیغنده دستره كبی سیوری و كوچك دیشلری بولنور شویله كه قیپاق بالغی طوتدیغی كبی قویویرمسون. اغاج قاقان قوشی چوروك اغاجلری دلوب انلرك ایچنده بولنان بوجكاری یر و غاغه‌سی بورغو كبی اولدقدن بشقه بر اوزون و سیوری دیلی واردر. اوت و ذخیره و میوه ییان حیوانلر

ات ییان یرتیجی حیوانلر ایله تطبیق اولنورسه دیشلرنده قارنلرنده و پك چوق بشقه خصوصلرده بیوك فرق بولنور ٠

فیلك خرتومی چوق دقته شایاندر ٠ فیلك بویی و بیوكلكی بر اوزون وباشنی قالدرمغه مقتدر اولان بوینه مساعده ایتمز ٠ بوكا بدل انك خرتومی هرطرفه چویریلوب ییه جكنی و ایچه جكنی آلور همده انی بر سلاح كبی قوللانور ٠

استاقوسك قابوغنده تعجب اولنه جق برشی واردر بشقه قابوقلو حیوانلردن مثلا قابلوباغه یاخود میدیادن فرقلیدر ٠ بونلرك قابوقلری بدنلری ایله برابر بیور ٠ فقط استاقوسك قابوغی چوق مكلف ، طاش كبی سرت هم ایاقلری اوزرنده بولندیغندن اول طرزله بیومكه مقتدر دكلدر ٠ بو حیوان بیودكجه قابوغی كندیلكندن چوزیلوب دفع اولنور بعده استاقوس محافظه لو یره چكیلوب قرق سكز ساعتده بر قابوق دها پیدا ایدرك حیوان یكیدن كیمش اولور ٠

قوشلرك دیشلری اولمیوب یرتیجی اولنلرك غاغه لری قیناقلری كبی سیوری اوله رق یدكاری اتی پارچه پارچه

ایدرلر و ذخیره و سبزه‌یی یبانلر كندی قورساقلری ایچنده یه‌جكلرینی چیكنرلر . ایاقسز وسورنان بوجكلرك یورومسی ایچون بدنلرینك اوزانوب چكلملری مخصوص بر معرفت و مطابقاتی تفهیم ایدر . اورمجكلك آغی اكا بر وسیله‌در كه كندی یه‌جكی ایچون طوته‌جغی حیوانلری یانـنه جلب ایده و بو آغی كندی قارننده بولنان لعاب كبی بر شیدن یاپار . انی اوفاق دلیكلردن كچوروب اینجه اینجه تللر چكر و انلردن بر آغ اورر . كذلك ایپك بوجكی كندی باغرصقلرینه صاریلو و طوغرلدیغنده اون پرماق بوینده بولنان طوبره‌دن ایپكی ایكرور .

برر برر هرجنس حیوانی ذكر ایتمك ایچون دردست بولنان ایشلك مساعده ایتمیه‌جكی اشكاردر . نره‌ده قالدی كه انلری تفصیلات اوزره بیان ایده‌لم . بوجكلرك آیری جنسلری بیكلرجه‌در و كوزله كوریله‌میان حیواناتك صاییسی میلیونلرجه میلیونلر اولوب هر بری خالقنك مرام و معرفت و حكمتنی بیان ایتمكده‌در .

﴿ فصل ثالث ﴾

﴿ حیات نباتیه‌ده مشاهده اولنان مرام و مقصد علامتلری ﴾

نباتاتك بحثنه کیرمك دخی دردست بولنان ایشه مناسبت آلور زیرا انلرده دخی خالق مطلقك مقصد و حکمتنی پك اشکار اوله‌رق کوره‌بیلورز . نباتاتك تخمدن بتملری، چیچکلنوب کوزللك کوسترملری، میوه‌لرینك موسملرینه مطابق اولملری مثلا الك صغوق اولنلرك الك صیجاق اقالیمده بتملری خالق مطلقك احتیاجات انسانیه حقنده اولان عنایت ازلیه‌سندن ایلرو کلدیکنی تأکید ایدر . فقط بو بحثك لایق وجه اوزره مناظره‌سی ایچون الده اولان ایش مساعده ایتمز و نتیجه‌سی علم حیات حیوانیه‌نك نتیجه‌سی مثللو وحتی عینی انك کبی کائناتده مشاهده قلنان مقصد و مطابقاتی یعنی موجب عاقلك هرشیئی معلوم و مفید نتیجه‌یه طوغری خلق

و ترتیب ایتمش ایدوكنی كوستردیكی ارباب علومك معلومیدر. بوجمله ایله برابر معلم آلكسان افندی بزجیانك تألیف ایتمش اولدیغی اثاردن اتی الذكر جزئی استخراجاتی درج ایدرز.

انسان فكرینك عجیب قابلیتلرندن بری بودركه آنده تعلیم و تربیه ثمره‌سی و یاخود اثبات و استدلال نتیجه‌سی اولمیان معلومات و تصورات بولنور. بونلردن بریده موجب و اثر علاقه‌سنك تفهیمیدر یعنی عالمده هیچ بر تبدل كندیلكندن حصوله كله‌مز انك حصولی ایچون اندن اوّل كافی بر قوتك یا سببك لزوم وجودینی تصور ایتمكدر. چوجغك كیم؟ نصل؟ و نیچون دن عبارت اولان بیك بر سؤاللری فكرك درین منبعندن اقان آقندیلردر. بر چوجغك هر كون باغچه‌ده قائم طوردیغنی كوردیكی بر اغاجی بو كون دویرلمش بولدیغنده درونندن قاینایان سؤال دیلندن اوّل یوزندن مشاهده اولنور. بونی كیم ایتمش؟. اغاج نیچون دویرلمش دیو سؤال ایدر. هر اثر كندندن اوّل موجود اولان بر قوت یا موجبه دلالت ایدر. انجق اثرلرده شو فرق واركه بر طاقی

فیزیقی یاخود طبیعی قوته دلالت ایدر ایکن دیکر طاقی
یعنی کوپری و بنا دوشنان برقوته دلالت ایدر و عاقل
اولان بر موجبی کوسترلر٠ چونکه صکره کیلرك اوزرنده
هنر و مقصد اثرلری وار در هنر و مقصد ایسه دوشنان
وعاقل بر ذاته مخصوصدر٠

نباتاتك تشكلی

نباتاته توره‌ملرینك طرزی طرفندن باقلدقده چیچکلولر
و چیچکسزلر نامیله ایکی بیوك طاقه منقسم اولوب اولکیلر
یعنی چیچکلولر تخم یتشدره‌رك جنسلرینی تخم واسطه‌سیله
دوام ایتدرر٠ صکره کیلر یعنی چیچکسزلر غیری یوللرله
توره‌یوب نباتاتك دون طاقندن صاییلور٠

آرپه، بغدای، مصر داریسی، باقله، نحود و بادام
کبی بعض تخملری بر مدت صوده ایصلتدقدن صکره
تفتیش ایده‌جك اولور ایسه‌ك کوررزکه باقله نحود و
بادام اورته‌سندن قولایجه ایکی‌یه شق اولنه‌بیلور٠ آرپه
بغدای و مصر داریسی ایسه اویله اولمیوب بر پارچه
قالور٠ نباتاته بو یوزدن باقلدقده تخمی بك پاره‌لی اولنلره

ذات الفلقه (Monocotyledon) و ایكی پارچه‌دن عبارت اولنلره ذات الفلقتین (Dicotyledon) تسمیه اولنور .

مذكور ایكی طاقدن اولان نباتات آتیده‌كی خصوصاتله یكدیكرلرندن تفریق اولنورلر .

اولاً آرپه بغدای و قامش كبی نباتلرده كوردیكمز اوزره ذات الفلقه نباتاتده یپراقلرك طامارلری علی السویه موازی اولوب فاصولیا طوت كراز و شفتالو كبی فدانلرده ایسه اكثریا كوردیكی اوزره یپراق طامارلری مشبك در .

ثانیاً مصر داریسی وخرما اغاجنده اچیق كوردیكی اوزره یكپارچه‌لو نباتلرده تخمك بیوموسی بدنك درونندندر . دیكر بر طاقم فدانلرده ایسه بیومه طیش طرفدن یعنی بدنك اطرافنه یكی یكی طباقه‌لر ضمیله حادث اولمقده‌در . بو طاقم نباتك بدنلری اكنه قات اولندیغنده خرما اغاجنك بدنی انقطاعندن بسبتون فرقلو اوله‌رق برچوق هم مركز حلقه‌لردن عبارت بر سطح كوروروز .

ثالثاً مذكور ایكی طاقی تفریق ایدن برخصوص دخی كوكلریدر . علی السویه مشاهده اولندیغی اوزره

ذات الفلقتين نباتلرده درينه قالين بر كوك اينوب انك يانلرندن هرطرفه طوغرى افقى اولەرق بشقه كوكلر طاغلمقده‌در ٠ ذات الفلقه اولنلرده ايسه ديكر كوكلردن فرقلى و درينه اينان مركزى بر كوك بولنميوب بدنك قاعده‌سنده مصر داريسنده كورديكمز كبى صالقم كوكلر بولنوب بونلر طوپراغى چپ چوره قوجاقلر ٠

كاملم تخمه ٠ نه در تخم ٠ مناسب حال و كيفيتلرده اناسى كبى مكمل بر نبات اولەبيلەجك مكتوم بر كوچك فدان در ٠ چوجقلق حالنده بر نباتدر ٠ هر تخم اوچ قسمدن عبارتدر ٠ يعنى كوكك بدايتى (عرقى) (Radicle) كوزى (Plumule) فلقه (Cotyledon) ٠ بر ازاول بيان اولنديغى اوزره فلقه بعض تخملرده بر و بشقه‌لرنده ايكى اولمسيله ذات الفلقه و ذات الفلقتين تعبيراتى بوندن نشأت ايتمشدر ٠ كوكك بدايتى و كوز بعض تخملرده آيريجه اولوب تخمك طيش طرفنده قولايجه فرق اولنور ٠ نخودك بورنى ديديكمز بو در ٠ بغداى و آرپه‌ده اولديغى كبى بعض تخملرده اوفاق و خارجى زارك آلتنده كيزلنمش اولەرق تخم رطوبته مظهر اولەرق شيشديكنده ميدانه

کلور٠ بادام و امثالارنده اولدیغی کبی بعضیلرنده تخمك
ایکی فلقه‌سی مابیننده محفوظ اولوب انلر نمناك طوپراقده
اچلدقلرنده بونلر دخی او زمان کورنور٠ لکن شوراسی
دقته شایاندر که تخم طوپراغه هرقنغی موقعده دوشسه
کوکك بدایتی و کوز شاشماز صورتده کندی طوغری
جهتلرینی بولورلر٠ بری دائما اشاغی میل ایدوب طوپراغی
بولور و انك ایچنده اوزانور کیدر اول بری ایسه دائما
یوقاری میل ایدوب هوایی بولور و انك ایچنده اوزانور
کیدر٠ قیرلنغجك آرینك و قوندوزك ابقای وجودلری
ایچون مالك بولندقلری حواس طبیعیه تخملرده مشاهده
اولنان مذکور طبیعتدن دها عجیب میدر؟

نباتاتك تعیشی

تخمك اویانمسی یاخود فلیزلنمسی ایچون هپسندن
زیاده ایکی واسطه یعنی حرارت ورطوبت لازمدر٠ تخمك
اویانمسنه لازم کلان درجهٔ حرارتی بیلمك ایچون اجرا
اولنان مختلف تجربه‌لردن اکلاشلمش اولدیغنه کوره درجهٔ
حرارت فارنهایتك میزان الحراره‌سیله ٤١ دن اشاغی و

۱۱۰ دن يوقارى اولمديغى حالده هر نوع تخم اويانه بيلور . ديمكدر كه تخمك اويانمسى پك صغوقده و پك صيجاقده ممكن اولميوب انجق مذكور ايكى حد ماييننده اوله بيلور . بو كيفيت ايچون رطوبتك دخى وجودى شرط مطلق اولوب بو واسطه لرك (حرارت و رطوبتك) تأثيرى تحتنده تخمك ايلك حركتنك نه وجهله ميدانه كلديكنه جزئيجه عطف نظر ايده لم .

اويانمق بيومكه باشلامق ديمكدر و بيومك ديديكمز حيواناتده نه طريق ياخود قاعده ايله اولور ايسه نباتاتده دخى همان اول قاعده ايله يعنى غدا آلمق طريقيله اولور . نبات كندى يه جكينك بر قسمنى كوكى واسطه سيله طوپراقدن و دها بيوك بر پاينى يپراقلرى واسطه سيله هوادن آلور . حالبوكه آرپه و بغداى مثللو طوپراغه اكيلان تخمده دها نه كوك و نه يپراق بولنديغندن بويله بر تخم ايلك دفعه اويانمغه باشلار ايكن حاليله كندى آزيغنى بونلر واسطه سيله آله مز اول سببدن بر از كوك سوروب بر ازده يپراغى اوزايوب ير يوزينه ياخود هوايه چيقنجيه دك غداسى غيرى بر يول ايله تدارك اولنمق لازمدر و بويله ده

اولمشدر . فلقه دیدیكمز اول قالین و اوزلو اولان و بادام و فستیقده كوردیكی اوزره نیچه‌لرنده یاغلو و طاتلو اولان ماده یكی اویانه‌جق اولان كوزك ایلك ازیغیدر . هنوز طوغمش چوجغك یانی باشنده كندینه مناسب بر یه‌جك تدارك اولنمش اولدیغی مثللو تخم دیدیكمز نباتی چوجقلرك دخی یانلرنده ایلك یه‌جكاری قونمش اولوب بونلر ده انی تغذی ایله یورلر . بوراده بالطبع شو سؤال وارد اولور كه بو آزیق كوچك فدانك یعنی تخمك دائما یاننده بولنمش ایكن تخم طوپراغه قونلمازدن اول نیچون بر حركت كوسترمیور ؟ نیچون اندن اول كوزی اویانمیور ؟ چونكه آزیق فلقه‌ده موجود و حاضر ایسه‌ده تازه فدانك حالنه مطابق كلمسی ایچون اوجه بعض تبدله اوغرامسی لازم كلور . فلقه دیدیكمز بو قالین پارچه‌لرده اولان ماده چوقجه قاتی یاغ ونشاسته‌دن عبارت در و بناء علیه صوده اریمز مواددن اولمریله نازك كوزه نفقه اولمغه اویغون كلمز . بونلر شكر كبی صوده قولای اریان نسنه‌لردن اولسه ایدی تخم طوپراغه قونیله‌رق یردن كندینه صو چكدیكنده مطلب حاصل اولوب نباتك ایلك احتیاجنه درحال خدمت ایدر

ایدی . لکن هر شیئی ایو ترتیب ایلمش اولان مرتب عالم بو بابده دخی لازم اولانی کوزلجه تهیه ایلمشدر . شویله که بو یاغ و نشاسته‌دن بشقه بر ماده تخمده جزئی بر مقدار اوله‌رق بولنوب نباتك ایلك غداسی او اولور .

تخمك طوپراقدن آلدیغی غدا هوادن آلدیغنه نسبتله آز در . بر پارچه اوطونی مرکب بولندیغی عناصره آیره‌جق بالفرض یاقه‌جق اولور ایسه‌ك کوررزکه اوطونك بیوك پایی بخار حالنه تحول ایدوب میدانده بخار اولمیان جزئی بر قسم طوپراق یعنی کول قالور . یوز درهم قدر صاغلام وقوری اوطون یاندیغنده میدانده انجق اوچ درهم قدر کولی قالور یعنی یوزده طقسان یدیسی چشید چشید بخارلر حالنده اوچوب کیدر . بوندن اکلاشلورکه نباتك طوغریدن طوغریه طوپراقدن آلدیغی ماده پك جزئی بر قسم در . کول دیدیکمز بر چشید و ساده بر نسنه اولمیوب بش اون نوع معدن طوزلرندن عبارتدر و بونلردن الك چوق بولنانلری پوتاسه و صودا و کیرج و فوسفور و مغنزیا طوزلری اولوب بر چوق ده سیلیقا دینیلان چاقق توزی وار در . نباتات کوللرینك نه شیلردن عبارت

اولدیغنی اراشدرمقده منفعت چوقدر چونكه بو یول ایله
اول چشید فدانلرك كلشمسنه مناسب طوپراق قنغیسی
اولدیغنی اوكرنمكه فرصتمز اولور. بو كیفیت نه‌جكی
نه‌دن عبارت اولدیغنی بیلمك استدیكمز بر حیوانك قارننی
آچوب معده‌سنده بولنانك نه ایدوكنی اكلامغه بكزر.
بغدای و آرپه كوكلنك اجزای مركبه‌سنی و بونلردن هر بر
جزئك تام اولچیسی نه اولدیغنی بولورایسه‌ك انلرك كلشمسی
ایچون مناسب اولان طوپراغی دخی اوكرنمش اولورز .
كولده موجود مذكور بش التی نوع ماده‌دن هر برینك
مقداری بر دكل ایسه ده همان هر طوپراقده
بولنور. لكن بونلر طوپراغه نره‌دن كلمشدر. طوپراق
نه در؟ اصلی نه؟ طوپراق یر یوزینی قاپلایان درلو
درلو قیالرك اوفانديسی اولوب بر طرفدن یغمورلر و نهرلر
انلری طوپلایوب انكین یرلره و دكزلره كوتورمكده دیكر
طرفدن ده یازك صیجاغی قیشك صغوغی و روزكاری و
مولدالحموضه دینلان غاز وبوز نهرلری ویاغان یغمورلر واقان
صولركی طبیعی قوتلر الك سرت قیالری بیله دائما اوفادوب
آشندرمقله یكی یكی طوپراق یاپمقده در. اكر مذكور

قوتلر بیکاربجه سنه‌لردن برو ایشلیه‌رك یکی یکی طوپراق یاپمقده اولمسه‌لر ایدی قره‌نك هپ قطعه‌لری چوقدن طوپراقسز قالمش اولور ایدی. چونکه ارقه‌سی کلدیکجه حاضر بولنانی چابك توکنور ایدی. حساب اولنمش درکه آمریقاده واقع میسیسیپی نهری مکسیقو کورفزینه هر کون التی یوز قرق میلیون قیه طوپراق کوتورور. دیدیکمزك خلاصه‌سی شو درکه نباتاته اقتضا ایدن معدنلر و طوزلر قیالرده ذاتا موجود اولوب طبیعتك مختلف قوتلری انلری طاغیده‌رق توزه طوپراغه تحویل ایدر.

صو و طوپراغك بعض خاصه‌لری

اکر بشقه بر واسطه اولمسه ایدی فدانلر ایچون طوپراق فائده‌سز اولور ایدی. اشبو واسطه ایسه صودر. طوپراقده حیات نباتیه‌یه خدمت ایده‌جك اولان قسملر کوکارده‌کی مسامات یعنی اینجه دلیکلر واسطه‌سیله نشو اولوب یوقاری‌یه فدانك بدننه یوللانملری ایچون مواد مذکوره‌نك اولا صو معرفتیله اریمسی لازم کلور. صویك اریدیجی خاصیتی دقته شایاندر. صو عادی طوز و شکر

كبی نسنه‌لری بالسهوله حل ایتدكدن بشقه الك سرت قیالری بیله یواش یواش اریدر . جام بیله صوییك اریدیجی تأثیرندن قورتیله‌مز . واقعا بر شیشه‌ده صو سنه‌لرله قالدقدن صكره شیشه‌دن بللی برقسمی حل ایتمش اولدیغی درك اولنماز فقط اوشیشه‌یی دوكوب اینجه توز ایت و انیكدن كچمش صوده یاخود تمیز یغمور صوینده بر قاچ كون طوردردقدن و آراده بر چالقه‌دقدن صكره كوروسین كه جامك خیلی قسمی اریمش اولور چونكه هم صویه طادی چیقار همده شیشه‌یه قودیغك جام توزینی قورودوب طارتارسه‌ك اولكی طارتیسندن خیلیجه اكسلمش بولورسین . بوندن بالطبع استدلال اولنور كه قیالر بركره اینجه طوپراق حالنه كلدكده انلرده صوییك اریده‌میه‌جكی صانكی هیچ بر جزء بولنماز .

كوكارك خدمتی هم حیات نباتیه‌یه مقتضی اولان غدایی طوپراقدن آلمق و هم یوقاریدن تبخر طریقیله اكسلانك یرینی طولدرمق اوزره اشاغیدن رطوبت چكمك اولدیغندن و طوپراغه طوقنان قسملری نه‌قدر چوق اولورسه مذكور خدمتلرینده‌ده اولقدر مناسب

كله‌جكندن يوقاريكی داللر كبی قالنلشمسندن ايسه بويده وتللرينك كثرتنده ازدياد بولمسی دها لازمدر و انلری همان بوحالده بولورز ٠

طوپراغك فدانلره بشقه مهم خدمتلری دخی واردركه بونلردن برايكی بالبجه‌سنی ذكر ايده‌لم ٠ (١) طوپراق قوهٔ جاذبهٔ مساميه (Capillary Attraction) دينيلان خاصه‌يه مالك اولمسيله نباتات قسمنه لزومی بديهی اولان رطوبته مخزن اولمشدر ٠ اوبجی صويه باتمش سونكرك ياخود شكرك يوقاريده اولان قسمنه صويك چيقمسی ولامبالرده‌كی ياغ فيتلك اوجنه طوغری چكلمسی بوقوتله‌در ٠ طوپراغك اوفاجق دانه‌لری ارالرنده اينجه دليكلر ياخود ارالقلر بولنمغله درينده اولان رطوبتی اوست طرفه چكر ٠ ياز وقتنده هفته‌لرله و بلكه‌ده آيلرله يغمور ياغمديغی ايامده ايو تيمار ياخود ذرع ايدلمش بر تارلانك طوپراغنی قازه‌جق اولور ايسه‌ك كورورسين كه يريوزندن انجق براز درينده رطوبت واردر ٠ اوراسنی قوری طوپراقله آولكی كبی دوزله وتموزك ياقيجی كونشی اون اون بش كون دها حكمنی اجرا ايتدكدن صكره اول يرك

طوپراغنی ینه قالدروب باقلی و یرینه آولكی درینلكده آولكی كبی رطوبت بولورسین . اول محلك طوپراغی هوایه هیچ بر رطوبت ویرمدیمی . ویردی هم چوق ویردی . تارلانك هر بر مربع ایاق سطحی اوزرندن كونده بلكه یاریم قیه‌دن زیاده صو بخار اوله‌رق برقاچ هفته ظرفنده اول قازدیغك محدود مسافه‌نك سطحندن اقل بش اون قیه صو اوچدی كیتدی و ینه‌ده طوپراق قورومدی چونكه طوپراق طشره‌ده‌كی حرارت سببیله كندی سطحندن نه‌قدر ضایع ایتدی ایسه دریندن قوهٔ جاذبهٔ مسامیه واسطه‌سیله انك یرینه اولقدر رطوبت كلدی . بو كیفیت بعینه لامبانك فتیلنده هر كون مشاهده ایلدیكمز حاله بكزر . لامبا یانمامش حالده طورور ایكن فتیل تا اوست اوجنه‌دك یاغله طولودر ویانمغه باشلادیغنده اوجنده‌كی یاغ توكنمكده ایسه‌ده فتیل ینه آولكی كبی دائما طولو اولور چونكه اوجده اولان یاغ یانوب توكندیكنده الت طرفده‌كی یاغ قوهٔ جاذبهٔ مسامیه ایله اول بوشالان یره و براز دها اشاغیده اولان یاغ دخی ایكنجی بوشالان یره چیقار و بو وجه علو فتیلك اوجنده دوام ایتدكجه یعنی فتیلك

اوجی بوشالدقجه لامباده‌کی یاغك سطحندن فتیلك
اوجنه‌دك سیاله برقرار حرکتده اولور . طوپراق تماما
بویله اولوب یوزنده تبخر طریقیله رطوبت اکسلدکجه
اشاغیده‌کی رطوبت انك یرینه کلور .

(ب) طوپراغك چوق مفید خاصه‌لرندن بری ده
ینه مساماتلو اولمسنك اقتضاسندن بولنه‌رق تعفنی دفع
ایتمسی یاخود هوایی تمیزلمسی خاصیتیدر . تجربه ایله
تصدیق اولنمشدرکه یازك صیجاق وقتنده چورومکه
باشلامش اولان کوچوجك بر حیوان لشی اوزرینه بر
پرماق قالینلغنده کومور توزی قونلمش ایسه تعفنی
طیشاردن حس اولنمامشدر چونکه کومور توزنده
مسامات چوق بولنمسی حسبیله کندیسنده غازلری بو
مساماته یاخود اینجه ارالقلره چکمك خاصیتی اوله‌رق
لشدن حاصل اولان مضر غاز اول ارالقلره کیردیکی مثللو
طشره‌ده‌کی هواده موجود اولان مولدالحموضه دخی
کیروب کندی طبیعت کیمیویه‌سی یعنی راست کلدیکی هر
شی ایله چارچابك برلشمك خاصه‌سی اقتضاسندن اوله‌رق
اول تعفنلو غازلر ایله کیمیوی اختلاطه کیروب مضرتسز

اولان یکی ترکیبلر یاپمش در. عینی خاصیت و خدمت بللی بر صورتده طوپراقده دخی واردر. فنا قوقولو شیلر اوزرینه طوپراق آتیله‌رق تعفنی میداندن قالدرلدیغی چوقلره معلوم کیفیتلردن در. لاغمه مناسبتلری اولمیان محللرده طوپراقله ترتیب اولنان اپاق یوللری بو اساسه مبنیدر.

﴿ نباتاتك فصیله‌لری و اصول ابقالری ﴾

طوپراغك مذکور خاصیتنك نباتاته دخی علاقه‌سی واردر. انسانلره مضر اولانی آلوب اندن فدانلره خیرلو اولانی ترتیب ایتمکده در. بر طرفدن مضرتلو تعفنی میداندن دفع ایدرك و دیکر طرفدن ده انلردن یکی ترکیبلر یاپه‌رق نباتاته مناسب غدا تدارك ایتمکله ایکی ایشی بردن کورمش اولیور.

نباتات عالمی غایت واسع اولوب باشلیجه یوز التمش فصیله‌لرینك ساده برنده یعنی ثعلب اوتنك عائد بولندیغی فصیلهٔ ثعلبیه ۱۹٤ جنس و ۳۰۰ نوع حساب اولنیور. بونلر دنیانك هر طرفنده بولنوب ترتیبلرینك نازککی خوش رائحه‌لری و رنکلرینك پارلاقلغی جهتیله مشهور

اولدقدن بشقه نیجه‌لری دخی خصوصا منطقهٔ حارّه‌ده بولنانلر آری، سینك، اوروبجك، كوكرجین، غوغوق قوشی و سقا قوشی كبی حیواناته مشابه شكللر ابراز ایلدكلری ایچون هم تحف همده پك كوزل اوله‌رق او باغچه‌لرنده چوق مقبول طوتلور. ثعلب دیدیكمز بونلرك بعض نوعلرینك كوكندن حاصل اولان نشاسته كبی بسلیجی بر ماده‌در. اصل بحثمزه دونه‌لم.

نباتاتك بعض حیوانلر ایله اولان مناسبات مخصوصه‌لری

مذكور واسع صنفه عائد اولان نباتاتلردن چوقلری علامت ذكوریت و انثویتی حاوی چیچكلری آیری آیری كوكرده بولندیغی سببدن بونلرك مثمر قیلنمسی یاخود تخم ویره‌بیلمسی كه بكار سایه‌سنده اوله‌رق اجراسنی تأمین ایچون اولنان ترتیب و تداركات دقته شایاندر. و بوبابده كوزمزه ایلشان بیوك شی حیوانك طبیعت و ترتیبیله چیچكك ترتیبی اراسنده اولان مطابقاتدر. (١) كه بك كندی طبیعت و ترتیبی اقتضاسندن اوله‌رق بشقه درلو

آزیق یه‌میوب انجق مائی بر ماده ایله بسلنه‌بیلور وبوماده چیچكده حاضر وآماده‌در. (۲) شربت چیچكك پراغنده یاخود سطحنده اولمیوب درینده خونیسنك تادیبنده‌در. كله‌بكده ده اول طاتلو قیوسنك تاآلت نقطه‌سنه‌دك یتشه‌بیلان بر طولومبا یعنی عجیب بر خرتوم تدارك اولنمش اولمغله انك واسطه‌سیله چكوب قدیملرك كندی الهلرینه اصلمز ایچوردكلری نكتارك حقیقیسنی ایچر وانك قوتیله اوچار كیدر. (۳) اهل علم نباتاتك كشفنجه چیچكك دیبنده‌كی شربتی چیچكه یاخود فدانك حیاتنه طوغریدن طوغریه بر لزومی اولمیوب انجق كله‌بكلری كندینه جلب ایتمك ایچون قونمشدر. علمنه و اصوللرینه حدود اولمیان مرتب عالم مذكورطاقدن اولان نباتاتی تخم یتشدرمك جهتیله بشقه‌لردن فرقلو ترتیب ایلمش ایسه یعنی تخم حصوله كتوران ایكی نوع چیچكاری بری برندن ایراقده بولندرر ایسه‌ده بو فرقی قارشولق اوزره دخی انلره زیاده برشی ویردكدن یعنی كله‌بكلری جلب ایتمك ایچون انلرك قدحلرینی شربتله طولدردقدن بشقه مطلبك حصولنی تأمین ایتمك ایچون بیلدیكمزه كوره

لازم اولان سائر واسطه‌لر و چاره‌لری دخی اکسیك ایتمه‌مشدر ·

(٤) از جمله چیچکلره غایت کوزل و پارلاق رنکلر و خوش رائحه‌لر بخش اولنمش اولوب رنکلر کوندوز کله‌بکلرینه و رائحه‌لر ایسه کیجه کله‌بکلرینه یاکلمز صورتده رهبر اولورلر · دهاسی وار (٥) کله‌بکلری جلب ایتمکدن مقصد دقیق توزینی (ذراره) (Pollen) بر چیچکدن آلوب دیکر چیچکه کوتورمك اولدیغندن کرك مذکور توزه و کرك انی ایچنده حفظ ایلیان ظرفه بو مقصده اویغون بر طبیعت ویرلمشدر · یعنی دقیق توزینك (ذراره) ظرفی اویله ترتیب اولنمشدر که توزك وقتی کلدکده خارجدن ظرفه پك جزئی بر تأثیر اولدیغنده ظرف چاتلایوب ایچنده‌کی توز صاچیلور · و دیکر طرفدن کله‌بك دخی کندی سوق طبیعیسی اقتضاسندن اوله‌رق آزیق ارامق اوزره خرتومنی چیچکك قدحنه صالدیغی صره‌ده دقیق ظرفنك اوزرنده‌کی کوزه کورنمز درجه‌ده اوفاق قیللره طوقنمسیله توفنکك تتکنه طوقنمش کبی ظرف آنیده چاتلایوب ایچنده‌کی توزك بر قسمی کله‌بکك خرتومنه بولاشور و کندیسی چیچکدن

چیچكه طولاشدیغی هنگامده حامل اولدیغی توز او بر چیچكلرده‌كی علامت انثویته تصادف ایتمكله انی ثمر قیله‌رق بویله‌جه مطلب حاصل اولمش اولور . بوندن ماعدا بو طاقم نباتلرك دقیق توزنده دخی مذكور مقصده الویرشلو خاصه واردر . شویله كه توز ایله برابر برده یاپشغان سیاله میدانه كلوب بونك معرفتیله توزهر نره‌یه طوقنورسه اورایه یاپشور . اول سیاله‌ده اچیق هوایه مظهر اولدقجه قاتیلاشمق یاخود پكشمك طبیعتی دخی بولندیغندن كله‌بك چیچكك اوزرنده زیاده‌جه اكلنورسه سیاله زیاده‌جه پكشوب بولاشمش اولان توزك قولایجه دوكلمسنی تأمین ایتمش اولور . بوكا ایسه یعنی كله‌بكی چیچكك یاننده زیاده‌جه اكلندرمكه واسطه نه چیچك كندیسیدر چونكه شربت چیچكك دیبنه اویله بر صورتده قونلمشدر كه كله‌بك انی قولایجه وسرعتله چكه‌مدیكندن سوزوب توكتمسی ایچون اوزونجه برمدت اوراده اكلنمسی اقتضا ایدر . علمای طبیعیون مشاهرندن اولان داروینك بومسئله خصوصنده سویلدیكی سوزلر دقته‌شایاندر . مومی الیه نباتلرك كله‌بكلر واسطه‌سیله مثمر قلندیغنه شویله دیور « چیچكك الت طرفی كله‌بكلری

جلب ایتمك ایچون اوزانوب بر شربت قابی اولمشدر. و یاپشغان (سیال) ماده‌نك پكیشوب قورویه بیلمسنه فرصت ویرلمسی ایچون شربت چیچككك دیبنه انجق یواش یواش چكیله بیله‌جك بر صورتده قونمش اولوب بویله اولدیغنی ظن ایتمزلك سببنی ده کوستره‌جكز". بر اهل علم الهی بو مسئله حقنده بر رأی سویلمش اولسه ایدی داروینك اول سوزلرده استعمال ایلدیكندن دها آچیق و دها قوتلو بر لسان قوللانه‌میه‌جق ایدی.

بو بابده یعنی كله‌بككك طبیعت و ترتیبیله چیچككك ترتیبی بیننده‌كی مطابقات حقنده ذكر ایده‌جكمز بر بشقه خصوص دخی مذكور طاقمدن اولان نباتاتك ایچنده شربت بولنان چیچك بورولرینك اوزونلغیله انلردن رزقنی طوپلایان كله‌بكلرك خرطوملری اوزونلغی اراسنده اولان علاقه یاخود مطابقاتدر. بو بابده مشاهده اولنان كیفیت شودركه چیچكلرك مختلف نوعلرنده شربت بورولرینك اوزونلغی مختلف اولدیغی مثللو اول سمتلرده بولنان درلو درلو كله‌بكلرك خرطوملری دخی اوزونلو قصه‌لو اولوب هر بر چیچكك بیوكلكنه اویدرلمش كله‌بكلر بولندیغی

اكلاشیلور . مذكور نباتلردن مدغسقر اطه سنده بولنان بر نوعنك شربت بوروسی فوق العاده صورتده اوزون اولوب ایچنده كی شربت بشقه سمتلرده بولنان هیچ بر كله بكك خرطومی یتشه میه جكی درجه ده درینده اولمغله اگر انلری مثمر قیلمق اوزره اول سمتلرده خرطومی دخی عینی درجه ده اوزون اولان كله بكلر اولمازسه اول فدانك ایلك ظهورنده جنسی چكمسی لازم كلور ایدی . بوراده حالیله شو سؤال میدانه كلور كه مطابقاتك اصلی نه در؟ بوكا نه معنا و نه ایضاح ویریله جكدر؟ چیچكك بوروسی یواش یواش اوزادیغی ایچون كله بكك خرطومی دخی اكا اویمق اوزره یواش یواش اوزامشدر دینلورسه بو كافی بر جواب اولور می؟ بویله اولمشدر فرض ایده لم . كندی خرطومنی بسلندیكی چیچكك اوزونلغنه اویدرمق خاصه سی یاخود قابلیتی كله بكده نره دندر؟ یاخود عكسنی دوشنه لم؟ اگر اولا كله بكك خرطومی بالتدریج اوزامغه باشلامش فرض اولنورسه چیچك كندی بوروسنی اكا نیجه اویدرمشدر؟ چیچكده بو قابلیت وار ایسه نره دندر؟ كیم اكا بو خاصه یی ویرمشدر؟ و یاخود نیچون مغایری دوشنلمسون

يعنى كرك چيچكك بوروسى و كرك كله بككك خرتومى برى بالتدريج اوزانديغى حالده ديكرى عينى درجه ايله نيچون قصالمسون؟

اقدمجه ذكر اولنان خصوصاتك جملهسنى برلكده آلهرق يعنى چيچكده كله بككك طبيعتنه اويغون بر شربت تدارك ايدلمش و بو شربتك درينه قونلمش اولديغى، كله بك و پروانهلرى جلب ايتمك ايچون بو طاقم چيچكلره پك پارلاق رنكلر و خوش رائحهلر ويرلمش اولديغى، دقيق توزينه (ذراره) ياپشغان بر خاصه ظرفنه دخى لازم كلديكى آنده اول توزى صاچمغه مناسب بر ترتيب اعطا اولنمش اولديغى و چيچكك شربت بوروسنك اوزونلغى ايله اول سمتلرده بولنان كله بكلر خرتوملرينك اوزونلغى بيننده بر موازنه بولنديغى كورديكمزده بونك جملهسنده بر بشقه مقصد اول نباتك ابقاى جنسنك تأمينى ايدوكنى دوشنمك ايده بيلورمى ايز؟ قوشلرى وحيوانلرى فلان نقطهيه جلب ايتمك ايچون انسانك ياپديغى فخلرده وطوزاقلرده معنا وارده اندن بيك قات زياده هنر ومعرفتله تنظيم اولنمش اولان مذكور اصولده بر معنا و مقصد يوق مى در؟

نباتاتك ابقای جنسی ماده‌سنی براقزدن اوّل میوه‌سی
طرفندن بزه پك خوش و مقبـول اولان بر اغاج حقنده
دخی بر قاچ سوز علاوه ایده‌لم. دیدیكمز اغاج انجیراغاجی
اولوب تركیانك چوق سمتلرینـك هوای اقلیمی بونك
كاشمسنه مساعد اولدیغندن انی بیلمیان آز كیمسه بولنور.
هله میوه‌سنی هر كس دها ایو طانور. انجیراغاجی ایكی
درلودر. بری میـوه ویرن دیكری‌ده اوزرنده انجیر كبی
شیلر كوستررایسـه‌ده بونلر انجق قابوقدن عبارت ایچی
بوش نسنه‌لر اولوب آز وقت ظرفنده جمله‌سی دخی اغاجك
دیبنـه دوكلمكله واقعا فائده‌سز كبی كورنور فقط او بر
نوع انجیرك ثمره ویرمسی ایچون بونلرك پك بیوك خدمتی
اولدیغی اكلاشلمشدر. انجیر یتشدرانلرك بیاننـه كوره
انجیرك بابا تسمیه اولنان اغاجندن٬ قابوقدن عبارت دیدیكمز
میوه‌یی كتوروب اصل میوه ویرن اغاجه اصدقلری یاخود
بر یول ایله ربط ایلدكاری تقدیرده اول اغاج دها چوق
میوه كتورر. عجبا بو تأثیر نه‌دن در؟ اللی التمش سنه‌دن
برو انجیر تربیه‌سنه مشغول اولمش بر كویلیدن بونك سببی
سؤال اولننـه بویله ایتمز ایسـه‌ك اغاج انجیرلرینی دوكر

یاخود چوق میوه ویرمز جوابندن بشقه بر شی ایشدلمز
لکن مسئله‌یه واقف اولمق ایچون قپالو قپویه بو بر انختار
کوستر . چونکه انجیر اغاجی علامت ذکوریت وعلامت
انثویتی بولنان چیچکلری آیری آیری اغاجلر اوزرنده بیویان
نباتاتدن در . انجیر دیدیکمز حقیقت حالده بر چیچک در و
بشقه چیچکلردن فرقی انجق طیشی ایچنه دونمش بر
چیچک اولمسیدر . یعنی طوت و چیلك کبی میوه‌لرك
عینا ترسی اوله‌رق بونك چیچکلری ایچ طرفده‌در . اصل
میوه اولان انجیرك ایچ سطحنده علامت انثویتی چیچکلر
بولنوب بابا دینلان انجیرك ایچنده‌ده دقیق توزینی (ذراره)
حاصل ایدن علامت ذکوریتی چیچکلر واردر . مذکور
فائده‌سز کبی کورنان، ایچی بوش خام انجیرلری اصل میوه
ویرن انجیر اغاجنه اصمق یاخود ربط ایتمك غیری بر شی
اولمیوب انجق ابقای جنسی ایچون تقربلری شرط مطلق
اولان ایکی نوع چیچکلرك یان یان کتورلمسیدر . ایکیسی
بر اغاجه کتورلدکدن و یاخود اغاجلر بری برینه یاقین
بولندرلدقدن صکره ایشلك باقیسنی سینکلر و ایوزلر
کورور . یوزدن باقلدقده بزه فائده‌سز کورنان چوق شیلر

وار در که مقصد و خدمتی ایو اکلاشلدیغنده بسبتون بشقه بر هیئت آلور. بویله حاللر بزی عجله حکم ایتمکدن ایسه تفتیش و تحری یه قلاغوزله‌سه‌لر کرکدر.

سالف الذکر تفحصاتدن صفات الهیه حقنده
نتیجه اوله‌رق ایدینه بیلدیکمز
معلوماته دائر

(۱) ذاتیت الهیه حقنده

مخلوقاتدن هرقنغیسنی تفتیش ایدرسه‌ك احوال و اعضا و مطابقاتنده مرام و مقصد و عقلك اثرلرینی بولورز. بوندن کلورکه صاحب مرام ومقصد موجوددر. فقط صاحب مرام یالکز ذات اوله‌بیلور. بناء علیه مخلوقاتی وجوده کتوران یالکز قوت و نظام یاخود قانون طبیعی اوله‌میوب برذات مستقل اولمسی لازم کلور. کائناتده بولنان بیکارجه و میلیونلرجه مخلوقات بر خالق مطلقك ذاتیتنی حسابسز دلیللرله اثبات و تصدیق ایدر. بوخصوصه دائر اشبو ایکنجی بابك برنجی فصلنده مقدار کافی تفصیلات ویرلمشدر.

(۲) وحدانيت الهيه حقنده .

كرهٔ ارضى وجوده كتوران ذات كونشى وسياره‌لر ايله يلدزلرى دخى وجوده كتورمش اولمليدر . چونكه بونلرك كافه‌سـنك تابع اولدقلرى قانون بردر وانلرك حركتلرينى تعيين وحفظ ايدن قوت همان برذات طرفندن صدور ايتمش اولديغنى علم منطق اقتضاسنجه استنتاجه مجبورز . كونشى خلق و حفظ ايدن بر ذات و كرهٔ ارضى خلق و حفظ ايدن ديكر بر ذاتدر ديو فرض ايده‌لم . بوتقديرده كونش ايله كرهٔ ارضك برى برى ايله اولان معلوم نسـبتلرى نره‌دن ايلرو كلور ؟ كائناتده بولنان جسملرك برى برى ايله اولان نسـبتلرى اولدرجه چوق ومركب اولمقله برابر جسملرك حفظ اولنملرى و انلرده جارى اولان قانونه مطابق بولنملرى اولدرجه واضح دركه كائناتك ترتيبى و ابقاسى و حركتلرى ايچنده بر مرام وحكمت ويالكز بر مرام و حكمت صـاحبنك موجود بولنمسنى تسليم و تصديقه مجبورز . ضيايى يرادان كوزى دخى يراتمش اولمليدر . زيرا كوز ضيايه مطابق اوله‌رق يرادلمش اولديغى بديهيدر . قولاغك خالقى و هوانك خالقى بر در . الحاصل كائناتده

كورنان حسابسز مطابقات و مناسبات خالق وحیدك
وجودینی ایما و اثبات ایدرلر. زیرا بو قدر مطابقات بر
قاچ خالقك آیری آیری مراملرندن نشأت ایتمسی ممكنسز
اولوب بویله تصور ایتمز دخی محالدر.

(۳) اللهك ماده‌دن بسبتون فرقلو و ازلدن موجود
هم ده واجب الوجود اولمسی حقنده.

بو صفتلر علم الهیٔ طبیعی ایله اشكاره تفهیم اولنور.
انجق ماده‌دن فرقلو اولان٬ بر صاحب مقصد اوله بیلور
دیو حكمتك بر قضیهٔ اساسیه‌سی اولمق اوزره عموما قبول
اولنمق كركدر بو ده قابل اعتراض دكلدر. ماده دیدیكمز
شیئی و صاحب مقصد دیدیكمز ذاتی بشقه بشقه جنسدن
و عن اصل آیری و فرقلو دیو قبول ایتدیكمز حالده حكمت
طریقیله ایكی ادیم آلمق ممكن دكلدر. بناً علیه خالق
مستقل كافهٔ مادیاتدن اول موجود اولدیغنی یعنی ازلی
ایدوكنی تفكر ایتمز مقتضیدر. و بو ذات بشقه‌سنك
قدرت و معرفتیله وجوده كلدی دیسه‌ك اشته اول ذات
خالق مستقل یعنی اللهدر دیمش اولورز. كندی كندیسنی
ر اتدی دیمك محال اولدیغی واضحاتدندر. برده مادامكه

فصل ثالث   اللهك قادر و عالم و حاضر اولمسی

اللهك بر وقت موجود بولنمدیغنی تصور ایتمك محالدر. اللهك موجود اولمسی خالقسزدر یاخود وجودینك اصلی کندیسی در دیمز منطقجه لازم كلور. یعنی واجب الوجوددر.

(٤) اللهك جمله‌یه قادر عالم و هر یرده حاضر اولمسی حقنده.

علم الهیٔ طبیعی اللهك قدرتنك اول قدر اثرلرینی و بزم تعریفنه مقتدر اولدیغمز و حتی تخیل ایده‌بیلدیكمزدن اول قدر زیاده اثرلرینی كوسترر كه بو قدرت نهایتسزدر دیو اقرار ایتمكه كندی فكرلرمزك طبیعی میل و حركتندن مجبور اولورز. خالقك قدرتی بالطبع مخلوقك مقایسه و موازنه‌سنه صیغمماز. نصل كه بشقه هر بر خصوصده عقل انسانی صفات الهیه‌یی تماميله درك ایتمكه مقتدر اولمیوب انجق كندی حدودی داخلنده جزئیا تحصیل معلوماته مقتدردر. بو جمله ایله برابر عقل انسانینك كافهٔ تفحص و تحریاتندن صكره نهایتنی بولوب تصور بیله ایده‌مدیكی هر نه ایسه انی نهایتسز دیو تصدیق ایتمكه مجبوردر. و حتی زمان و مكان حقنده تصور ایتمز بویله در. شویله كه زمانی ابدیته و مكانی كائناتك بولنماز و تخیل ایدلمز بی نهایه

ابعادینه تحدید ایتمك اصول حركت فكریه مزدندر .

قدرت الهیه حقنده اقراره مجبور اولدیغمزی علم و حكمت الهیه حقنده دخی اقرار و تصدیقه مجبورز . مرادینی اجرا ایتمك بابنده اللهك هریرده حاضر و ناظر اولمسی خصوصنده برنهایت مشاهده وتصور بیله ایده‌مدیكمزدن علم و حكمت و تدبیر الهینك بی نهایه ایدوكنی تصدیق ایدرز . فراموش ایدلمملیدركه بونوع اصول استنتاجه منحصر اولمامز بیاننه چالشدیغمز قضیه‌نك حد ذاتنده محدود اولوبده بر نوع نقصانی بولندیغندن دكل انجق ومحضا عقول انسانیه‌نك بویله برقضیه‌یی درك و فهم ایتمكه عاجز اولمسندن نشأت ایدر . زیرا مخلوقك خالقی تمامیله بیلمسی یاخود محدودك غیر محدودی اوچلمسی نصل ممكن اوله بیلور .

(٥) اللهك كریم اولمسی علم الهیٔ طبیعی ایله تصدیق اولنور .

بو مبدأ علیهنه چوق اعتراض ظهور ایدر . دنیاده بولنان آغریلر و ظلم و جفالر ذكر اولنوب انسانلرك خالقی اولان حاكم مطلق كندی مخلوقاتنك خیرخواهی دكلدر

دیه‌رك معترضلر قالقوب هر زمان میدان اوقومقده درلر. اما بو اعتراض منصفانه ایراد ایدلمدیکی سهولتله بیان اولنه بیلور.

(ا) عموما مخلوقاتك اعضالرینه و بولندقلری حاللره اولان مطابقاتلرینه دقتلیجه باقلدقده بو اعضا و مطابقاتی تشکیل و ترتیب ایدنك مرامی خیرلو و مرحمتلو اولدیغی درکار در. دنیاده نه قدر اغری و جفا بولنورسه اکا نسبتله مسرت و محظوظیت وصفه کلمز درجه‌ده‌در. اکثریا حیوانلرك چکدکلری بر اغری‌یه بدل بیك صفالری وار. کنجلرك مسرتی صفادر. اختیارلرك مسرتی راحتدر.

(ب) کائناتك خالقی مخصوصا و لزومی یوق ایکن ذی روح اولان مخلوقاتنك حسلرینه صفا ویرمشدر. مثلا وجودلرمزی بسله‌مك ایچون طعاملرك لذتلو اولمرینه لزوم یوق ایدی. ایشتدیکمز صدالرك اکثریا موجب صفا اولمرینه لزوم یوق ایدی انجق اللهك صفامزی مراد ایتدیکنی تصدیق ایدر. کنج حیوانلرك کافهٔ حرکاتی موجب صفادر. کوردیکمز رنکلر بزه فرح ویرر. قوهٔ لامسه و قوهٔ شامه دخی اکثریا باعث صفا در.

(ح) بو خصوصده یعنی اللهك ایولكینك كائناتدن اثبات اولنمسی خصوصنده تصادف ایتدیكمز مشكلات بوندن یعنی زهرلو و یرتیجی حیوانلرك موجود اولمسندن نشأت ایدر. فقط بو بابده اتی الذكر خصوصات دقته شایاندر.

(۱) بو حیوانلرك كندولرینه مخصوص صفالری واردر.

(۲) زهرلو حیوانلردن كلان مضرات آزدر و بونك ایله برابر انلردن قورقوب صاقنمق لزومی آیو بر شیدر چونكه دقت و اویانقلغی دعوت ایدر.

(۳) زهرلو حیوانلرك اكثریسی معمور یرلردن اوزاق و چوللرده بولنور.

(۴) بر یرتیجی حیوانك پنجه‌سی واسطه‌سیله اولمك بر حیوان ایچون بر بلا دكلدر. اول وجهله اولمك بشقه طرزله اولمكدن دها راحتدر.

(۵) بعض حیوانلر بشقه‌لر واسطه‌سیله تلف اولمازسه بولنان حیوانلر حددن زیاده چوق اولور ایدی.

(۶) وقوع بولان اغریلر و اولوم بیله كرك انسان

ايچون كرك حيوان ايچون بلا ولعنتدر ديو حكم ايده ميز . شمدى يه قدر كائناتده بزم ايچون مستور و حتى اسرار نوعندن قالمش چوق شيلر واردركه وقتيله منكشف اوله جغى مأمولدر .

(٧) انسانك دوچار اولديغى الملر بلكه كندى قباحتلرندندر .

(تنبيه)فراموش ايدلممليدركه بوبابده علم الهئ طبيعى صفات الهيه يه دائر معلومات كافيه يى اظهار ايتميوب انسانك منكشفات ملهمه يه هرحالده محتاج اولديغنى تصديق ايدر .

{ فصل رابع }

موجب و اثر قانونی (علت فاعلیه) كافی اولمیوب مرام و مقصد قانوننی (علت غائیه) تأكید ایتمك لازم اولدیغی

فرانسه‌لو ژانه‌نك كائناتده بولنسان مقصد و مرام حقنده دقته شایان بحثنك خلاصه سیدر .

عملیات انسانیه و عملیات طبیعیه

كافهٔ عملیات انسانیه‌ده بر مرام و مقصدك بولنمسی تجربه ایله اثبات اولنور ، كائناتده مشاهده اولنان عملیات طبیعیه مشغولیت انسانیه‌دن ایكی خصوصده فرقلو اولدیغی كورنیور یعنی اولا صنایع انسانیه وقوفه مربوطدر . ثانیا انسانك هنری كندی اثرلرندن خارجدر .
واقعا كائناتده مشاهده قیلنسان صنایع یالكز كائنات جهتندن باقیلورسه وقوفله مختلط كورنمیور . برده اثرلری انك داخلنده‌در . فقط بو ایكنجی فرق

یعنی مشهود اولان هنرك كندی اثرلری ایچنده بولنمسی عملیات انسانیه‌یه نسبة برنوع فائقیت کوسترر شویله‌كه بوهنر طبیعیده دها مکمل اصول اجرا و دها واسع صنعت و دها درین بر مقصدك موجود اولمسی واضحدر ۰

کائناتی برماکینه‌یه تشبیه ایتمك تصوری

کائناتی کندی ترکیبی و ایشلمسی خصوصنده عقل و معرفت و مقصد کوستران جسیم و مرکب بر ماکینه اعتبار ایده‌بیلورز ۰ لکن بویله اعتبار ایتمك جزئی و غیر کافی بر تصور اولدیغی مسلمدر ۰ و بوندن ایلرو چوب کائناته جمله‌یه معلوم اولدیغی اوزره منتظم جسملرله و اکثریا ذی روح جسملرله مملو بولنان بر منظومه دیو اعتبار ایتدیکمز حالده مشاهده ایده‌جکمز مقصد و مرام نشانه‌لرینی دها اکسیك دکل بالعکس دها زیاده و مکمل کوره‌جکز ۰ بر ماکینه‌یی هر درلو مرام و مقصددن تجرید ایت ۰ انك کراسته‌سنی آیری آیری بر محله کتور ۰ الی الابد صاللانوب صارقلسه بیله منتظم بر هیئته کیره‌مز ۰ برده منتظم یاخود عضوی بر جسم فرضا ذی روح بر جسدك

هپ عناصرینی بر محله كتوروب بكلیه جك اولسه ق شول مكمل و ذی روح جسم بالتمام تشكل ایدنجیه قدر بكلیه جك اولور ایسه ك نه قدر بكله ملیز ؟ باللو دكلمی دركه مرام و مقصد اولمقسزین بو نتیجه نك وجوده كلمسی شول ماكینه نك مرام و مقصد اولمقسزین وجوده كلمسندن بیك قات دها زیاده مشكل و حتی ممكنسز و محالدر . عملیات انسانیه ده كراسته دیدیكمز شیلر و اثار مكمله نك شروطی كندولكلرندن تشكل ایتمز . منتظم و ذی روح بر وجودك كراسته (عناصر) و شروطی كندولكلرندن یعنی عقل و مرام تصور ایدلمدیكنده تشكل ایتملری دهاسهولتلومیدر ؟ بالعكس جسم نه قدر مركب و منتظم اولسه و خصوصا ذی روح بر عضوی جسم اولسه اوّلدن برو مقصد و مرامك تسلیم اولنمسی قاعدهٔ منطقیه اوزره الزمدر .

مادهنك كندولكندن عاجز اولمسی

بر ادم دیه جك كه منتظم و عضوی بر جسمك عناصری و وجوده كلمسی ایچون لازم اوله جق قدر وقت اولسه اول جسمك هیئت مكمله یه كلمسی ضروریدر . پك اعلا .

بو اصولى قبول ايده‌لم و بوكا مقابل برچوق ايپك قوزاسندن
چيقارلمش ايپك تللرى برميدانه كتوروب برمدت بكله‌يه‌لم .
البته وقتيله بوتللردن كوزل جانفس و صكره استديكمز
اطلس چيقار ! حيف كه ادملر عادتا صبرسز اولوب راغب
بولندقلرى ظريف اطلسه‌نك كندولكندن وجوده كلمسنى
بكلميورلر ! بيهوده يره بر طاقم تجار و اهل صنعته كليتلو
اقچه ويررلر !

اكر عوام ناسك بوبابده اولان حركتى و بياغى ادملرك
بويله امور عاديه حقنده اولان افكارى بوش دكل ، عاقلانه
ايسه سالف الذكر اصولى قبول ايدن اهل حكمت
ادعاسنده بولنانلره حق ويره‌ميه‌جكمز ، بالعكس ادعالرينى
محال عد ايتمكه مجبور اوله‌جغمز بديهيدر . زيرا بوخصوص
چوق دقته شايان دركه علم و حكمت اسمنه شايسته اولان
هيچ بر طريق بزى عقول انسانيه‌يه مغاير اولان بر مبدأ
طوتمغه اجبار ايتمز . كائناتى مقصد و مرامدن تجريد ايتمك
استيان هر نه و هر كيم ايسه علم و حكمت اصليه و صحيحه
بوكا اصلا يوز ويرمز .

كائناتده وقوع بولان هیئت عجیبه و خارق العاده وسقطلره مبنی اولان اعتراضاتك جوابی

بعض معترضلر نباتات و حیوانات اراسنده وقوع بولان سقطلره و غیر منتظم یاخود هیئت عجیبه صاحبی اولنلره باقه‌رق كائناتده مشاهده ایتدیكمز مرام و مقصد نشانه‌لری اوزرینه مبنی اولان مبدأمز و تعلیمز اثبات اولنه‌مز دیو ادعا ایدرلر. بوكا جوابمز بودركه بویله خارق العاده وغیر منتظم هیئتده بولنان كرك نباتات كرك حیوانات مقصد ومرام مبدأنی تصدیق ایدر. یعنی بو واقعه‌لر لایقیله تفتیش اولندقده اكثریا جاری اولان قانونی تصدیق ایدر. زیرا اكر كائناتده جاری اولان قانون مقصد و مرام اوزرینه مبنی اولمسه ایدی نباتات و حیواناتك معلوم و منتظم هیئتی بولنیوب صورت وهیئت عجیبه وسقط طوغمه‌لر هر طرفده بولنور ایدی. هیئت عجیبه و خارق العاده نه دیمكدر؟ بو دیمك دكلمی كه عادی و منتظم و همان هر زمان مشاهده اولنان هیئت و صورت معلومه وار در؟ و جمله‌نك معلومیدر كه بو هیئت و صورت عجیبه دیدیكمز غایت نادر اولوب

بيكده بر شويله طورسون بلكه ميليونده بر بولنمز ٠ و بو
هيئت عجيبه و سقطلق كوستران نبات ياخود حيوانلر
يه معلوم يا غير معلوم بر سببه مبنى يعنى مقصد و مرامه
مقاومت ايدن بر موجب طبيعيه مبنى اوله‌رق وقوع بولور ٠
موجب ايله مقصد يعنى بر شيئك يا بر ذى روحك موجبى
ايله انك موجود بولنمسنك مقصد و مرامى اراسنده البته
بر علاقه و مناسبت وار در ٠ و بو مناسبت حقنده جزئى
معلوماتمز وار ايسه‌ده معلومات كافيه‌مز يوقدر ٠ انجق
كائناتده جارى اولان موجبلرك هر بر مخلوقاتك فائده‌سى
ايچون توقيف ايديله‌جكلرى تصور اولنماز ٠ مثلا بر ادم
دوشر و باجاغى قيريلور بو قيريلان باجاغى دخى جاهل بر
ادمك اليله يا كاش يرلشدريلور ٠ بعده اول ادمك بر
باجاغى ديكرندن قيصه اولديغندن اقسايه‌رق يورومكه
مجبور اولور ٠ بو ادمك اقسامسنك سببى معلومدر ٠
و نوع انسانك هر بر فردينك ايكى باجاغى برى برينه مساوى
اولسون و بويله‌جه انك متانتى و جمالى محفوظ بولنسون
ديو معلوم اولان و اكثريا جارى بولنان مقصد قانونى
سالف الذكر ادمك اقسامسيله ابطال اولنورمى ؟ برده

فرض ایده‌لم كه دها طوغمامش چوجق كندی اناسنك رحمنده ایكن برقضایه اوغرایوب صكره سقط اوله‌رق دنیایه كلور . بو كیفیت موجب قانوننه تابعدر فقط نوع انسانك مكمل اوله‌رق تولد ایتملری بابنده مقصد قانوننی ابطال ایده‌مز . برقانون دیكر برقانونك معاملات عادیه‌سیله یالكز بردفعه تخلف ایتسه همان هروقت مشاهده ایتدیكمز مقصد و نظام مختل اولماز . ارسطوطالك قولنجه «خارق العاده (τερατα) طبیعته مخالف دكل انجق عادتا وقوع بولانه مخالفدر» و دارستك قولنجه «حقیقة هیئت عجیبه (Monsters) خلقتده بولنمز . فن عجایب مخلوقاتك (Teratology) تحری ایتمش اولدیغی جنسلرك كافه‌سنی كورمشم و بونلرده قانون طبیعی اوزره بیومه یالكز عادی اولمیان برصورت كوره بیلورم بودخی اكثریا طبیعی بیومه عارضی برسببله منتج اولان برتوقیفدن حاصل اولور و بو یكی حالده ذی روحك بیوومه‌سی قطع اولنماز انجق دها یشامه‌یی مساعده ایتمدیكی درجه‌یه وارورسه قطع اولنور»

اولوم وقوع بولمسی اوزرینه مبنی اولان اعتراضاتك جوابی

بعضلرك اعتراضی اوزره حیاتك محافظه‌سی ایچون ومنتظم جسملرك نظام اوزره موجود بولنملری ایچون بوقدر احتیاط و دقت وار ایکن شو ذکر ایتدیکمز هیئت عجیبه یاخود سقطلق قطعیا ممکنسز قیلنملی ایدی . بوکا جوابا بزده صورارزکه نه درجه‌یه قدر بو مبدأ اوزرینه دوام ایده‌جکسکز؟ هرنه‌که یشارسه دائما وابدا یشاملی می؟ . موجود اولان هیئت منتظمه هرنه ایسه همان اول هیئتده الی الابد دوام ایدوبده اصلا محو اولمسونمی؟ نه‌سندله بونی طلب ایده‌بیلورز؟ نه بیلورزکه علمی بی‌نهایه اولان برذاتك تدبیر و مقصدنجه بعض منتظم موجودات فنا بولوب بشقه‌لره میدان ویرملری خیرلو اولمیه‌جقدر . مشاهده اولنان وقوعاتك کافه‌سنی بیان ایتمکه قالقشانلرك قنغیسی دها سهولتله بو وقوعاتی بیان ایده‌بیلور؟ یالکز مجرد موجبلری (علت فاعلیه) بیلانمی یوقسه بونلر ایله برابر هربر موجودك اولدن و بلکه ازلدن بر مقصد

و مرامه تابع اولدیغنی تصدیق ایدن ادممی؟ اشكار دكلمیدر كه بالعموم موجبلری (علت فاعلیه) قبول ایدوبده هرزمان عملیات انسانیه‌ده مشاهده ایدیلان و تسلیم اولنان مقصد و مرامی (علت غائیه) بولوب تصدیق ایدن ادم كائناتی و اسرار و احوال و مناسباتنی تحریده دها زیاده عاقلانه و موفقیتله چالشه‌جقدر ۰

مرام و مقصد قانونی قبول اولنمقسزین حل ایدیله‌میه‌جك مسئله انسان مسئله‌سی

برکره تسلیم ایده‌لم که غیرعضوی (Inorganic) یعنی ذی روح اولمیان كائناتده وحتی ذی روح اولان جسملرك ادناسنده موجب عامل یاخود علت فاعلیه كافیدر ۰ ومقصد قانونی لزومسزدر ۰ ینه حل ایتمك ایچون بزه حواله اولنان مسئله دها طوریور زیرا مشكلات ذی روح اولان مخلوقاتك اعلاسنده بولنور ۰ بشقه مخلوقات حقنده نه دیرسه‌ك دیه‌لم ۰ انسان صاحب عقل بر مخلوق اولوب اعلا اولسون ادنا اولسون بر مقصده طوغری دائما چالشمقده‌در ۰ ای كائناتده مقصدك من الازل بولنمسنی

انکار ایدنلر بیورکز بو مسئله‌یی حل ایدکز. کائناتده یعنی کائناتك وجوده کلمسنده مقصد و مرام یوق دیورسکز فقط بو کائناتده دقتمزی جلب ایدن بر ذی‌روح بردن بره میدانه کلور بر ذی‌روح که یالکز صاحب عقل اولمیوب بتون مدت عمرینی بر مرام و بر مقصد فعله کتورمك ایچون نیت، تدبیر، مشاوره و معرفت استعمال ایتمکده در. بو کیفیت نه‌دن حاصل اولدی؟ بو انسان دیدیکمز ذی‌روحك اشبو قابلیتی کندی ترکیب مخصوصندن نشأت ایدر دیو جواب ویریلور. عجائب! بتون کائناتی تفتیش و تحری ایتدك. هیچ بر یرده مقصد و مرامك اثرینی مشاهده ایده‌مدك! یالکز موجب ایله اثر موجب ایله اثر بری برینی علی الدوام و بی نهایه تعاقب ایتمکده در. و بو تعاقب اثناسنده بردن بره خبرمز اولمیه‌رق بر وجود میدانه کلوب دقتمزی فوق العاده جذب و جلب ایدر. بر وجود که شمدی‌یه قدر بولدیغمزك کافه‌سنه مخالف اوله‌رق یالکز مقصد و تدبیرله ایش کوروب عمر کچورر. لکن عقل و معرفتنك بتون هیئت و تشکلی یالکز بویله مقصد و تدبیرلرله چالشمق ایچون وجوده کلدیکی بدیهیدر.

اصول عملیات انسانیه

بو ذات (انسان) برچوق جنس كراسته طوپلار . برقاچ صنعت صاحبلرندن ایشجی طوتار . اهلیتلو بر معمار چاغرور . و ندن صكره برخانه انشا ایتمكه باشلار . یاخود اهل زراعت اولوب یری تیمار ایدر . تخم اكر . تخمك برقاچ مثلنی وقتیله دوشیرمك امیدنده بولنور و بو دوشیره جكی محصولی بشقه معلوم بر نتیجه یه طوغری قوللانمق مرامی واردر . بو ذات معدنیاتی ٬ نباتاتی وحیواناتی وحتی بولوتلرده چاقنده اولان شمشكی مقصد مخصوص ایچون مثلا بر محلدن دیكر محله یولجیلق ایتمك ٬ اوزاق محللره خبر كوندرمك واهل بیتنك تعیشنی كورمك ایچون استعمال ایدر . حالبوكه بو ایشلرك كافه سنده دیكر بر مرامی وار یعنی صاحب ثروت اولمق وصاحب ثروت اولمقدن مراد ذوق وصفا سورمك یاخود نفوذ و تأثیر پیدا ایتمكدر . و بلكه كندی مقصد ومراملری یالكز كندوسنه منحصر اولمیوب بالعكس خیر خواه بر ادم اولسه بشقه لرك خیرینی ارامق ایچون بو ذكر ایتدیكمز تداركاتك كافه سنی كورمش اولور .

﴿ منكرلك فكر محالى ﴾

ای منكر و معترض. مسئله‌یی حل ایده‌بیلدیكزمی؟ كائناتده مقصد اصلی و بدایتدن نهایته قدر عامل بر مرام یوق ایسه انسانك اوصاف ذاتیه‌سی و اصول عملیاتی نه‌دن حاصل اولور؟ معجزه نوعندن بر شی قبول ایتمزسین. اهل كتابی تحقیر ایدرسین. فقط معجزه‌نك معجزه‌سنی تردد ایتمكسزین قبول ایتمش اولورسین. سزلك فكركز اوزره یالكز اللهك موجود ایدوكنی دكل انسانك موجود اولدیغنی دخی انكار ایتملی‌سین زیرا طوتدیغكز مبدأ اوزره بویله بر وجودك بولنمسی محالدر.

﴿ اصول تفكرك مرام و مقصد قانوننی منتج اولمسی ﴾

تفكر كیفیتی هر نه وجهله تعریف اولنورسه اولسون ترتیب اوزره وقوع بولان شیدر. منتظم در. تفكرده مبدأ وار. قضیه وار. مقدمه‌لر قیاس و نتیجه بولنور. تفكر ایدن ذاتك تجربه‌سی و كسب ایتمش اولدیغی معلومات

اوزرینـه مبنی اولان مقایسـه و مستقبله طوغری نظر ایتمك وار در. بویله اولماز ایسـه تفكر دیدیكمز شی یالكز بر خیال و رؤیا و زائل اولور بخار در. و حتی تفكر مجنونك تخیلاتندن فرقلو اولمامش اولور.

مقصد و مرام اولمدیغی حالده انسانك عملیات ممدوحه و مشهوره‌سی اصلا وجوده كلمز ایدی. كائناتده بالعموم و بلا استثنا مقصد و مرام بولنمدیغی حالده موجودات ایچنـده یالكز انسانك مقصد و مرام ایله ایش كورمك قابلیتی ممكنسز اولور ایدی. بو تقـدیرده اومروس شاعرك موجود اولمسنه حاجت یوق. یالكز حروفاتی بر یره كتوروب قارشدره‌رق هواده آتلسه ایدی اومروسك مشهور اثرلری میدانه كلور ایدی!

﴾ مقصد و مرام قانوننی انكار ایتمه‌نك نتیجه‌لری ﴿

بو بحثمزك خلاصه‌سی اوله‌رق یالكز موجب واثر قانوننی قبول ایدوبده مقصد و مرام قانوننك كائناتده جاری اولدیغنی انكار ایتمكدن بو نتیجه ایلرو كلور. (١) مقایسه و تشبیهات ایله استنتاج قانونلرینی برطرف ایتمك و بشـقه

ادملرك صاحب عقل اولوب اولمدقلرينه شبهه ويرمك ديمكدر . (٢) كافهٔ قوانين علميه نقض و فسخ اولنمش اولور. چونكه كائناتده مشاهده اولنان موجودات و وقوعاتك درايت انسانيه ايله اصلا بر رابطه يا مناسبتى قبول اولنمامش اولور. (٣) منكر اولنلر كندى سوزلريله طوتيلورلر. چونكه بشقه هر بر يرده مقصد و مرام قبول اولنمدقدنصكره هر ادم بلااستثنا عقول ودرايت انسانيه‌ده مرام و مقصد قبول و تصديق ايتمكه مجبوردر . بناء عليه معترض و منكرلرك اعتراضلرينه كوره مقصد و مرام قانونى بالعموم جارى دكل ايسه‌ده موجود اولوب بر درجه‌يه قدر جارى اولديغى اثبات و تصديق اولنمشدر .

﴾ مسئله‌نك جهت اهميتى ﴿

دقته شايان بر كيفيت دها وار يعنى مقصد و مرام قانونى تفتيش و تصديق ايتمك اهميتى صاحب عقل اولان موجوداته يعنى جنس انسانه و انك وجوده كلوب كرهٔ ارض اوزرنده يشامسيله انك عاقبتنه متعلق اولديغندندر . و ارباب معارفك دقتنى جلب ايدن بودر . و بو كيفيتك

سببنی اراديغمزده سبب انسانك فضيلتنده بولنور. ذی روح اولميان موجوداتك موجود اولوب اولمدقلری كندولرك نه سنه طوقنور؟ بر طاشك موجود اولوب اولماسی كندوسنه نه وظيفه؟ بر قيا بللوری شكلنك زاويه‌لری التی اولسون سكز اولسون كندوسنه نه وظيفه؟ يلديز و سياره‌لرك منتظم بولنوب معلوم وقتلر، مسافه‌لر، حركتلر و مناسبتلر موجبنجه ترتيب اولندقلری اول جسملرك جوهرلرينه ياخود نفسلرينه نه وظيفه؟

شمدی انسانه كله‌لم . خير ايله شرك فرقنی بيلوب بيلمسی، حقيقتی ضلالتدن تفريق ايدوب ايده‌ممسی، كنديسنك موجود اولمسنك سببی و مقصدی و كندی عاقبتی حقنده خبردار اولوب اولماسی بيهوده‌ميدر؟ بحث انساندن اولديغی كبی انك قيمت و اهميتی آنيده تبدل ايدوب درجه‌سز دها زياده اعلا و حتی دائمی اولور .

موجود اولانك مقصدی نره‌ده ارانملی

ذی روح اولميان موجوداتك كندی كنديلری ايچون مقصد و نتيجه اولمازسه بيله صاحب عقل اولان موجوداته

وسيلهٔ تعلم اولمق اوزره موجود بولندقلرى ممكن دكلمى ؟
ذى روح اولميان موجوداتك مرام و نتيجه‌سى انسانده
بولنوب انسانك وجوده كلمسى و اولومه مبتلا اولميان
روحه مالك اولمسنك مرام و مقصدينى كنديسندن اعلا
يعنى كنديسنى وجوده كتوران ذاتده ارامق جائز دكلميدر ؟
بويله‌جه علم الهىٔ طبيعى علم الهىٔ الهامينك كشف
ايتديكنى ايما ايدر . وبالاده كورديكمز كبى علم و حكمت
اصلا بونى انكار ايده‌مز .

موجود اولان هر شيئك مقابلى وار در

اوروجكارك بولندقلرى يرده سينكلر دخى بولنور .
قيرلانغيجلرك بولندقلرى يرده بوجكلر بولنور . اوت ييان
حيوانلر بولندقلرى يرده يينه‌جك اوت بولنور . هر نوع
معلوماتى تحصيل ايتمكه قابليتى اولان انسان بولنديغى
يرده تحصيل ايده‌بيله‌جكى معلومات بى نهايه و متنوعه
بولنور . و اكر بو كرهٔ ارضده چوق واسع اقاليمده
ذى روح بولنمزسه مستقبلده وجوده كله‌جك ذى روحلرك
حفظ و تعيشلرى ايچون اول اقاليم واسع مخزنلر كبى بولندقلرى

ممكن دكلمی؟ بیوك حیوانلر دیری و حسلو قسملرینه متانت
ویرمك ایچون و اوللو كبی حسسز كیكلره محتاج
اولدقلری مثللو كرهٔ ارضك بویله‌جه ذی‌روح اولنلرینك
محافظه‌سی ایچون اوللو كورنان ماده‌یه محتاج اولدیغی
ممكندر • كچمش عصرلرده كونشك ضیاسی اولوقت
موجود اولان و شمدی زمینك درونده معدن كوری
هیئتنده اولان نباتاتی بسلر ایدی • یانار طاغلردن نباتاتك
تعیشی ایچون لازم اولان بر نوع غاز یعنی حامض فحم
غازی (Carbonic acid) بر دوام چیقار • هوا الكتریقله
طولو اولدیغنده نباتات ایچون لازم اولدیغنده دیكر بر
اثر یعنی نشادر غازلری (Nitrate of ammonia) ظهور
ایدر • وبویله‌جه عوام ناسه و بلكه ارباب علومه شمدی‌یه
قدر معلوم اولمیان مطابقات هر طرفده بزی احاطه ایتمكده‌در •
فرض كابی (Nebular hypothesis) یعنی هر
موجود اولان شیئك هیئت اصلیه‌سی غایت خفیف بر
بولوت كبی بولندیغی ذعمنی قبول ایدنلر وار ایسه‌ده
فراموش اولنمامليدر كه بو بولوت دیدیكمز شیدن هر نه كه
حاصل اولدی ایسه یه قانون اوزره و دها منتظم بر

نتیجه‌یه طوغری بالتدریج تبدل و حرکت ایدرك حاصل اولمشدر . یعنی بو زعمی قبول ایدنلر دخی مقصد و مرام قانونی بر طرف ایتمش اولمازلر . و بو رساله‌نك باب ثانیسنك فصل اولنده کائناتك وجوده کلمسی موجب عاقل اولمیه‌رق وقوع بولدی دیمك محال اولوب محضا حماقتدر دیو بیان اولنمشدر .

﴾ ایکی مهم سؤال ﴿

ایکی سؤال دها قالور . برنجی سؤال خلقت نه دیمکدر ؟ خلقت ماده‌نك بالتدریج تبدلیله متنوع شکل و هیئته کلمسی دیمك دکلدر . برده اللهك وجودندن کویا حاصل اولوب تبدل ایدرك و آیری آیری جسملر اوله‌رق نهایت فرد فرد وجوده کلمسی دیمك دکلدر . بو زعم وحدت وجود طریقنه مخصوص اولوب البته کلیا رد اولنور . و دخی خلق ایتمك کائناتی ازلی ماده‌دن یاخود ماده جوهر فردلرندن تشکیل ایتمك دیمك دکلدر . بو دخی کافی سببلرله رد اولندیغی بالاده کوسترلمشدر .

خلق ایتمك کائناتی یوقدن وار ایتمك دیمکدر دنیلور

و بو صحیح اعتبار اولنورسه ده یوقدن وار ایتمك تعبیرینی ایضاح ایتمك لازمدر زیرا یوق دیدیكمز لاشی یعنه بر شی و ماده (Substance) حكمنده طوتلمالیدر و دخی شو یوق دیدیكمز هر موجود اولان شیئك عكسی (Negation of being) دیو طوتلملی دكلدر٠ بالترجیح الله كائناتی خلق ایلدی دیدیكمزده هر موجود اولمسی ممكن اولنك فكری و رسم اصلیسی من الازل عقل كامل و حكمت مستقله‌نك نزدنده حاضر اولمسی لازم كلور٠ شویله كه كائناتی خلق ایتمك فكری و رسم اصلیسی عند الله حاضر بولنانك هیئت ذاتیهٔ ظاهره‌یه كلسی یا انك وجوده كلسی و یاخود خلق اولنمسی دیمكدر٠

ایكنجی سؤال٠ خالق نه مقصدله كائناتی یراتدی و خصوصا انك اعلا اولان مخلوقی یعنی انسانی نه مقصدله و نه نتیجه‌یه خلق ایلدی؟ بوكا جوابا بعضلر كندوسی ایچون خلق ایتدی دیرلر٠ اویله ایسه یا كندی جلالی ایچون یا كندی صفاسی ایچون خلق ایتدی دیمك اولور٠ بوكا كوره كائنات خلق اولنمازدن اوّل اللهك جلالی یاخود صفاسی غیر مكمل بولنمسی ایجاب ایدر و بو اوله‌مز٠

فصل رابع خلقتك مقصدى ازدياد صلاح

بعضلر الله عالمى انسان ايچون خلق ايتدى ديرلر. ديمكدر كه بى نهايه و كامل اولان ذاتك اعمالنك نتيجه‌سى محدود و غير كامل مخلوقده بولنور. بو دخى قبوله شايان اولمديغى بديهيدر. بشقه‌لر الله كائناتى مخلوقاتك سعادتنك تزايدى ايچون خلق ايتدى ديرلر. بونى اولقدر قطعيا رد ايتمز لازم كلمز. فقط بو دخى كافى اولمديغى كوريليور. زيرا مخلوقك راحت و سعادت حاللرندن اعلا و افضل برشى وار در او دخى صلاح و معرفت اللهدر. صلاح و اخلاق كامله و اوصاف مقدسه ايله موصوف اولان و الله تعالى يى بيلوب اكا عبادت ايدن ذواتك تزايد ايدوب الى الابد موجود اولملرى كائناتك خلق اولنمسنه كافى سببدر.

الله متعالك تحت حكمنده صلاحك ازدياد بولمسى

بعضلرك قولنجه عالمده مسرتدن زياده الم وار وخيردن زياده شرّ وار و كيتدكجه شرّ خيره غلبه ايتمكده در. فقط بويله اولمديغى منصفانه دوشنوب

تفتیش ایدنلرك معلومیدر . بوندن ایكی بیك سنه مقدم عالم
طوایف وحشیه‌نك هجومی هنكامنده‌می معمور و ابادان
ایدی . حالا اقامتكاه خانه‌دن زیاده حبسخانه‌می وار؟
اولردن زیاده تیمارخانه و خسته‌خانه‌می وار؟ آشجیلردن
زیاده حكیملرمی وار؟ سائرلرك ایولكنی طلب ایدنلردن
و انواع خیرات تأسیس ایلیانلردن زیاده قاتللرمی وار؟
اكر شمدی‌یه قدر خیر شره غالب كلمسه ایدی عالم بوانه‌دك
باقی قالماز ایدی . انجق بالتدریج هلاك و خرابه یوز طوتوب
زائل اولور ایدی . لكن مشاهده ایتدیكمز نه‌در؟ كائنات
یالكز باقی قالمش دكلدر زیرا علمك اثبات ایتدیكی شیلردن
دركه كائناتده هر زمان وهر یرده و بلا استثنا نظام
نظامسزلغه غلبه چالمقده‌در . نقصاندن مكمله وساده‌اولاندن
دها زیاده مركب اولانه طوغری بردوام ترقی آلمقده‌در .
فقط برشی نه‌قدر مختلط و مركب ایسه اولقدر دها زیاده
محافظه‌سی مشكلدر و بوندن اشكاردركه كائناتده
ایشلمكده اولان خیر و بركت یالكز حفظ و صیانت ایدر
قوته مالك دكل بلكه تنظیم و احداث ایدر قوته دخی
مالكدر .

فصل رابع — خلقتك مقصدی

بری دیرکه کائناتده بولنان مسرتدن ایسه الم چوقدر
چونکه ایشکذارلق المدر . فقط ایشکذارلغك الم
اولدیغنی انکار ایدرز . حرکت ایتمك، چالشمق، ایش
کورمك موجب مسرتدر و حتی ارثا مالك اولمقدن ایسه
چالشمقله برشی اله کچورمك موجب مسرتدر . اخلاق
ممدوحه و کریمه‌ده ترقی ایتمك اصل سعادتدر و الك اعلا
نتیجه‌لره طوغری وقوع بولان ممانعته غلبه چالمقله بیله الك
اعلا سعادت و مسرت بولنور . اخلاق ممدوحه‌نك کماله
واصل اولمسی و مخلوق اولان صاحب عقلك کندی
خالقنی بیلمسی اللهك خلق ایتمش اولدیغی کافهٔ مخلوقاتك
نتیجهٔ اصلیه‌سیدر .

حکمت و علم الهیٔ طبیعی الله حقنده معلومات
کافیه و مکمله ویرمش دیو ادعا اولنمز . حکمت و علم الهیٔ
طبیعی واسطه‌سیله اللهك هر شیئی خلق ایلدیکنی بیلورز
خلقتك مقصد و نتیجه‌سی خیرك محافظه‌سی و تزایدی ایچون
اولدیغی اکلاشیلور . خالق مطلقك مقصد و مرامنجه
وجوده کتوردیکی کائناتده خیر شره و صلاح هر نوع
کوتیلکه غلبه چالسنه انتظارده ایز و بو حقیقتلری قبول

و تصدیق ایتمك یالکز ایمانك مقتضیاتندن دکل انجق
علم صحیحك و حکمت عالیه نك مقتضیاتندندر . بولندیغمز
عالمده اخرت حقنده خبرمز آز اولسون چوق اولسون
بنه شرّی رد ایدوب خیره امتثال ایتمك، ریا و کذبدن اجتنابله
صلاح و مرحمت و مروّت و محبته تابع اولمق و کسر
نفسله بنی ادمك خیری ایچون و الله ایچون یشامق علم
و حکمتك تعلیم و طلب ایلدیکی حقیقتك اعلاسیدر .

فصل خامس

عقل و روح انسانیده اللهك وجودی و صفاتی حقنده ایما اولنان معلوماته دائر

جسد انسانك اعضاسنی و سائر مخلوقاتك اعضالریله مطابقاتنی تفحص ایتدیکمزده بر خالق و حافظ مستقلك موجود اولمسی حقنده دلائل کافیه یه تصادف ایتدك . حالبوکه هر نه قدر روح انسانی مخلوقاتك جمله سندن زیاده اقناع ایده جك صورتده اللهك وارلغنی تصدیق ایدرسه ده ینه شمدی تفحصه آله جغمز روح اولدیغندن انی میدانه کتوروب قوتلرینی حل ایتمك جسدك اعضاسنی تفتیش ایتمك قدر سهولتلو اولمیوب عوام ناسك ذهنلرینی قولایجه الزام ایده جك و دلیللرینی کوز اوکنه قویه جق برشی دکلدر . مادی شیلر درحال بزه تأثیر ایدر . روحانی شیلر ایسه کوزك کورمدیکی و قولاغك ایشتمدیکی شیلر اولدقدن بشقه انلری تفتیش ایدنلر دخی آزدر .

و بنأ علیه بویله شیلرك تفحصندن استحصال اولنان دلیللر
لایقیله موازنه اولنمدقلری ایچون بو نوع دلیللره عوام
ناس طرفندن كركی كبی اهمیت ویرلمز ٠ فقط ارباب حكمت
عقلیه عندنده انسانك روحی جسدندن نه قدر قیمتلو و
فضیلتلو ایسه انك خالقی حقنده اولقدر زیاده قیمتلو معلومات
و دلیللر حصوله كتورر ٠ و بوراده دقته شایان بر خصوص
دها وار در اوده الله حقنده روح انسانیدن ایدندیكمز
معلومات اللهك موجود ایدوكنی تصدیق ایتمكله برابر
بالخاصه انك صفات الهیه سی حقنده زیاده و الزم معلومات
ویرمسیدر ٠ جسدمز بر خالقی ایما ایتدیكی كبی روحمز
دخی بالذات مخلوق اولدیغندن بر خالقی ایما ایدر ٠ فی الحقیقه
الله حقنده كائناتده بولنان دلیللری محضا روحمز یعنی
تفتیش و تفحصه مقتدر اولان عقل و ادراكمز واسطه سیله
تشخیص و تصدیق ایده بیلورز ٠ دلائلی ارایوب بولان و بو
دلیللری بری بریله مقایسه و موازنه ایدن بزم عقلمزدر ٠ شویله كه
مخلوق اولان عقلمزك ادراكات جزئیه سی واسطه سیله
اللهك بی نهایه علم و حكمتنه دائر معلومات كافیه و مكمله
دكل ایسه ده معلومات صحیحه یی ایدینه بیلورز ٠

کندی اقربا و احبابمزه و حیواناتمزه بیله کندولرمزده حس ایتدیکمز مرحمت و شفقتدن بزی و انلری خلق ایدن اللهك کریم و رحیم و شفقتلو و هر نوع ایولکك منبعی اولدیغنی استنتاج ایدوب تصدیق ایدرز. صفات الهیه حقنده دها خصوصی دلیللر بولوب عیانا بیانی ضمننده بو فصلی ایکی‌یه تقسیم ایدرز.

قسم اوّل

ضمیر انسانینك تشکلندن و معامله‌سندن اللهك صفت عدالتی حقنده یقینا کسب معلومات ایدرز.

(۱) ضمیر انسانینك صلاحیت و اوصاف ذاتیه‌سنی بیان ایتمك لازمدر. ضمیر خیر ایله شرّك ازلی و ابدی فرقنی اظهار ایدوب کندیی صاحبنی شرّدن صاقندیرق خیره طوغری تشویق ایدر. ضمیر انسانك درونندە حاکم و مرشد در. بر طویوش دکل. بر حس دکل یالکز بر قوت ده دکلدر. بلکه انك ایله شریعت الهیه‌نك علاقهٔ مخصوصه‌سی بولندیغندن عدالت الهیه حقنده انك شهادتی و اضح و چوق دقته شایاندر. انسان خلق اولندیغنده

انك اوزرینه حکم و نظارت ایتمك صلاحیتی باخاصه ضمیرینه احسان اولندی. و انسان حال برائتده دوام ایتسه ایدی و ضمیر انسانینك قوت و نفوذی صلاحیت اصلیه‌سیله مساوی اولسیدی مستقلا بنی ادم اوزرینه اللهك وکیلی کبی حکومت سورر ایدی. انك صلاحیتی بویله‌جه اعلا و مفید اوله‌جق ایدی. لکن حیفا که هر کسك تجربه و مشاهده‌سنه کوره انسان ضمیرینك قوت و حکومتی بویله دکلدر. و بونك سببنی بولمقده مشکل دکلدر. زیرا بنی ادم کندی شهوتلرینه اسیر اوله‌رق ارادتلری دخی ضمیرلرینك صلاحیت حقیقیه‌سنه مطیع اولمقدن عدول برله غیر مقبول هوا و هوسلرینی فعله کتورمکه قوشارلر. بوکا بناً ضمیر کناهه دوشمش عاصی ادملر اوزرینه کرکی کبی حکومت سورمکه مقتدر اولمیوب صلاحیت اصلیهٔ ذاتیه‌سنی ضایع ایدر. انسانك طبیعت اخلاقیه‌سی مرکب اولوب عقلك دائره‌سی، احساسك دائره‌سی، ارادتك صلاحیتی ایله ضمیرك صلاحیتی واردر. عقلك دائره‌سی حقیقتی ارایوب صحیحی غیر صحیحدن تفریق ایتمکدن عبارتدر. ضمیرك صلاحیتی خیری شردن

تفریقله آحساسمزی یا تحسین یا تقبیح ایدوب قوهٔ انتخابیه
و اجرائیه اولان قدرتمز یعنی ارادتمز اوزرینه انك احکام
حقیقیه‌سی مکملدر. و انسان حال معصومیت و برائتده
قالمش اولسه ایدی ضمیر ایله ارادتك علاقه‌سی مکمل و مفید
اولور ایدی. لکن تواریخ انسانیه‌نك کافه‌سنك شهادتنه
کوره قدرت دائما حقانیت و صلاحیت عادله اوزرینه
بالفعل غالب کلمکده در. بنی ادم قدرته و آحساس
ذاتیه‌لرینه تابع اولمق ایچون خلق اولنمدی. انجق کندی
دروننده بولنان حکمداره مطیع اولمق ایچون خلق اولندی.
و انسانك خطا و تقصیراتنك اغرلغی بوندن عبارتدرکه
خالقنك کندیسی حقنده اولان مقصد کریمنه مغایر اوله‌رق
کندی ضمیرینك صلاحیتنی طانمیوب رد ایدر. و کندی
آحساس غیرمقبوله‌سیله دومنسز قالمش اولان ارادتك
هدایتنه کوره قوهٔ روحانیه‌لرینی صرف ایدر. اکثریا
انسانلر ضمیرك مطلوباتنه کوره حرکت ایتمك کرکدر دیو
تصدیق ایدرلر و بویله حرکت ایتمدجه ضمیرك حقوقنی
ابطال ایدوب مخالفت ایدرلر. هم ادم کندی ضمیرینه
کوره حرکت ایتدجه سلامت درونیه مالك اولور.

و ضمیرینه مخالف اوله‌رق حركت ایتدكجه اضطراب
درونی‌یه مبتلا اولور ۰ فتنه و فساد و غلبۀ عصیان
واسطه‌سیله حق حكومت كندیسنه مسلم اولان بر حكمدارك
امری بر محلده جاری اولمیوبده بر بشقه‌سنك اوراده حكومت
سورمسی انك حق سریجنی اسقاط ایتمز ۰ عصیان بر زمان
و بر یرده غلبه ایتدی ایسه‌ده حكومت سورمك حقی ینه
انكدر ۰ بویله‌جه ضمیر انسانینك حكومت سورمكه اقتداری
قالمازسه‌ده ینه روح انسانی اوزرینه حكومت ایتمك
صلاحیتی باقیدر ۰

(۲) ضمیر انسانینك صفات الهیه وبالخصوص
عدالت الهیه حقنده ویردیكی معلومات بیانده‌در ۰

ضمیر انسانی طوغریدن واشكاره اللهك حق وعادل
ایدوكنی تصدیق ایدوب صفات مزبوره‌یه دائر شهادت
ایدر ۰ چونكه ضمیر انسانك درونده حق قانونی اعلان
و تنفیذ ایدوب انی اجرا ایتدرمكه چالشور ۰ بنأ علیه
ضمیرك خالقی حق وعادل بر ذات اولمسی ایجاب ایدر ۰
اكر انسانك خالقی عادل اولمسه ایدی انسانه خیر ایله شرك
فرقنی كوستران بر قوۀ روحانیه ویرمزدی ایدی ۰ بالخصوص

اکر انسانك اوصاف اخلاقیه‌سی کناهه میال اوله‌رق یارادلدیغی صحیح اولسه ایدی هیچ ممکن اوله‌بیلورمی ایدی که هر آدمك درونده کندی حرکت ذاتیه‌سی وظالم خالقی علیهنه حکم ایدن برقوت بولنسون . بویله بر تصورده بولنمق محالدر . انسان خیر ایله شرّی فرق ایدرسه ویالکز خیری اجرا ایدوب‌ده شرّدن احتراز ایتدکجه سلامت درونیه‌یه مالك اوله‌بیلورسه بوخصوص انکار وجرح اولنماز بر دلیلدرکه انسانك خالقی مستقلا عادل وحق اولوب شرّدن استکراهله خیری طلب ایدن اللهدر . وهرنه‌قدر انسانلرك ضمیرلری کورلنور یاخود انلرك فتوالرینه دقت اولنماز ایسه‌ده وهرنه‌قدر ضمیر انسانینك شمدیکی قدرتی صلاحیت اصلیه‌سیله مساوی دکل ایسه‌ده ینه بو خصوصده عدالت الهیه حقنده ویردیکی شهادته اصلا خلل کلمدیکی درکاردر .

عدالت الهیه ضمیر انسانینك شهادتی واسطه‌سیله اثبات اولندقده اوزون برسلسلهٔ براهین اوزرینه مبنی اوله‌رق اثبات اولنماز انجق رأی العین بر شهادتله اثبات اولنور . فقط بویله اثبات اولنمسی اثباتك صحت وقوتنه خلل

كتورمیوب بالعكس اكا دها زیاده قدرت و تأثیرات
ویردیكی جمله نك معلومیدر ٠

حق و عدالت الهیه نك ضمیر انسانی شهادتیله
اكیدا تفهیم و تصدیق اولندیغی كافهٔ تواریخ انسانیه
واسطه‌سیله بر تفصیل بیان اولنمشدر و بلا شبهه موجب
شكرانیت برشیدر كه انسانك روحنده كندی خالقنك حق
و صدق و عدلنی اثبات ایدن شهادت حقیقیه بولنور ٠
زیرا خیر ایشلیان ادمك ضمیر استراحتی خالق و حاكم
مطلق عندنده كندیسی مقبول اولدیغنی تصدیق ایدر
و شر ایشلیان ادمك ندامتی خالق و حاكم مطلقك كندیسی
علیهنده غضبه كلمش اولدیغنه شهادت ایدر ٠ بودخی علم الهئ
طبیعینك تعلیماتندن اولدیغی مثللو عوام ناسك تصدیق
ایتدیكی قضایای مسلمه‌دندر ٠ بوده یالكز تربیه و مدنیت
خصوصنده تقدم ایتمش اولان ملتلر اراسنده دكل انجق
یبانی، جاهل و تربیه‌سز طائفه‌لر اراسنده دخی مسلم و مؤثر
بر حقیقتدر ٠

(٣) اعتراضات

سالف الذكر افادات و ایضاحاته اعتراض اولنور كه

ضمیر انسانی الله وحید حقنده و تغیر ایتمز عدالت الهیه حقنده شهادت ویرمز چونکه بر ادم برشیئی ایو صایار و دیکری همان اول شیئی کوتی اعتبار ایدر. و بر ملت بشقه ملتك قبول ایتدیکی مبادیء اخلاقیه یی قبول ایتمز . بوکا بروجه اتی جواب ویررز .

(ا) بر حاکم مطلق وار واول حاکم عدالت اوزره انسانلره مجازات و مکافات ویرر دیو کافهٔ بنی ادم طرفندن بالاتفاق قبول اولنور. و همان شمدی اثبات ایتدیکمز شی بودر.

(ب) انسانلرك ضمیرلرینك ویردکلری فتوالر حقیقة دکل انجق صورت ظاهره‌جه بری برینه مغایر در زیرا

(ح) عقول انسانیه حل اولنه‌جق مسائلی مختلف طرزله فهم ایدرلر .

مثلا بوندن اون بش سنه مقدم فرانسزلره و آلمانلره طانشلسه ایدی جمله‌سی بردن سببسز یاخود جزئی برسببله محاربه آچق حقسزلق در دیو تسلیم ایدرلر ایدی . حالبوکه فرانسه‌نك اعلان حرب ایتمسی سببسز اولوب اولمدیغی اوزرینه اختلاف بولندی. و بوراده ایکی نوع

حكمك موجود اولدیغی اشكار در ․ سببسز محاربه ایتمك حقسز در دیو ویریلان حكم ضمیرك تحت اداره‌سنده بر حكم در و فلان وقتده فلان ملتك اعلان حربی كافی سببه مبنی اولوب اولمدیغی ضمیرك تحت اداره‌سنده اولمیوب بالخاصه عقل انسانینك تحت اداره‌سنده در ․

(د) احساس انسانیه ادملرك عقللرینی قرارتدیغی كبی ضمیرك حكمی دخی ستر اولنوب مطلوباتنك اجراسی اهمال اولنور ․

(ر) چوق دفعه ادملر حقسز بیلدكاری شیلری حق در دیو چاغره‌رق عنادله اجرا ایدرلر ․

(س) برطریقله سلوك ایتمكه آلشمش اولان ادم اول طریقك طوغری اولمدیغنه سهولتله اقناع اولنماز ․ عادت اوزره استدیكمز شیئی ارتق استمك مشكلدر ․ و قدیمدن برو بر طرفه میل ایدن ارادتی دیكر طرفه چویرمك معجزه كبی بر شی در ․

(ص) حاكمزی كندی طرفزه میل ایتدروب علیهمزه دكل انجق لهمزه حكم ویردرمك طبیعت انسانیه نك عادتا ارزو لدیغی شیلر دندر ․

بنأ عليه ضمير انسانينك معامله‌سندن عدالت الهيه‌يى اثبات ايدن برهانلره يعنى سالف الذكر برهانلرمزه معترضلرك تعرضندن خلل كلميوب ينه محكم و مكمل طورورلر ٠

﴿ قسم ثانى ﴾

طبيعت انسانيه ايله قوانين كائناتك صلاحه مطابق بولنملرى (١) آحساس خيريه‌نك موجب مسرت و آحساس قبيحه‌نك موجب حزن و ندامت اولملرى حقنده ٠

شهوات نفسانيه‌يه اسير طوتيلان ادم تيز چكر بر فانى صفايه نائل اولورسه‌ده باقى بر عذاب درونيه مبتلا اولديغى معلومدر ٠ تيز قزوب غضبه ميدان ويرن ادمك قلبى جنك ميدانى اولور ٠ بويله بر ادمك يوزينه غضبناك اولديغى حالده باقلورسه نه‌قدر راحتسزلغه و اضطرابه اوغراديغى بللودر ٠ طمعكار ادمك قلبى دارلاشمش و تضييق ايدلمش اولوب هوا آلميان متعفن بر مخزن كبى‌در ٠ حسد وقسقانجلق اويقويى كيدروب انسانه اشكنجه جيلرك ويردكارى كبى تحمل ايدلمز اضطراب دائمى‌يه باعث‌در ٠

یالانجی ادم قورقاق بر ادمدر . و بونلرك عكسی اوله‌رق هم جنسلرینه خیرخواه اولان و سائرلرك ایولكی ایچون چالشان ادمك استراحت درونیه‌سی مكملدر . كندی شهوتلرینه غالب اولان ادمك یوزی بیله منور اولور و بو خصوص الالهك كریم اولمسی و اخرتده صلاحه مكافات و كوتیلكه مجازات ویره‌جكنه شهادت قویه اعتبار اولنه‌جغی واضحاتدندر .

ارتكاب كناه ایدنك صكره‌دن دوچار اولدیغی ندامته یاخود خیرات اجرا ایدنك صكره‌دن حس ایتدیكی مسرته بو بحثده نظر اولنماز انجق نتیجه‌یه باقیه‌رق آحساس خیریه‌یه بالطبع متعلق اولان مسرت و آحساس قبیحه‌یه مربوط بولنان الم درونیدن بحث اولنور . مثلا بر ادم بیچاره یتیملرك یانه واروب انلره مقتضی اولان طعام و البسه‌یی ویرمكله انلرك ممنونیتنی كوردیكنده كندی كندیسنی بالكلیه اونودوب یالكز معاونت ایتدیكی كیمسه‌لرك حالنی دوشنورسه ده كندیسی الك اعلا و باقی مسرته نائل اولور . بالعكس بر ادم دیكرندن انتقام آلمق قصدیله اسایش اوزره بولنان بر خانه‌یه كیره‌رك بغض ایتدیكی ادمك قاننی

دوکدیکنده و انك خانه‌سی خلقنك دهشت و حیرتنه موجب اولدیغنده کندی طبیعت روحانیه‌سنه مخالف اوله‌رق بر صفای شیطانیه‌یه نائل اولدی ایسه‌ده ینه عقربك صوقه‌سندن حاصل اولان اغریدن زیاده کسکین بر درونی المه دوچار اولور ·

برده آحساس خیریه کندی مرامنه واصل اولمازسه‌ده ینه صفای ذاتیه ضایع اولماز · حالبوکه آحساس قبیحه کندی مرامنه واصل اولمدیغنده جان غایتله راحتسز و مضطرب اولور · مثلا حسد صاحبی حسد ایتدیکی ادمك برخوردار اولمسنی چکه‌مز · حسد کندی صاحبنك دروننی یاقار و ذاتا هلاك ایدیجی بر شی در ·

انسانی بویله خلق ایدن ذات جلیلك صفاتی حقنده نه استنتاج ایتمك لازمدر ؟

اللهك عدالت اوزره خیری تحسین و شرّی تقبیح ایتمسی دخی تابع اولدیغمز عادتلرك قوتندن اثبات اولنور · صالح ادم کیتدکجه صلاحده قوتلنور · و حقسز ادم کیتدکجه حقسزلقده قاییلاشور · صالح ادمه هر شی معاونت ایدر و حقسز ادمه کندی کوتی و قویلنمش اولان

سودالرندن زیاده قوتلو و شجاعتلو دشمنی یوقدر. انسانك اشبو طبیعت روحانیه‌سی بیوك بر اثباتدركه انك خالقی عدالت صاحبی اولوب شردن استكراه ایدرك خیر اولانی تحسین و صالح اولانه مكافات ایدر.

(۲) كائنات و طبیعتك قوانین عمومیه‌سی معاملات مذمومهٔ انسانیه‌یه دكل انجق معاملات ممدوحهٔ انسانیه‌یه مطابق اوله‌رق تشكیل اولنمشدر.

انسان خیری شردن فرق ایتمك قدرتنه مالك اولدیغی كبی بو قدرتك استعمالی ایچون فرصت دائمه‌سی وار در. انسانك احوال ومطابقتی انی خیری انتخاب و شری رد ایلمكه علی الدوام تشویق ایدر. الله هیچ بر قدرت وقابلیت ومطابقاتی آنك استعمالی ایچون فرصت اولمقسزین یراتمامشدر. وكائناتك قانونلری وانسانك بولندیغی حاللر اللهك اندن اعمال خیریه طلب ایتدیكنی اثبات ایدر.

(۱) ذی روح اولمیان مخلوقات طرفندن انسان اوزرینه كلان تأثیرات خیرلو اولوب انی خیر ایشلمكه دعوت ایدر. موسملرك تبدلاتی، كون ایله كیجه‌نك بری برینی متعاقبا علی التوالی كلملری، ضیا، روزكار، یغمور،

زمینك محصولاتی و عالم نباتاتك جمالی‌، کافه‌سی برلکده انسانك وجودینك صحتنه آلت اوله‌رق ایشلر. انك عقلی اویانق صاقلایوب تحصیل معلومات مفیده‌یه انی تشویق ایدر و تحصیلی ممکن اولان معلومات مختلفه‌نك باعث منافع انسانیه اولدیغی انکار اولنماز. یر یوزنده یشامق منافقلره دکل انجق صالحلره موجب برکتدر.

(ب) انساندن غیری ذی‌روح اولان مخلوقاتك خلق اولندقلری‌، مقصده واصل اولملری‌، انسانی کندی خالقنك کندیسی حقنده اولان مقصدینی ارایوب انی فعله کتورمکلکه برر وسیله دیو انك اوزرینه تأثیرلرینی کتورمکده در. زیرا انکار اولنماز بر شیدرکه منافق ادملردن ماعدا ذی‌روحلرك جمله‌سی نه مقصد ایچون خلق اولندیلر ایسه کندیلرك مرام و مقصدی بولنمیه‌رق انجق کندی اوزرلرینه ایشلمکده اولان قانونه بلا ارادت مطیع اوله‌رق انی اجرا ایتمکده درلر. و بو خصوص انسانه بر اورنك و خیره طوغری بر تشویق اولمق کرك ایدوکی درکار در.

(ج) معاشرت انسانیهٔ عمومیه‌نك تشکلی معاملات

و اخلاق ممدوحه‌یه صحابت ایدر و معاملات مذمومه‌یی تقبیح ایدر. عوام ناسك شهادت و حکمی صالحی مدح و کوتی‌یی رد ایدر. هر یرده بویله‌در. غیر صالح ادم بیله غیر صالحی تحسین ایتمیوب صالح اولانی مدح ایدر. بدویده بیله اخلاق قبیحه صحابت بولمیوب تقبیح اولنور و خالق و حاکم مطلقك شهادتلری بدویلرك ضمیرلرنده یازیلو بولنور. حکومتلر ادملرك افراط درجه‌سنه وارمش اولان کوتیلکنه حدود ویرر. و بر کوتی ادم کندی اوغلنك کندینه مشابه اولمسنی استمز. بنأ علیه کائناتك بو و بو مثللو قانونلرینی وضع و تخصیص ایدن ذات کندیسی نه قدر خیری تحسین و شردن استکراه ایتدیکی درکاردر. کوتی ادمك اعمال و احوالی کندی قابلیتنه مغایردر. انك ایچون بتون دنیا اخلاقجه بر جنك میدانیدر. بر دیوانه ادم کندیسندن بشقه ادملرك جمله‌سی دیوانه اولدیغنی ظن ایتدیکی مثللو کائناتك قانونلری شر ایشلیان کیمسه‌یه نظامسزلق کورنور و لکن صالحه کائنات نظاملو و کندی حیات حاضره‌سی دخی بر بیوك نعمت و برکت اولوب کندی خالقی عدالت و قدسیت

ومرحمت صفتلريله موصوف الله متعال اولديغنى ثانيه‌رق دها كلمات ملهمه‌يه مراجعت ايتمزدن بيله كنديسنه واجب اولان خدمت و عبوديتنه كندى ضمير و وجدانيله تشويق اولنديغنى اقرار و تصديق ايتمكه مجبوردر.

باب ثالث

ازمنهٔ متأخره‌ده بولنان ملحدلك

فصل اوّل

بو ملحدلكك متنوع صورتلری .

بر اعتراض خصوصی

بو بحثه كیرنجه بر اعتراضه تصادف اولنور . یعنی بو بابك سرلوحه‌سنه باقلدیغی كبی " بزم عصرمزده ارباب معارفك جمله‌سنك نظر دقتنی جلب ایدن حكمت و علمك ملحدلك یاد اولنمسی جائز دكلدر " دیو بر اعتراض ایراد اولنور . " چونكه ارباب علوم اهل كتاب اولنلرك بعض تعلیماتنی رد ایتدیلر ایسه بیله بو خصوص انلرك ملحد اولدقلرینه دلیل اوله‌ماز " دیو معترض ادعا ایدر ودخی " كلمات ملهمه‌ده و براهین نقلیه‌ده بولنان بعض

ادعالر و افادەلر ارباب علوم طرفندن جرح اولندیغی
حالده اوقومش و علم تحصیل ایتمش ادملر دلائل نقلیه‌یه
دکل انجق براهین عقلیه‌یه رعایت ایتملیدر » دیه‌رك
شمدی‌یه قدر اثبات ایتدیکمز مبدألری قبول ایتمکسزین
بو اوچنجی بابده آچه‌جغمز بحثه اوّلدن مقاومت ایتمك
استرلر . بوکا جوابمز بودرکه الآن دقتمزی جلب ایدن
و بشقه‌لرك دقتنی دخی دعوت ایتدیکمز بر مسئله واردرکه
انك حلی هرحالده الزمدر . بومسئله دخی دلائل نقلیه‌نك
قبول اولنوب اولنمیه‌جغی دکل انجق اللهك وجودی
و صفاتی کائناتدن اثباتی ممکن اولدیغی مسئله‌سیدر . بزم
عصرمزده بیله بو حقیقتی انکار ایلیان وهیچ دکل ایسه
انك اثبات اولنه بیله‌جکنه شبهه ایدنلر واردر بز دخی بو
رساله‌نك برنجی و ایکنجی بابلرنده بو حقیقتی تصدیق ایدن
وانی انکار ایتمك و انك صحتی حقنده متردد اولمق عقله
مغایر اولدیغنی اثبات ایدن برهانلری میدانه قودق واتی
الذکر افادەلرله غیر مؤمنك منکر اولمسی لازم کلدیکی
اشکار اولور . اللهك موجود اولدیغنی قبول ایدرز دیانلرك
برچوغی منکر اولان ارباب علوم طرفندن اثنای مباحثه‌ده

تضییق اولندقجه اوصاف ذاتیه ایله متصف و کائناتدن بسبتون فرقلو وکائناتی وکافهٔ موجوداتی کندی اراده‌سیله خلق ایدن اللهی قبول ایتدکلرینی وهیچ دکل ایسه بونك حقنده شبهه ایتدکلرینی اقرار ایدرلر . اکر بو ملحدلك (Atheism) دکل ایسه ذات اولان اللهك موجودیتنی قبول ایتمك (Theism) دیمك دکلدر . بو دیدیکمز ارباب علومك انکار و شبهه‌لری رساله‌مزده شمدی‌یه قدر اثبات ایتدیکمزه مغایردر وبویله‌لره ملحد عنوانی ویرمك منطقه مغایر اعتبار اولنمامليدر .

ملحدلرك و دهریلرك جنسلری

کندی عصرمزده موجودیت ذاتیهٔ الهیه‌یی قبول ایتمیانلر (Antitheists) اکثریا ایکی جنسدن یعنی برنجی جنسی (Pantheists) وحدت وجود مسلکلرندن برینه تصاحب ایدوب سالك اولنلردن عبارتدر و ایکنجی جنسی (Matérialists) دهریون یاخود طبیعیوندن معدوددر . بونلرك برنجی جنسی اللهك کائناتله بر اولدیغنی

ادعا ایدر. اللهك موجود اولوب متحرك اولدیغنه ایناتورلر وبشقه برشیئك موجود اولمدیغنه دخی ایناتورلر. وایکنجی جنسی کائناتك موجود اولوب منبع حرکت اولدیغنه ایناتمقله برابر بشقه برشیئك موجود اولمدیغنه ایناتورلر. دقتمزی جلب ایدن عجیب بر واقعه درکه بو بری برینه کاملا ضد و مغایر اولان ذعملر چوق دفعه بری بری ایله مختلط بولنور. شویله که وحدت وجوده ذاهب اولنلر اراسنده طبیعیون یاخود دهریون و طبیعیون اراسنده وحدت وجوده قائل ادملر دخی بولنور. (Matèrialistic pantheists) (Pantheistic matèrialists) وحدت وجودك اصل منشئی هندوستان ایسه ده ینه حال حاضرده اوروپاده برچوق وحدت وجود مسلکنی قبول ایدنلر بولنور. و بو فلسفه نك پك چوق صورتلری و شعبه لری وار ایسه ده بو دیارده چوق اعتبار بولمامشدر و هیچ بر طرفده کوکلشممش اولدیغندن انك تفتیش و تفحصنه و جرح و تزییفنه وقت صرف ایتمك لزومی کورنمز.

جبری دینلان فلسفه (Pessimism) استر مسالك طبیعیه دن استر مذاهب وحدت وجودن اعتبار اولنسون

اولقدر موجب مأیوسیت بر فلسفه درکه انك چوق انتشارندن یك او قدر قورقلماز.

لاادریه فلسفه‌سی یعنی (Agnosticism) طوغریدن طوغری‌یه مذهب طبیعی (Materialism) دکل ایسه ده طبیعیون بالعموم بو فلسفه‌دن قوت آلوب بوکا دخی تقویت ویررلر. بو فلسفه‌نك مبدألرنجه بلکه الله وار فقط وار ایسه ده انی بیلمك انسانجه ممکن دکلدر. انکلتره‌ده بوندن ایکی یوز سنه مقدم چوق مظهر رغبت اولان فلسفه یعنی الهیون افکارینه (Deism) ذاهب اولنلر فی الحقیقه طبیعیوندن ایدیلر. بونلر صکره‌دن دها تفصیلات اوزره ذکر اولنه‌جقلر.

بو دیاری استیلا ایدن فلسفهٔ باطله طبیعیون مسلکیدر. بو فلسفه‌نك چوق صورتلری وار. و بلا شبهه الڭ زیاده مخاطره‌لو صورت اودرکه رسما اللهك وار ایدوکنی کویا اقرار ایله برابر بو اقراره متعلق هرنه وار ایسه وظیفه ایدنمیه‌رك انسانك منافع مادیه‌سنك ترقیسنه چالشور. مثلا دهریون و اشتراکیون و عدمیون (Secularists , Socialists , Nihilists) دینلان معلوم

و اوروپانك بعض محللرنده هر کسك دقتنی جلب ایدنلر طبیعوندن اولدقلرینه شبهه یوقدر .

طبیعیوندن هر بریسی هر قنغی مسلکنده بولنورسه بولنسون، ماده نك ازلی و ابدی اولدیغنی ادعا ایله برابر ادملرك منافع مادیه لرینی هر شیدن زیاده مهم عد ایدر . صفای صلاحه ترجیح ایدر و کائناتدن فرقلو و اوصاف ذاتیه ایله متصف اولان اللهك وارلغنی انکار ایدر یاخود اهمیتسزجه براقرارده بولنورسه ده "بزه مجهولدر" و "دنیا ایله علاقه سی یوقدر" دیو ادعا ایدر .

شمدی بحثنه کیردیکمز مسئله نك مدخلنده طبیعیونك بالعموم ایراد ایتدکاری بر ادعایه تصادف ایدرز . یعنی انلرك قبول و تعلیم ایتدکاری فلسفه بو اون طقوزنجی عصرده علوم طبیعیه نك ترقیسیله میدانه کلمش بر فلسفه دن عبارت اولدیغی ادعاسنده بولنیورلر . بو ادعانك کلیا و قطعیا بی اساس اولدیغنی تصدیق ایچون براهین کافیه یی ایراد ایده جکز . طبیعیونك مسالکی غایت قدیمدر .

تاریخ میلاددن اوچ یوز سنه زیاده مقدم چینده طبیعیون مسلکی ظهور ایدوب چوق طلبه قزانمشدر .

بو تعلیمات باطله‌یه مقاومت ایتمك چین حکمای مشهوره‌سندن منکچو نام مؤلفك الك مهم خدمتی ایدی. بو طبیعیوندن یانکچون نام بر مؤلفك انکلزجه‌یه ترجمه اولنمش بر کتابندن اتی الذکر فقره‌لری بورایه درج ایدرز.

"ادملرك مختلف بولندقلری خصوص عمرلریدر. متحد بولندقلری خصوص اولومدر. دها حیاتده ایکن ادملر اراسنده ذکاوت و حماقت، شرف و شرفسزلك فرقلرینی کورورز. وفات ایتدکلرندن صکره زوال و فنایه یوز طوتمش بو قدر چوروکلك کورورز. انسانك نصیب عمومیسی بودر. حالبوکه ذکاوت و حماقت، شرف و شرفسزلك بزم المزدن کلمدیکی مثللو شول چوروکلك و زوال بولمه و محو اولمه بزم مرادمزه منوط دکلدر. بر ادمك نه عمری نه اولومی کندی النده در. ذکاوتی کندی النده دکل حماقتی دخی النده دکل. نه کندی شرفی نه کندی شرفسزلکی کندی النده در. ذکی و احمق اولنلر، شرفلو و شرفسزلر جمله‌سی تولد و وفات ایدر. بعضلر اون یاشنده بعضلر دخی یوز یاشنده وفات ایدر. صالح و عالم وفات ایدر منافق و احمق دخی وفات

ایدرلر. یاوو و شون (بونلر اعزه مقامنده محترم ایکی ذات قدیم ایدی) حیاتده ایکن ادملرك الك صالحی ایدیلر وفات ایتدکدن صکره بر آوج چوروك کمیك درلر. وکلیه و چو (ایکی ظالم) ادملرك الك کوتیلری ایدیلر وفات ایتدکدن صکره بونلر دخی برآوج چوروك کمیك درلر. انلرك چوروك کمیکلرینی بری برندن کیم فرق ایده بیلور؟ اویله ایسه دها حیاتده ایکن بو عمرمزدن نه قدر صفا بوله بیلور ایسه‌ك بوله‌لم. اوّلمك اوزره ایکن وظیفه ایدنمیه‌لم. تحمل ایده‌لم. انتقالمزی تعجیل ایده‌لم که فنا و فساد دریاسنه غرق و نابدید اوله‌لم. اکر بر اذم صالحانه عمر چکورورده صفادن محروم قالورسه صلاحندن بر فائده‌سی یوقدر. وفاتندن صکره انی مدح ایده‌بیلورسین فقط بر اغاج کوتوکندن یاخود بر آوج طوپراقدن زیاده سنك مدحکی حس ایده‌میه‌جکدر. اکر عمرینی کوتیلکله کچوروب ده صفایاب اولدی ایسه وفاتندن صکره انی ذم ایده‌بیلورسین. فقط سنك ذمك نه اکا طوقنور نه کندی عمرنده بولدیغی صفایی محو ایده‌بیلور. اعتبار دیدیکمزشی محضا بر روزکار در. صلاح بر خیالدر. یالکز صفا سوران بر از حاللیجه اولور.»

اشته طبیعیون فلسفه‌سنك قویوسی و خالصی شودر. بوچینلونك افاده‌لری صافی وآچیقدر. اكر بوفلسفه كوپكلر و خنزیرلر ایچون احداث اولنسه ایدی انلرك حاللرینه یاقشور ایدی. الك غریبی بودركه انسان صورتنده اولان برذات فلسفه اسمیله بوكبی صاچه سوزلر میدانه دوكیور. بونك جرح و تزییفنه تنزل ایتمیه جكمز معلومدر. كندیلكندن جرح اولنور.

فلسفهٔ یونانیه‌نك بحثنه كنجه تاریخ میلاددن تخمینا درتیوز اللی سنه مقدم دیموقریطس اسمنده مشهور برمعلم ظهور ایدوب بر مذهب طبیعی ایجاد ایتدی و ایكی عصر صكره یونانی ایپقوروس ورومالی شاعر لوقریتیوس انك اصولنی قبول وتعلیماتنی توسیع وتفسیر ایدرك تا بوكونه قدر كسب شهرت ایتمش اولان مذاهب طبیعیونك الك زیاده مشهورینی كماله ایصال ایتمشلردر. بومذهبك مبدأ و اصولی ونتیجه‌لری بوكونكی كونده كسب شهرت ایتمكده اولان طبیعیون فلسفه‌سنك مبدأ و اصولی و نتیجه‌لری ایله همان بر اولدیغندن بونی برتفصیل بیان ایتمز لازم كلور. بالذات دیموقریطس اخلاق ممدوحه اصحابندن اولمغله برابر تعلیمات

اخلاقیه‌سی دخی مذموم اولمیوب بالعکس صاف و مدحه شایان اولدیغی مسلمدر • نوع انسانك واصل اوله بیله‌جکی خیر و سعادتی ذوق و صفای جسمانیده و ثروت وشرفده و نفوذ صاحبی اولمقده و سائرلر اوزرینه حکومت سورمکده ارامدی • انجق انسانك خیری و سعادت اصلیه‌سی طاهر و سالم روحه مالك اولمسنده‌در دیو ادعا ایدر ایدی • انك تعلیم ایتدیکی فلسفه‌یی بویله‌جه بالاختصار تعریف ایده بیلورز •

«کائنات ذرات ایله ابعاددن عبارتدر • ذرات بی نهایه چوقدر و ابعاد نامتناهیدر • بو ذره‌لر ازلی اولوب زوال بولمز و افنا ایدلمز • خلقت دنیلان شیئك اصلی یوق و بر شیئك خراب اولمسی دخی یوقدر • خلقت تعبیرینی قوللانورسه‌ق ترکیب ایتمه دیمکدر و خراب و محو دخی تفریق ایتمك یاخود آیرمق دیمکدر • قوت تعبیری حرکت ایتمکده اولان ماده‌یه اطلاق اولنور یاخود متحرك ماده قوتدر و کرك ماده‌نك کرك قوتك مقداری دائما بردر • تزیید و تنقیص قبول ایتمز • ذره‌لرك اوصاف ذاتیه‌لرنده فرق یوق انجق مقدارلرنده فرق واردر برده بو ذره‌لر

بری برندن بیوكلكده مختلف اولدقلری كبی شكل و ترتیب
و مكان خصـوصلرنده مختلفدر . صو تیموردن فرقلی در
چونكه انك ذره‌لری بری برینه مطابق وملاصق دكل انجق
مدور اوله‌رق بری بری اوزرنده یوارلنورلر . فقط تیمورك
ذره‌لری مختلف شكللرده بولنه‌رق بری برینه چوق ملاصق
اولورلر . انسـانك جانی جسدی ایچنده دیكر بر جسد
یاخود جسم در بو دخی دها نازك ذره‌لردن عبـارتدر .
فكر دیدیكمز شی زیاده نازك بر حس در .

نامتناهی ذره‌لر متحرك اولدقلرنده بری برینه چارپارلر
و دنیا و اجسـام سائرهٔ جسیمه‌یی تشكیل ایدرلر . حرارت
و برودت دیدیكمز شیلر وجودی دكل انجق حسه نسبته
احوالدن معدوددر . بویله‌جه اجی یا طاتلو قوهٔ ذائقه
ایله علاقه‌سی اولمدقجه لاشیدر . و دخی قوهٔ باصره
مقابله‌سـندن آیرلدقجه رنك دیدیكمز شی و قوهٔ سامعه
مقابله‌سندن آیرلدقجه سس دیدیكمز شی یوقدر . „

ایقوروس دیموقریطسك فلسـفه‌سنی قبول ایدوب
انی توسیع و تكمیل ایتدی . حقیقتی ارامسنك سببی انك
موجب صفا اوله‌جغنه ایناندیغنـدن ایدی . „ حقیقت

وصلاح ارانمق کرکدر چونکه بونلر واسطه‌سیله ادم الدن قورتیلوب زیاده صفایاب اوله‌جقدر . لوقرتیوس بو فلسفه‌یی بالممنونیه قبول ایتدی زیرا انك واسطه‌سیله انسانك روحی غضب الهی قورقوسندن و اخرته اینانمقدن قورتلور . ایپقوروس و لوقرتیوس دیموقریطسك ذره‌لر حقنده اولان تعلیماتنی قبول ایتدکلرنده بونی دخی علاوه ایتدیلر که ذره‌لر حرکت ایتدکلرنده ازیجق خط مستقیمدن صاپه‌رق حرکت ایدرلر و بو وجهله بری برینه چارپوب جسملر تشکیل ایدرلر . البته بوراده طبیعیونه بر سؤال ایراد اولنور یعنی ذره‌لرك بیوکلك و شکللرنده و خصوصا خط مستقیمدن صاپمق خاصه‌سنه یعنی جزئی بر اراده‌یه مالك اولملری نه دن اولدی ؟ بو سؤال هر حالده مناسب و الزم و انك جوابی حقله طلب اولنه‌بیله‌جکی هر کسه اشکاردر . فقط کرك زمان قدیمده کرك ازمنهٔ متأخره‌ده طبیعیوندن هیچ بری بو سؤاله جواب ویره‌مشدر و جواب ویره‌مدیکی انك بتون فلسفه‌سنی باطل قیلار . حالبوکه خلقت مبدائنی قبول و تصدیق ایدن ارباب علومك بو و بو مثللو سؤاللره حاضر جوابی واردر .

بزم كونلرمزده طبيعيون فلسفه‌سی يكی بر اسم اتخاذ ايدوب البسهٔ جديده كيمشدر . بو يكی صورت (Evolution) نطفه دن (Germ or protoplasm) حصول و انتشار صورتيدر . افكار ماديه‌نك بو يكی اسم وقيافتله برقات دها نشر و قبول اولنملرينك برسببی بودركه Evolution اسمی غير محدوددر . اهل كتاب بيله بو اسمی قبول ايده‌بيلور و انلرك استعمالنه كوره منتظم و عضوی ذی روحلرك كندی ذات خالق طرفندن وضع اولنمش معلوم قوانين طبيعيه موجبنجه وجوده كلوب صور متنوعه ايله تزايد ايتمسی و انتشار بولمسی ديمكدر . فقط منكر ارباب علوم Evolution اسميله ديموقريطسك ذاهب اولوب نشر ايتديكی ذعملری قبول ايدرلر . يالكز بو فرق واردركه ديموقريطس غير ذی روح ماده ذره‌لرندن بحث ايدر ايدی و بو يكی فلسفه‌يی قبول ايدنلر جزئيجه ذی روح خاصه‌سنه مالك اولان ماده ذره‌لرندن بحث ايدرلر . لكن نه فائده‌سی وار؟ ينه بو ادملرك معرفتيله موجود اولان شيلرك اصلی وموجبی كندولكلرندن ارائيور وماده‌دن بسبتون فرقلی وهر صفت كاملهٔ ذاتيه ايله

متصف بر موجب عاقل قبـول اولنميور • Evolution دنيلان فلسـفه نه درجه ماده‌دن خارج و اسـتون اولان موجب عاقل و مستقلى قبول ايدرسه اولدرجه‌ده بز دخى انى قبول ايدرز ونه درجه منكر بولنورسه انى رد وتزييف ايدرز • بو دخى فراموش ايدلممليدركه بو يكى صورت فلسفه دها بر ذعم ياخود تـكليف نوعندن بر فلسـفه‌در • دها تصديق اولنمـامش و بالعموم ارباب علوم طرفنـدن قبول اولنمـامش و برچوق ارباب علومك رأينـه كوره اصلا اثبـات اولنه‌ميه‌جقدر • هرنه حال ايسـه ادنايى اعلادن وماده‌يى روحدن اوّل وضع ايدوب فانى‌يى باقى‌يه ترجيح ايدن فلسـفه اصلا قبوله شـايان بر فلسفه اعتبـار اولنميه‌جغى واضحاتدندر •

بو سالف الذكر طبيعيونك حكمت قديمه‌سى ياخود كندى عصرمزده تصـادف ايتـديكمز طبيعيونك اصول و مبدألرينه عمومى برجواب اوله‌رق برقاچ مبدائى تصديق ايده‌جكز •

(١) طبيعيونك مبـدأنجه ماده فكردن آيرلمش اولديغى حالده وتفكره نسبتى اولمقسزين مجرد موجوددر •

فقط ماده حقنده برشی بیلمك ایچون عقل و فكر لازمدر و عقل و فكر اولمینجه ماده‌نك موجود اولوب اولمدیغی و خاصه‌لری نه‌دن عبارت اولدیغی معلوم دكل یعنی عالم اولمقسزین معلوم دیدیكمز محالدر . بنأ علیه عقل و فكره مراجعت ایتمكسزین ماده حقنده برشی اسناد ایتمك محالدر و خصوصا ماده‌نك بیلنمسی ایچون مستقلا لازم اولان عقل و فكرك اصلی ماده‌در دیمك محال اولدیغی برچوجغه بیله واضحدر . ماده‌یی فكردن اوّل وضع ایتمك منطقه مغایر اولدیغی دها زیاده اثبات ایتمك لازم كلمیه‌جكدر .

(٢) طبیعیونك مبدأنجه ماده ازلی در . فقط بوكا ذره قدر اثبات یوقدر . موجودات اراسنده ازلی اولان وار ایدوكی مسلمدر فقط بو ازلی اولان ماده اولمیوب انجق عقل و فكر یعنی عقل و حكمت اصلیه صاحبی اولان الله ایدوكی براهین كافیه ایله اثبات اولنمشدر . و طبیعیونك بونی جرح ایتمكه مقتدر اولمدقلری مثللو بوكا قارشو ایراد ایده‌بیله‌جكلری قوی بر اعتراض دخی قالمدیغی اثبات اولنمشدر . بو رساله‌نك ایكنجی بابنده ماده‌نك یاخود ماده ذره‌لرینك ازلدن اولدیغی یعنی موجود اولدقلری كندیلكندن

نشأت ایتدیکی محضا محال اعتبار اولنه‌جق دیو اثبات اولنمشدر. ماده حقنده هیچ بر شی A priori یعنی تجربه‌دن اوّل اثبات اولنماز انجق ماده حقنده هر نه بیلنورسه A posteriori یعنی تجربه تصدیقیله بیلنور و بو بویله ایکن ماده حقنده ازلیدر دیمك محضا سفاهتدر.

(۳) طبیعیون کندی علم و حکمت مبدألرینه تابع اولمیور. «معلوماتك کافه‌سی حواس خمسه واسطه‌سیله تحصیل اولنور. حواسمزك بزه افاده ایتدکلرندن بشقه معلوماتمز یوق یاخود معلوماتك حدودی تجربهٔ جسمانیه حدودیله بر در» دیرلر. لکن بوکا مغایر اوله‌رق بشقه مبدألرك مسلم اعتبار اولنه‌جغنی طلب ایدرلر. طبیعیون یا ذره‌لرك موجودیتنی یاخود ماده‌نك بلا نهایه تقسیم اولنه بیلدیکنی ادعا ایدرلر. انسانك مالك اولدیغی حواسك قنغیسی بو ذره‌لرك موجودیتنی تشخیص ایده بیلدی؟ بیلورز طبیعیون دخی بیلورلر که ذره‌لر حواسك تشخیص ایده‌مدکلری شیلردر. پك اعلا. ماده‌نك بلا نهایه تقسیم اولنه بیلدیکی خصوص حسله اثبات اولنورمی؟ البته اثبات اولنه‌ماز. حس و حواسه بویله بر قوت اسناد ایتمك محالدر. یته

طبيعيـون مادەنك ازلى اولديغنى ادعا ايدرلر و لكن ازلى اولمه حسله اثبات اولنورمى؟ طبيعيوندن قنغيسى ازليت ياخود ابديتى حسـله تشخيص ايتمشدر . بر مخلوقك ازلى ياخود ابدى بر حسى اولديغى وار مى؟ بو سـؤاللرمز طبيعيونك معلومات حقنده اولان مبدألرى موجبنجه مناسب اولوب جواب دخى طلب اولنەجغى انكار اولنـەمز . مادە ازلى‌در ديان ادملر كنديلر « ازليت و ابديت حقنده بر فكرمز ياخود بر تصورمز اولماز چونكه كافهٔ معلوماتمز حواس واسطه‌سيله تحصيل اولنور » ديرلر .

(٤) طبيعيون قوت (Force) حقنده قبوله شـايان معلومات ويرەمزلر . طبيعيونك اكثريسى خصوصا بزم وقتمزدە بولنان طبيعيون « عن اصل قوت مادەدە بولنور . مادە طبيعتيله عاملدر . مادە و قوت آيرلمز و ازلدن برو برلكدە موجوددر » ديرلر . فقط بو ديدكلرى علوم طبيعيه‌نك برقانون اساسيسنه مغايردر . يعنى نوتونك « خارجى قوتلرله حالى تبديل اولنجه‌يه دكين هر جسم بولنديغى حالدە دوام ايدر يعنى حركتسز بولنديغندە حركتسزلكندە و خط مستقيم اوزرە حركت ايتدكدە بولنـديغندە اول

حرکتده دوام ایدر » دیو بیوردیغنه مغایر در . بو قانون هم منطقجه لازمدر همده تجربه ایله اثبات اولنور . فقط بو قانون قبول و تصدیق اولندقده ماده کندیلکندن غیر متحرك و عامل اولمیان و کندیلکندن تبدل ایتمکه مقتدر اولمیان بر شیدر . بویله‌جه طبیعیونك ماده‌یه صاحب قوت تعبیر و تصوریني اسناد ایتدکلرنده علمك مطلوباتنه مغایر و یاکاش بر شی اسناد ایتدکلری اشکار در . بو بویله ایکن بر جسم کندیلکندن بدأ حرکته مقتدر اولمدیغی مثلو بشقه بر جسم واسطه‌سیله تحریك اولنمسی لازم کله‌جکی بدیهیدر و شول حرکته وسیله اولان جسم مادی بر شی ایسه بشقه بر موجبله تحریك اولنمسی لازم کلور و ماده‌دن خارج و فائق اولان بر قوته واصل اولنجیه قدر بویله‌جه اثردن موجبه و اول موجبدن کندی موجبنه یورومکه مجبور اوله‌جغز . نوتونك دوقتور بنتلی‌یه جوابا « قوهٔ جاذبه بالطبع ماده‌یه عائددر دیمیورم . قوهٔ جاذبه‌نك موجبني دها بیلم دیه بیلورم . بر جسمك دیکر بر جسم اوزرینه خلادن (Vacuum) تأثر ایده‌بیله‌جك معناسیله قوهٔ جاذبه‌نك عن اصل ماده‌یه عائد اولمسی ذعمی محالدر » دیمشدر .

بزم عصرمزده طبیعیون اکثریا اپیقوروس و لوقرتیوسك تخیل ایتدکارینی قبول ایدرلر یعنی ماده‌یه جزئیا قوهٔ اختیاریه یاخود ارادت استناد ایدرلر . بویله‌جه صورت و اوصاف انسانیه‌یی دیکر بر ذات یا شیئه ویرمك ذعمی (Anthropomorphism) علم الهی دائره‌سندن طرد اولنورسه ده حکمت طبیعیه‌ده قبول اولنور! لکن صاچه سوزلر بالعموم قبول اولنورسه‌ده ینه صاچه سوزلردر . «ماده‌نك بر ذره‌سی بدأ حرکت ایدر» ! نه حماقت! نصل کمال محال!

(٥) طبیعیون کائناتده بولنان نظامات و قوانین و مطابقاتی اصلا تفسیر و بیان ایده‌مزلر . ماده ذره‌لرینك حرکت ایتملری بری برینه چارپملری و بر نظام یاخود مقصد اولمقسزین جسملره تشکل ایتملری هر طرفدن هر کسك مشاهده ایتدیکی نظام و قانون و مرام و مقصدی ایضاح و تفسیر ایده‌مز و بوندن زیاده و بونك کافه‌سندن اهم اوله‌رق طبیعیون حیاتك وقوعه کلسنی اصلا بیان ایده‌مزلر . حیات انجق حی اولاندن ایلرو کلور .

منتظم و عضوی اولان ذی روح منتظم و عضوی

ذی روحدن ایلرو کلور • نبات تخمی یاخود دیری قسمی الده اولمینجه بر ادم ذی روح اولمیان ماده‌دن نباتی اصلا حصوله کتورممشدر • وحیوانك ذی روح اولان اصلی یاخود نطفه‌سی (Germ) موجود اولمینجه هیچ بر کیمسه نباتی حیوانه تحویل ایده‌ممشدر • خارجی موجب اولمقسزین ذی روحك غیر ذی روحدن حاصل اولمسی (Spontaneous generation) بعض طبیعیون طرفندن اعلان ایدلمش بر زعمدر • فقط بو زعمی تصدیق ایچون بر ذره قدر اثبات و برهان یوقدر حالبوکه بزه معلوم اولان اثباتلرك کافه‌سی بوکا مغایردر •

ذی روح دائما غیر ذی روحدن کلیا فرقلی و بشقه جنسدر و ماده‌دن خارج برموجب اولمینجه شمدی‌یه قدر کرك عوام ناسه کرك ارباب علومه حیات صاحبی دیدیکمز شی کورنممشدر و بوکرهٔ ارضده مشاهده ایدلممشدر • اسباب فیزیقیه و کیمویه حیاتك ظهورینی کاملا ایضاح ایده‌مدکلری شویله طورسون حیات مسئله‌سنك حلنه اصلا معاونت بیله ایده‌ممشلردر • فقط بعض کیمسه‌لر متجاسرانه دیورلرکه „ بلکه ماده‌دن یالکز

اصول ماديه اوزره حيات حاصل اولمشدر بونك ايچون بويله حاصل اولديغنه اينانمالى ايز. عجبا بو ادعا ارباب علوم طرفندن مى يوقسه اصحاب جهالت طرفندن مى چيقمشدر؟ بو منوال اوزره جهالتى علم ومعرفت كرسيسنه قومق اولماز.

يته منتظم جسملر غير منتظمدن معرفت انسانيه ايله تشكيل اولنمشدر. بنا عليه حيات دخى بويله‌جه ميدانه كله‌بيلور. دنيلورسه جوابمز بودركه منتظم بر جسمك ذى روح جسمدن اولان فرقى كلى بر فرقدر و بو ذكر ايتديكمز استنتاجك غير منطقى اولديغى بديهيدر.

(٦) طبيعيونك كافهٔ تعليماتى بو رساله‌نك ايكنجى بابنك بشنجى فصلنده انسانك اوصاف اخلاقيه‌سى حقنده بيان و اثبات ايتديكمزه مغايردر. بونك ايچون و خصوصا خير ايله شرك فرقنى ابطال ايتديكى ايچون قبوله شايان اولمديغى اشكاردر. بو مسئله بو اوچنجى بابك ايكنجى فصلنده دها تفصيلات اوزره بيان اولنه‌جقدر.

(٧) طبيعيون الهك ومادّه‌دن بسبتون فرقلو اولان روحك موجوديتنى انكار ايتملريله انسانك طبيعت روحانيه‌سنى

طانمیەرق انجق طبیعت ترابیەسنی طانیوب انسانی سائر حیوانلرله مساوی قیلارلر . کندینك اوصاف روحانیه ایله موصوف اولدیغنی بالتشکر بیلوب بونکله افتخار ایدن ادم طبیعیونك مبدألرینی کلیا و قطعیا رد ایتمکه مجبور اولور .

طبیعیون تعلیماتنك بزم عصرمزده زیادەسیله ترقی ایتدکلرندن ناشی « بو یکی فلسفەیی قبول ایتمیانلر خوف و دهشتە کرفتار اولدیلر » دیو بزه ستم آتلمشدر . فقط طبیعیون فلسفەسنك ایکی بیك سنەدن برو بر آدیم ایلرو وارمش یاخود بر وجهله ترقی ایتمش ایدوکنی تسلیم ایتمیورز . حیف که طبیعیونك تعلیمات قدیمه و باطلەسی بزم عصرمزده یبانی اوتك تخمنك روزکار اوزرینه کوتورلدیکی کبی نشر اولنمش و اولمقدەدر و بو مضر تعلیماتك قبول اولماسنه براهین منطقیه ایله سد چکممز لازم کلور .

الهیون اسمیله مسمی انکلیز دینسزلر

هر نه قدر انکلیز دینسزلره یعنی اون یدنجی و اون سکزنجی عصرلرده ظهور ایدن معترضلره ملحد اسمی

اطلاق اولنمازسه‌ده ینه بونلرك اعتراضاتی یالکز کتب مقدسه علیهنه اولمیوب انجق علم الهیٔ طبیعی علیهنه دخی وقوع بولدیغندن اول ادملرك اعتراضاتنی بورایه درج ایدوب وقتیله مؤمن مؤلفلر طرفندن ویریلان جوابی دخی مختصرجه بیان ایتمك دردست بولنان ایشك مقتضیاتندندر.

(۱) اسقوچیالو هوم (تاریخ تولدی ۱۷۱۱ و تاریخ وفاتی ۱۷۷٦) طرفندن ایراد اولنان اعتراضات و انلره ویریلان جوابلره دائر.

مذکور مؤلفك اعتراضی کائناتده مشاهده اولنان مقصد و مرامدن نشأت ایدن اثبات و برهانلر علیهنه‌در. بو اعتراضك تفصیلا بوراده ذکری مناسبت آلور چونکه بزم عصرمزده انك مبدألری طبیعیون طرفندن بالعموم تصدیق اولنوب توسیع وتأکید اولنمشدر و بو مبدألری جرح ایتمك ایچون الك اوّل منصفانه انلری ذکر و بیان ایتمك لازمکلور.

هومّك اعتراضاتی

„ کائنات و انك اصول و قوانینی اویله امثالسز بر اثردرکه صنعت انسانیه ایله تشکیل اولنان شیلردن بحث

ایدوب بر یاپیجیسی وار دیو قیاس ایده‌میز ٠ بر ساعتك
ساعتجینك معرفتیله یاپلدیغنی بیلمز تجربه ایله اولدی فقط
دنیالر یاپمق خصوصنده تجربه‌مز اولمدیغندن اویله قیاس
ایده‌میز ٠ بر دنیانك یاپلسنی انجق مشاهده اتمز شرطیله
انك اثرندن اثبات و برهان بوله‌بیلورز ٠ ایکی جنس شیلرك
دوام اوزره موجب و اثر یاخود متقدم و متأخر اوله‌رق
بری بری ارقه‌سی صره علاقهٔ مخصوصه ایله وقوع
بولدیغنی مشاهده اتمش اولدیغمز حالده یالکز برینی
کورورسه‌ك اولبرینك بولندیغنی قیاس ایدرز ٠ یعنی اثری
کوردیکمزده انك موجبنی یاخود موجبی کوردیکمزده انك
اثرینی قیاس ایدرز ٠ اما بر مخصوص و معلوم جنسدن بولنمیان
اثر اوکمزه کلورسه انك موجبی حقنده هیچ بر قیاس ایده‌میز ٠
اکر تفحص ایده‌جکمز شیلر خصوصنده محضا تجربه
و مشاهده و مشابهت دلالتیله یورویه‌جك اولورسه‌ق
شول بحثنه کیره‌جکمز موجب واثر بوندن اوّل تجربه ایله
بیلدیکمز و علاقه‌لرینی کوردیکمز موجب و اثره مشابه
اولملیدر ٠ برخانه کوردیکمزده انك بریاپیجیسی وار ایدوکنی
یقینا بیلورز چونکه همان اول مقوله اثرك اول جنس

موجب واسطه‌سیله حاصل اولدیغنی مکررا کوردك . لکن
کافهٔ کائنات بو خصوصده برخانه‌یه مشابه دکلدر .
اول درجه غیرمشابه‌درکه انك سبب یاخود موجبی حقنده
یالکز برظن و تصور ایده‌بیلورز . دنیانك امثالی یوق
ایکن نصل تجربه‌دن ایلرو کلان برهان دنیانك وجوده
کلمسی خصوصنده جاری اوله‌بیلور . بر ادم دیه‌بیلورمی‌که
منتظم کائنات تجربه یولیله مرام انسانی مثللو مرامدن
وعقلدن نشأت ایتدی . کائنات حقنده بوکبی برهان
ودلائلی تصدیق ایتمك ایچون کیلر یاخود شهرلرك یاپلدقلرینی
کورمش اولمامز کفایت ایتمز . انجق دنیالرك وجوده کلملری
خصوصنده تجربه‌مز اولمش اولملیدر . برخانه‌نك یاپلسنده
و بر دنیانك یاپلسنده مشابهت کافیه کوستره‌بیلورمی‌سین ؟
دنیانك عناصرینك ایلك ترتیبنه مشابه برحالی موجود
بولنان شیلرده مشاهده ایتمش میسین؟ سنك کوزك باقار ایکن
دنیالرك هیچ یاپلدیغی وارمی . شویله‌که ایلك طاسلاق
ترتیبندن هیئت مکمله‌یه تبدل ایدنجه‌یه‌قدر لایقیله انی تفتیش
ایتمکه مقتدر اولدك می؟ اکر بویله تجربه‌ك اولدی ایسه
اول تجربه‌یی حکایه ایدوب فکرکی بیان و تفهیم ایله "

﴾ هومك اعتراضاتنه اتى الذكر وجهله جواب ﴿
﴾ ويرلمشدر ﴿

(۱) كافهٔ كائنات امثالسز بر اثر اولوب اولمديغنى تفتيش ايتمك ضمننده بر موجبك همده بر اثرك اوصاف اصليه‌سنى اوصاف عارضه‌سندن تفريق ايتمك لازمدر. مثلا ساعتلر بری برندن چوق خصوصده فرقلى اولورسه‌ده بر خصوصده برى برينه مشابه درلر. بيوكلكده، شكلده، مقدار قيمتده و سائر چوق خصوصلرده برى برينه بكزه‌مزلر. لكن بلا قصور وقتك مرورينى كوسترمك ايچون تشكيل و ترتيب اولنملرى نسبتيله يعنى همان بر مرام نشانه‌لرى خصوصنده و يالكز بو وجهله بو متنوع ساعتلر بر جنسدن اعتبار اولنه بيلور و هر بشقه خصوصده امثالسز ساعتلر بولنه بيلور. امثالسز درجه‌ده بر قيمتلو ساعت بولنور و امثالسز درجه‌ده بيوك بر ساعت بولنور و كوچك ساعتلرده بولنور. لكن ساعت ديديكمز شيلرك كافه‌سى، بيوك اولسون كوچك اولسون، جيب ساعتى اولسون قله ساعتى اولسون، بر مرام و مقصد

ایچون یاپلمش اولدیغی یعنی وقتك مرورینی طوغری بیلدرمك ایچون یاپلمش اولدقلری هر کسك معلومیدر. کذلك ساعتجیلر بر صنعتدن اولور ایسه ده هر خصوصده بر جنسدن دکللردر. علم و فراست و هنر، ملت و مذهب و لسان، بوی و یاش، ادب و اخلاق و سائر چوق و مهم خصوصاتده بری برینه اصلا مشابه بولنماملری ممکن در و حتی مسلمدر. یالکز بر خصوصده بری برینه مشابه اولوب بر جنسدن اعتبار اولنه بیلورلر یعنی وقتك مرورینی کوسترمك ایچون بر آلت یاپمق اوزره بر مرام و مقصدده بولندقلری بابنده بری برینه مشابه درلر.

(ب) یاپلمش شیئك مقصدی نامعلوم اولورسه ده بر مقصدی وار ایدوکنی یقینا کوردیکمز حالده ینه تجربه یولیله بر یاپیجی و مقصد صاحبی بولندیغنی اکلارز. زیرا الزم اولان شی مقصدك بزه معلوم اولمسی دکل انجق مقصدك مطلقا وار ایدوکی معلوم اولسون. و کذلك موجب حقنده بزم تجربه مزله معلوم اولمیان عامل و صاحب مرام وار دیو هیچ شبهه ایتمیه رك قیاس ایدرز. تجربه یالکز رأی العین طریقیله دکل قیاسله دخی اولنه بیلور. شویله که

فصل اول   هومك اعتراضاتنه جواب

اثر بالكليه بزه معلوم اولسون اولمسون و موجب حقنده معلوماتمز مكمل اولسون اولمسون ينه تجربه ايله مرامدن مرام ايديجي‌يي قياس ايدرز. بو برهان خالق كائنات حقنده دخی جاری اولديغی انكار اولنه‌ماز

(ح) تجربه ايله ايدنديكمز معلومات اوصاف عارضيه‌سندن صويلوب انك اوصاف اصليه‌سی محضا بوندن عبارتدر كه هر نرده موجود بولنان شيلرده مقصد ومرام و نتيجهٔ مخصوصه‌يه خدمت ايدن ترتيبات و مطابقات كورنورسه بلا تردد اوراده يعنی كورديكمز شيئك موجبی اوله‌رق عقل و صاحب مقصد اولان ذات دخی بولنديغنی قياس ايدرز. يعنی تجربه‌مزك حاصلاتی بودر. بو عمومی بر قياسدر و مخصوصی شيلره مطابق كلور. مثلا بر آدم ايلك دفعه اوله‌رق بر مقراض كورور. انك حقنده ياخود انك كبی شيلر حقنده اصلا خبری يوقدر لكن اول آلت ايچنده مرام و نتيجه‌يه طوغری بر ايشلمه فعلی كورور و مقراضك بر معرفت صاحبی اولان عقل ايله ياپلمش ايدوكنی قياس ايدر و بويله قياس ايتمسی تجربه‌سندن در. بعينه اول شيلره دائر تجربه‌سی يوق فقط اول شيده مشاهده اولنان

مرام نشانه‌لری واسطه‌سیله نه‌لرایما اولندیغی خصوصنده کندی تجربهٔ کافیه‌سندن بر صاحب مرامی قیاسا تصور ایدر .

مسلمدرکه اللهی کورمدك و دنیالرك یاپلدیغنی مشاهده ایتمدك . فقط دنیاده مشاهده اولنان مرام و نتیجهٔ مخصوصه‌یه طوغری ایشلیان هنرلو ترتیب و مطابقات خصوصنده تجربه‌مز واردر . حاصل کلام هومه ویریله‌جك جواب بودرکه اوت موجب و اثرك اوصاف اصلیه‌سی خصوصنده کائناتك تشکیل اولنمسنده تجربه‌مز واردر .

(د) تجربه‌مزله معلومات کامله ایدینه بیلدیکمز شیلرده موجب و اثر، صاحب مرام و مرام بیننده اولان علاقه نظاملو وبلا استثنا بولدیغمزده صنعت و معرفت انسانیه‌یه فائق اولان اعمال و اثار خصوصنده قانون و همان بوقانون جاری اولدیغنی انکار ایتمك محالدر . چونکه بویله تصور ایتمك صنعت انسانیه‌یی معرفت الهیه‌دن افضل عد ایتمك دیمکدر . یعنی مخلوقك ایشلری خالقك ایشلرندن زیاده نظاملودر دیمك اولور . بنأ علیه هروجهله بو مرامدن

اولان برهان قوی و اعتراضات مزبوره بی اصل اولدیغی اشکاردر ٠

(٢) حوبس و بولینبروقك مسلکنه دائر ٠

حوبس (تاریخ وفاتی ١٦٧٩) محضا موجودیت الهیه یی اقرارله صفات الهیه خصوصنده بر درلو معلوماتمزك ممکن اولدیغی انکار ایتدی ٠ انسانك ارادهٔ جزئیه سی اولمیوب انك معاملات کافیه سی ضرورتدندر دیو ادعا ایدر ایدی ٠ روح انسانینك جسمانی و اولومه مبتلا و اخرت دخی یالکز بر ذعم و خیال اولدیغی تعلیم ایدر ایدی ٠

بولینبروقك ذعمنجه (تاریخ وفاتی ١٧٥١) (١) „ برذات مستقل وار او دخی بی نهایه قدرت و معرفته مالکدر اما صفات طبیعیه سندن بشقه صفات اخلاقیه سی یوقدر یعنی عدالتی یا قدسیتی یوقدر وصفات اخلاقیه سی خصوصنده اکا مشابه اولمق و بوندن وظیفهٔ ذمتمزی ایما ایتمك عبث یره سویلکدر ٠ (ب) الله ابتداده دنیایی یرادوب قانونلرینی تخصیص ایتدی ایسه ده امور انسانیه اوزرینه وظیفه ایدنمز ٠ ایتسه بیله مقدری

خصوصی دکل انجق عمومیدر . یعنی شخصلره دکل انجق جماعتلره و ملتلره نظر ایدر . (ح) روح انسانی جسدندن تفریق اولنماز و اولومدن صکره یشامق یوقدر . (د) قوانین طبیعیه ادملره کافی اولدیغندن الهامه احتیاج یوق و الهام اصلا وقوع بولمامشدر . »

معلوم و اشکاردرکه بومبدألرك جرح اولنمسی هومك مبدألری قدر موجب مشکلات دکلدر . بونلره جواب اوله رق بری مور اسمنده و دیکری قدوورت اسمنده ایکی مشهور معلم شمدی یه قدر باقی قالمش و معتبر طوتیلان کتابلر تألیف ایتمشلردر . فقط بوکبی مبادئ باطله نك براهین کافیه ایله کلیا و قطعیا جرح اولندقلری حسبیله بوراده تکرار اول اثبات و برهانلری ذکر و بیان ایتمك لزومی قالمامشدر . و بودهری دینسزلرك تعلیماتنی ذکر ایتمك مناسبتی یالکز بوندن عبارتدرکه بزم عصرمزده نشر اولنان دینسزلك و ملحدلكك نو ایجاد اولمدیغی انجق قدیمی ضلالات و وقت وقت ظهور ایدوب ده جرح اولنان تعلیمات باطله اولدیغی اشکار اوله .

﴾ فصل ثانی ﴿

﴾ ملحدلرك سفاهتی ﴿

شمدی یه قدر ایراد اولنمش اولان برهانلرك بر نتیجهٔ قویه و صحیحه سی اوله رق صفات کامله ایله متصف ذات الهیك وارلغی مسلم اعتبار ایتمك لازمدر . حال بویله ایکن الهك خلق ایتمش اولدیغی ذوی العقولك جمله سندن عبودیت لایقه مطلوب اوله جغی دخی مسلمدر و بونك ایله برابر مباحثه مزك نتیجهٔ لازمه سی اوله رق ملحدلرك سفاهتنی اعلان ایتمك جائزدر . فقط ملحدلرك سفاهتنی ینه کافی سببلرله اثبات ایتمك نیتنده ایز .

(١) ملحدلك سفاهتدر چونکه انك اصول و مبدألرنجه هیچ بر شیئی یقینا بیلمك ممکن دکلدر . ملحدلرك مبدأنه کوره الهی بیلمك ایچون حواسمز کافی اولمدیغندن الهی بیلمك ممکن دکلدر . فقط بو رساله ده دفعاتله ایضاح

و تأكيد ايدلمشدركه الله حقنده معلومات كامله تحصيل اولنماز ايسه ده يڭه معلومات صحيحه و مقنعه تحصيل اولنه بيلور. ماده و قوانين طبيعيه نڭ اصلى و معاملاتى ياخود حياتڭ منبعى بحثنه گلنجه بونلرڭ حقنده دخى معلومات مكمله شويله طورسون معلومات كافيه و حتى عموما قبول اولنان و ارباب علوم ارا سنده شبهه دن عارى اعتبار اولنان معلومات صحيحه بيله يوقدر و بوندن زياده كائناتده بولنان هيمان هيچ بر شى يا بر فرد حقنده انسانڭ معلومات مكمله سى اولمديغى و بلكه اوله ميه جغى واضحاتدندر. كيمسه اللهى كورەمز دينلور. ماده يى كيم كورمشدر؟ زيرا بالاده ذكر اولنديغى كبى كوريلان شى ماده دكل انجق ماده نڭ بر خاصه سى يعنى رنكى در. علوم طبيعيه ده كافهٔ ارباب علوم طرفندن بالعموم و بلا استثنا قبول و تصديق اولنان هيمان بر مهم اساس يوقدر. مثلا علم هيئت و علم طبقات الارض حقنده تحصيل ايده بيلديكمز معلومات نه قدر چوق اولسه يالڭز علم هيئت ياخود علم طبقات الارضڭ اربابندن بر قاچ ماهر ذاتڭ شهادتيله بيلورز. عالم و اوقومش ادملر ارا سنده بو علملرڭ مبادئ اصليه سنى يكيدن تفحص

و تحری یه مقتدر و مستعد نه قدر ادملر بولنه بیلور؟ ماهر
دیدیکمز ذوات اراسنده صورت مکملهده اتفاق رأی
حاصل اولمدیغی هر کسك معلومیدر . حال بویله ایکن
واجب الوجود، ازلدن وار، و ابدهدك باقی اولان خالق
و حاکم مطلقك براهین کافیه ایله اثبات اولندیغنی رد
ایتمك شویله طورسون اکا شبهه بیله ایتمك سفاهت دکلمیدر؟
فقط بریسی اعتراض ایدهجك درکه " علوم طبیعیهنك
کافهسی شبهه تحتنده ایسه بو علمره هیچ اعتقاد ایتمك لازم
کلور . علم هیئتك نتائجندن هیچ برینه ایناننمیهلم . بو تقدیرده
اجسام سماویه حقنده معلومات صحیحهمز هیچ اولهماز
دیمك اولور " خیر بویله نتیجهیه وجود ویرمك منطقه
موافق دکلدر . بالفرض کسوف و خسوفك ارباب علم
هیئت معرفتیله اولا اعلان اولندیغنه کوره عینیله و دائما
وقوع بولمسی علم هیئتك بعض نتائجی محقق و بالعموم مسلم
اولدیغنه جرح اولنماز بر برهاندر . لکن ارباب هیئتك
بریسندن قوه جاذبهنك سبب و اصلنی یاخود حرارتك
اصلنی و یاخود حرکت یا قوتك منبعنی صورسهك جواب
ویرهمز . بویلهجه واجب الوجود اولان اللهك وجودینی

وصفات علیه‌سنی اثبات ایدن برهانلرله کائناتی طوب طولو کوروورز وجسمانی کوزلرمزله انی کوره‌مدیکمز یاخود مشاهده ایده‌مدیکمز ایشلرینك کافه‌سنی اکلایه‌مدیغمز سببدن الله یوقدر دیه‌لم‌می ؟

(۲) ملحدلك سفاهتدر چونکه روح انسانینك اك اعلا و ممدوح ارزولرینی و اشتیاقلرینی معناسز و محال درجه‌سنه کتورر و حتی روح دیدیکمزی کلیا محو و اعدام ایدر . بالطبع ادملر وخصوصا صاحب تفکر اولنلر امور مادیه ایله قناعت ایتمیوب و بوفانی عمره متعلق شیلره باغلانمغه رضا کوسترمیوب کندی جان و روحلرینه مطابق ومقتضی اولان خیر وبرکت ونعمتلره ارزوکش ومشتاق بولنورلر . فقط ملحدلکك مبدائی اوزره بو ارزو واشتیاقك کافه‌سی انجق بخار و رؤیا کبی کچر و زائل اولور بر خلیادر یعنی انسانك احتیاجات روحانیه‌سنه متعلق ومطابق برکات باقیه اصلا یوقدر . ادنی بر ذی‌روحك حالی کندی احتیاجنه مطابق اولدیغی حالده هیچ اینانیلور می که مخلوقاتك طبقهٔ علیاسنده بولنانلرك احتیاجاتی و احوالی بری برینه غیر مطابق اوله و حتی انك موجودیت روحانیه‌سنك

بر نتیجه‌سی اصلا بولنمیه ٠

(۳) ملحدلك معاشرت انسانیه ایچون موجب مخاطره‌در ٠

تواریخ انسانیه‌یه مراجعتله انی دقتلیجه تفتیش و تفحص ایده‌لم ٠ هر نرده‌ده حق و وحید اولان اللهه اعتقاد قوی بولنورسه اوراده فضیلت واوصاف واخلاق ممدوحه ضیاپاش اولمش و اولمقده‌در ٠ و ادملر و ملتلر حیات انسانیه‌یی ترفیع ایدوب حیات حیوانیه‌یه انی فائق قیله‌جق هر نه ایسه بو خصوصلرده ترقی ایتمکده بولنمش و بولنه‌جقلردر ٠ حق اللهه ایناتمق تعلیمی اوزرینه بنی ادم اراسنده اخلاق ممدوحه کماله واصل اولور و علی التوالی ظهور ایدن اولاد و احفادده بقا بولور ٠ بوندن ایکی یوز سنه مقدم ایلك دفعه اوله‌رق آمریقاده یکی انکلتره‌نك عمارینه باشلاندقده اوروپا طرفندن اورایه هجرت و اوراده تنظیمات جدیدهٔ سیاسیه و دینیه‌یی تشکیل ایدن ادملر اراسنده و انلرك مرور زمانله ذریتی تکثر ایتدکجه انده و ممالك متحدهٔ آمریقانك شمالی ایالتلرینك کافه‌سنده تقوی و معرفت الله و اعتقادات دینیهٔ قویه‌نك معاشرت انسانیه

ترقیسی اوزرینه نه درجه تأثیرات خیریه‌یی موجب اولدیغی اشکاره تصویر اولنمشدر. کذلك حق اللهه ایناعق تعلیماتنك تأثیرات حسنه‌سی یوزلرجه سنه‌دن برو انکلتره‌نك تنظیمات سیاسیه و تعلیمیه‌سنی تشکیل ایدن و خصوصا اسقوچیا اهالیسنك اخلاق ممدوحه‌سنه متانت و شهرت ویرن و همده فیلمنك ممالکنك شرفلو تواریخنه باعث اولان ادملرك اخلاق و اعمال و احوالنده کوزلجه ترسیم ایدلمشدر.

بالعکس هر نره‌ده ادملر صفات کامله ایله متصف اللهك وارلغنی انکار ایتمشلر یاخود بو بابده اشتباه و وظیفه‌سزلکه طالمشلر ایسه اورالرده یا ایریا کج فتنه و فساد و اختلال میدان بوله‌رق مرور زمانله معاشرت انسانیه‌نك مختل اولدیغی ارباب تواریخك معلومیدر. بونی تصویر ایچون اسپانیانك بوندن اوچیوز اللی سنه اوّل اولان حالنی شمدیکی حالیله تطبیق یاخود فرانسه‌ده یوز سنه اوّل وقوع بولان اختلال عمومینك اسباب و احوال و نتایجنی کرکی کبی تفتیش و تحری ایتمك کفایت ایدر و ملحدلکك نه درجه موجب مضرت اوله‌جغنی کوسترر.

کرچکدرکه اسپانیانك تدینسی غیرت دینیه بهانه سیله وقوع بولان تعلیمات باطله و معاملات مکروهه تأثیراتیله اولدی . فقط هر یرده مشاهده اولندیغی مثللو اسپانیاده دخی تعلیمات باطلهٔ دینیه دینسزلکه و ملحدلکه یول آچمشدر .

تواریخ عمومیه یی دقتلوجه اوقومش اولنلرك تصدیق ایده بیله جکاری کیفیتدرکه بو کونکی کونده اوروپا ممالکنك اکثریسنده میدان آلمش اولان ملحدلك و مذاهب مادیه و منکره ترقی ایدوب توسیع تأثیرات ایده جك اولورسه معاشرت انسانیه نك مستقبلی قرا کلق و موجب دهشت اولور. ملحدلك مخافت اللهك بندلرینی چوزر. رابطهٔ دینیه یی حل ایدر و سائر ادملرك حقوقنی طانیمه رق یاخود قصدله ابطال ایدرك معند و سرکش ادملری خودبینلك و منافع شخصیه یاخود شهوات نفسانیه دریاسنه غرق ایدر . بویله جه ملحدلر معاشرت انسانیه یی محافظه ایتمك ایچون حصوله کله جك ذخیره تخملرینی اکه دن ایسه خرابیت معنویه تخملرینی بی پروا و انصافسزجه هر طرفده اکرلر . حیف که بزم متمکن بولندیغمز کوزل اراضیلر اوزرینه الآن بو مضر و مهلك تخم سربستانه صاچلمقده در . کندی

عصرمزك ، وطنداشلرمزك ، ملتمزك منافع حقيقيه
و باقیه‌سنی ارامق ادعاسنده ایكن تعمیم تعلیم و نشر و توسیع
علوم ایچون چالشمقده‌ایز . پك اعلا . فقط تعلیم و تحصیل
علوم و تزاید منافع مادیه معرفت و مخافت الهیه مقارن
و حتی انلرك اوزرینه مبنی اولمازسه ، اوت اكر افتخار
ایتدیكمز ترقیات متنوعهٔ حاضره كافهٔ صفات كامله ایله
متصف اولان ذات ذی‌الجلال خالق و حاكم مطلقك
وارلغنی و هر ادمی كندی كچوردیكی عمر ایله كافهٔ اعمال
و اخلاقی ایچون بحق مسؤل طوته‌جغنی قبول برله اكا
جان و دلدن مطیع بولنمزسه‌ق بزم اختراع ایتدیكمز علوم
و فنون ما كینه‌سی دها سرعتله سوكیلو اولادمزی
و وطنمزی خرابیت معنویه درپاسنه ایصال ایده‌جكدر .
فقط ارباب علوم اهل ایمان دخی اولسونلر . تعلیم عمومی
تعلیم اخلاقیدن آیرلمسون انجق تعلیمات باطله علمك نوریله
زوال بولسون و كنجلر تحصیل علم و عرفان ایتدكجه علم
و حكمتك مبادیسی اولان الله قورقوسنی اوكرنسونلر و
ملحدلك زهری انكرك زهرندن زیاده مهلك در دیو یقینا
بیلوب احتراز ایتسونلر و اول حالده معاشرت انسانیه‌نك

قوهٔ رابطه‌سی حل و فسخ اولنمیه‌جغندن ارزو لدیغمز و بشقه یول ایله اصلا بوله‌مدیغمز اصلاح و ترقی و تقدم طریقی بولنمش اولور ·

حاصل کلام بتون بحثمزك نتیجه‌سی مزامیر (یعنی زبور کتابی) باب ١٤ آیت ١ ده محرر اولدیغی اوزره " سفیه کندی قلبنده الله یوقدر دیدی " اوت الله یوقدر دیان سفیهدر عاقل دکلدر او دخی بویله سفیهانه سویلسنك برسببنی بوله‌میور · عقلیله سویلیور · فساده وارمش قلبندن سویلر · فقط حق و قدوس و قدیر و رحیم و رؤف اللهك موجود اولمسی صالح ادمه موجب شکرانیت ومسرت در اوده مسرت باقیه وابدیه‌در ·

تمّ

فهرست

صحیفه

صحیفه

صحيفه

صحيفه

صحیفه

﴿ خطا صواب جدولی ﴾

صحیفه	سطر	خطا	صواب
١٦	٧	الیهٔ	الهیهٔ
"	١٢	اپیقوروس	ایفوروس
٤٠	١٦	جسمیه	الجسمیه
٥٢	١٧	اولمشدر	اولمشدر
٥٦	١	حقیقته	حقیقة
٦٣	٣	کورنور	کوریلور
٩٢	٧	اصلمسز	اصلسز
٩٧	١٤	ابدوکنی	ایدوکنی
١٠٣	١	محالدر٠	محالدر
١٢٤	٢	و اولو	اولو
١٣٥	٦	صلاحیب	صلاحیت
١٥٢	٣	یعنی	
١٦٦	٣	استناد	اسناد

UNIVERSITY
OF
LIBRARY

Natural Theology.

By Rev. Geo. F. Herrick, D.D.,
(Grad. University of Vermont, 1856),
Missionary A. B. C. F. M. at
Marsovan, Turkey.
Printed in the Turkish language,
Osmanli chararacters, read=
ing from left to right.

Presented to Ohio State Univ'y Library
by L. C. Herrick, M. D., Columbus,
June 15, 1891.

O. S. UNIVERSITY ✠ LIBRARY ✠
11868

علم الهى طبيعى